

Vertellen met getallen
Functie en symboliek van getallen
in de Bijbelse oudheid

Door

CASPER J. LABUSCHAGNE

Heilbron Z.A., 4 april 1929 – Haren, 5 oktober 2019

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2022

WOORD VOORAF

Geen boek heeft door de eeuwen heen onze cultuur zo diepgaand beïnvloed als de Bijbel, het meest verbreide boek ter wereld en vertaald in talloze talen - zonder meer onze grootste culturele erfenis uit de oudheid. Dit Boek der boeken is ongetwijfeld ook de meest gelezen en bestudeerde literatuur, zodat we zouden kunnen denken dat het zo langzamerhand al zijn geheimen heeft prijsgegeven. Niets is minder waar, getuige de ontdekking recentelijk van een feitelijk onbekend en tot dusver verborgen gebleven kant van de Bijbelse geschriften. Het betreft de manier waarop de Bijbel in elkaar zit, de vormgeving van zijn tekst. Verrassend nieuw licht is de afgelopen jaren hierop komen te vallen door onderzoek dat verricht is naar de rol van getallen bij de totstandkoming van de Bijbeltekst. De resultaten van de navorsing hieromtrent nopen tot de conclusie dat de Bijbelse geschriften getalscomposities zijn. Dit houdt in dat ze niet uit de losse pols geschreven werden, maar met behulp van een aantal symboolgetallen zorgvuldig gecomponeerd zijn. Deze getallen geven een extra dimensie aan de tekst, doordat ze krachtens hun symboliek op een bedekte wijze hun eigen verhaal vertellen.

Waar het nu precies om gaat wil ik in dit boek uiteenzetten. Aangezien ik zelf nauw betrokken ben bij de verkenning van de getalsmatige aspecten van de Bijbel, wil ik de lezer meenemen op de onderzoeksreis die ik zelf gemaakt heb en waarvan ik weet dat het een zeer boeiende onderneming is. We zullen kennismaken met het telwerk van de overleveraars van de tekst van de Hebreeuwse Bijbel, die nauwgezet verzen, woorden en letters hebben geteld. Samen zullen we de grote frequentie gaan ontdekken waarmee een aantal symbolische getallen voorkomt in zowel het Oude als het Nieuwe Testament. We zullen ingeleid worden in de onvoorstelbaar fascinerende wereld van de compositiekunst van de Bijbelse schrijvers, die hun geschriften met groot vakmanschap al tellend vervaardigd hebben.

Daarbij zullen we gaan merken hoe ze de heilige **Naam JHWH** op een verholde wijze doorlopend in de Bijbeltekst geweven hebben. Dat deden ze namelijk met behulp van de twee getalswaarden van de Naam. We zullen de kathedrale tempel van woorden betreden die ze tot eer van God gebouwd hebben als ontmoetingsplaats voor God en mens, de kunstige architectuur ervan bewonderen en ervaren wat ze ons expliciet én impliciet te vertellen hebben.

Dit boek is niet bedoeld voor deskundigen of specialisten - van deskundigen op dit gebied kunnen we trouwens nog nauwelijks spreken. Theologen en andere Bijbelgeleerden zouden er uiteraard veel van kunnen leren, maar eigenlijk heb ik het geschreven voor allen die in de Bijbel geïnteresseerd zijn, ongeacht of men zich binnen, aan de rand, of buiten de Joods-christelijke traditie bevindt. Bij de totstandkoming van dit boekje heb ik de hulp gehad van mijn vrouw die - naast mijn studenten van de afgelopen tien jaar - mijn enige echte gesprekspartner was bij mijn onderzoek naar de numerieke aspecten van de Bijbel.

Mijn vriend, prof. Casper Honders, heeft mijn werk met een fijn invoelingsvermogen steeds met respect en belangstelling gevolgd. Beiden hebben het manuscript gelezen en herlezen en zo kunnen voorkomen dat ik al te vrijpostig zou omgaan met het taaleigen en de idiomen van de Nederlandse taal.

Haren, januari 1992

Dit boek heb ik later grondig herbewerkt en gepubliceerd als Numerical Secrets of the Bible. Rediscovering the Bible Codes, BIBAL Press: North Richland Hills, 2000, herdrukt tot 2007. De laatste versie is op internet te lezen en gratis te downloaden: <http://www.labuschagne.htm>.

De laatste herdruk van de oorspronkelijke Nederlandse editie (1998) heb ik nu voor internet bewerkt en op mijn website gepubliceerd. Daarbij heb ik aan de inhoud niet veel veranderd maar alleen de vorm en de layout verbeterd.

'Wij schrijven,' zoo sprak het, 'al krinklen af het gene onze Meester, weleer, ons makend en leerend, te schrijven gaf, één lesse, niet min nochte meer; wij schrijven, en kunt gij die lesse toch niet lezen, en zijt gij zoo bot? Wij schrijven, herschrijven en schrijven nóg, den heiligen Name van God!'

[Uit: Guido Gezelle, Het schrijverke]

INHOUD

1. WOORDEN EN VERZEN TELLEN IN DE BIJBEL

De aanleiding Het getal en zijn functies in de oudheid De overleveraars van de Hebreeuwse Bijbeltekst telden woorden! Een mathematisch centrum of midden werd gesignaleerd Wat heeft dit allemaal te betekenen? Vanouds bekende getalscomposities: alfabetische gedichten Het boek Klaagliederen als alfabetische getalscompositie Wat had men in het Bijbelonderzoek hieruit moeten concluderen?

2. DE HERONTDEKKING VAN DE BIJBELSE GETALSCOMPOSITIES Een ontdekking, of een herontdekking? Fascinerende getallen in de Bijbel: 40, 12 en 7 De uitdrukkelijke vermeldingen van het symboolgetal 7 De verborgen aanwezigheid van het getal 7 in het O.T. Voorbeelden uit de Evangelieën Voorbeelden uit de rest van het Nieuwe Testament

3. TOEGANGSNUMMER TOT DE BIJBELSE GETALSCOMPOSITIES: 7 Leren tellen naar aanleiding van de godsspraakformules Series van zeven godsspraakformules in de tabernakelwetten Series van zeven godsspraakformules in Leviticus De ontdekking van meer series godsspraakformules Het patroon $7+3+1 = 11$, of $7+4 = 11$ in Genesis 1 en 2 Het $7+4 = 11$ patroon in de rest van de Oergeschiedenis. Het $7+4 = 11$ patroon in de genealogieën in Genesis 1-11 De oorsprong van de symbolische betekenis van 7 De rol van het getal 7 in de leeftijden van de oudvaders Het getal van de vervulling: 11

4. HET GEHEIM VAN DE VERBORGEN GETALLEN 17 EN 26 Opvallende getallen rond het spreken Gods in Genesis Voorbeelden uit het boek Exodus In het oog springende getallen in Deuteronomium De symbolische betekenis van 17 en 26 De Naam van God in de tekst geweven Waartoe dienden de ingewikkelde getalsstructuren? Gods Naam en Heerlijkheid in de tekst De getalwaarde van de Naam als verkondigingstechniek De verkondiging van 'JHWH is één' in de Schrift De godsnaamgetallen in het werk van Oskar Goldberg

5. DE BIJBEL: EEN HOOGWAARDIG LITERAIR KUNSTWERK Het onderzoek naar de numerieke vormgeving van de tekst De merkwaardige indeling van het boek Genesis Het baanbrekend onderzoek van Claus Schedl De theoretische onderbouwing van Schedls hypothese Enkele door Schedl gevonden compositiemodellen Het gebruik van compositiemodellen en andere technieken Het menora- en balansmodel De kleine tetraktys en andere modellen

6. HET NUT VAN DE KENNIS VAN SYMBOOLGETALLEN IN DE BIJBEL De betekenis van de recente inzichten voor de Bijbelwetenschap De betekenis voor de uitleg van de Bijbel Kleine proeve van toegepast logotechnisch tekstonderzoek Hoezo, geen mensenwerk en dus Gods werk? - Friedrich Weinreb Ivan Panin - een tragische en miskende figuur. De betekenis van de ontdekking voor mij persoonlijk

2. DE HERONTDEKKING VAN DE BIJBELSE GETALSCOMPOSITIES

Een ontdekking, of een herontdekking?

Fascinerende getallen in de Bijbel: 40, 12 en 7

De uitdrukkelijke vermeldingen van het symboolgetal 7

De verborgen aanwezigheid van het getal 7 in het O.T.

Voorbeelden uit de Evangelieën

Voorbeelden uit de rest van het Nieuwe Testament

Een ontdekking, of een herontdekking?

Het is niet mijn bedoeling hier de geschiedenis van deze herontdekking te beschrijven. Daarvoor zou een nader historisch onderzoek noodzakelijk zijn, iets waar ik me niet toe geroepen voel en me ook niet competent voor acht. Ik wil volstaan met de lezer een indruk te geven van hoe verschillende mensen op verschillende manieren zich de afgelopen tijd bezig hebben gehouden met de numerieke aspecten van de Bijbeltekst. Daarbij zal ik duidelijk maken wat mijn eigen plaats is binnen het geheel van het bonte gezelschap van mensen van verschillend allooi, die zich hierop hebben toegelegd. Zonder aanspraak te maken op volledigheid zal ik degenen, die binnen mijn gezichtsveld gekomen zijn, de revue laten passeren. Aan de hand van het verhaal van mijn eigen speurtocht naar de rol van getallen in de Bijbel zal ik laten zien hoe ik geconfronteerd werd met het werk van anderen en welke invloed die confrontatie heeft gehad op mijn wetenschappelijk onderzoek.

Het is buitengewoon moeilijk uit te maken wie de eer zou moeten krijgen van de herontdekking in onze tijd van de Bijbelse geschriften als getalscomposities. Degenen die hun tijd en krachten aan deze zaken hebben besteed, vertellen ons meestal niet hoe ze op het idee gekomen zijn de numerieke aspecten van de tekst te onderzoeken. Vaak claimen ze voor hun inzichten in de materie de kwalificatie ‘verbazingwekkende ontdekkingen’. Men zou de indruk kunnen krijgen dat verschillende mensen zich onafhankelijk van elkaar hebben beziggehouden met deze problematiek. Deze indruk is echter schijn, omdat niemand zich bij zijn onderzoek in een luchtledig heeft bevonden. De ‘ontdekkers’ werden ongetwijfeld door anderen beïnvloed. Bovendien hebben ze allen geopereerd binnen de brede stroom van de Joodse traditie.

In deze traditie is steeds iets bewaard gebleven van de kennis van de numerieke aspecten van de Bijbeltekst, al is de precieze kennis ervan verloren geraakt. Het idee dat de Bijbelse geschriften wat met getallen te maken hebben en dat getallen één of andere rol spelen in deze geschriften, is iets dat nooit helemaal in vergetelheid is geraakt. Daarom kunnen we eigenlijk niet van een ontdekking in de strenge zin des woords spreken. Het gaat eerder om een herontdekking, om het terugwinnen van nog enigszins bekende, doch grotendeels verloren gegane kennis, het terugvinden van eeuwenlang min of meer verborgen gebleven aspecten van de Bijbeltekst.

De eer van de herontdekking komt daarom in meerdere of mindere mate allen toe, die zich de afgelopen tijd serieus in deze materie hebben verdiept. Belangrijker dan de eer voor de herontdekking is het feit dat er recentelijk een kentering is gekomen in de manier waarop men in het algemeen omgaat met deze problematiek.

Ik bedoel het definitief van de grond komen van de wetenschappelijke bestudering van de numerieke aspecten van de Bijbel. We kunnen zeker nog niet spreken van een doorbraak, want het aantal wetenschappers dat zich hierop toelegt, is nog gering in vergelijking met de grote massa ongeïnteresseerden. Wel durf ik het volgende te stellen. In het verleden konden Bijbelwetenschappers er gemakkelijk met een schouderophalen aan voorbijgaan, omdat ze meenden dat het zaken betrof waarmee alleen mystici, numerologen en

getallenwichelaars zich bezighouden. Dat kan tegenwoordig niet meer, omdat het onderzoek naar deze verschijnselen in de Bijbeltekst nu op een wetenschappelijke basis wordt verricht, dankzij het werk van enkele pioniers. Bijbelwetenschappers staan tegenwoordig voor de keus: òf de ogen blijven sluiten voor de numerieke aspecten die deze pioniers hebben gesignaleerd - daarbij het risico lopend op den duur een onwetenschappelijke attitude verweten te worden - òf deze verschijnselen serieus onder ogen zien en daar consequenties uit trekken. Dit laatste houdt in dat we bij alle onderzoek van teksten in de Bijbel de te bestuderen tekst ook naar zijn numerieke aspecten moeten onderzoeken. Want indien de Bijbelse schrijvers bij de vormgeving van hun teksten woorden en verzen hebben geteld, dan hebben wij geen enkel recht bij ons tekstonderzoek aan dit gegeven voorbij te gaan. Wie zich toelegt op het onderzoek naar de numerieke aspecten van de Bijbeltekst, zal ervaren dat er nieuwe perspectieven worden geopend en dat er een heel nieuwe fascinerende wereld opengaat. Fascinerende getallen in de Bijbel: **40, 12 en 7**

Mijn interesse voor getallen in de Bijbel gaat zo ver terug als mijn vroege jeugd. Ik herinner me hoe ik me als kind verbaasde over de hoge leeftijden van mensen in de Bijbelse tijd en over de hoge frequentie van bepaalde getallen, zoals 40, 12 en 7. 1

Zo verwonderde ik me over het feit dat het bij de zondvloed 40 dagen en 40 nachten regende, dat Mozes een even lange tijd op de berg vertoefde, en dat hetzelfde geldt voor Elia op weg naar de berg Horeb, en voor het verblijf van Jezus tijdens de verzoeking in de woestijn. En hadden de verspieders niet 40 dagen nodig het land Kanaän te verkennen, en verbleven de Israëlieten niet 40 jaar in de woestijn? Wie herinnert zich niet dat Goliath 40 dagen lang de Israëlieten tarte, en dat Ezechiël 40 dagen op zijn zij lag en dat Jona aankondigde dat Nineve over 40 dagen verwoest zou worden? Velen hebben met mij geleerd dat niet alleen Eli het 40 jaar lang voor het zeggen had, maar dat ook de koningen Saul, David, Salomo en Joas 40 jaar hebben geregeerd.

1. Op deze intrigerende 'leeftijden', die we vooral niet rationeel maar symbolisch moeten verklaren, komen we in hoofdstuk 3 terug.

Het getal 40 wordt in de Bijbel haast altijd in verband met tijd gebruikt en staat symbolisch voor een buitengewone, onbepaalde, of heel lange tijd.²

Met mij zal het menigeen opgevallen zijn dat ook het getal 12 vaak in de Bijbel voorkomt. Wie weet niet dat de stamvader van de Israëlieten, Jakob, 12 zonen had, evenals Nahor, de broer van Abraham, en Ismaël, de oudste zoon van Abraham? Het 12-tal zonen van de stamvader werkt verder door in de literatuur, zodat we dit getal vaak tegenkomen: de 12 verspieders, de 12 mannen die 12 stenen uit de Jordaan brachten voor een gedenkteken, de 12 edelstenen op het borstschild der beslissing van de hogepriester, de 12 toonbroden in het heiligdom, een altaar van 12 stenen door zowel Mozes als Elia gebouwd, en vaak werden 12 dieroffers 'voor geheel Israël' gebracht.

Het is dan ook geen toeval dat er 12 discipelen waren, die volgens de verwachting van Jezus in Mattheüs 19 eens op 12 tronen zullen zitten om de 12 stammen van Israël te richten. Zo raapte men na de eerste wonderbare spijziging 12 manden brokken brood op, maar bij de tweede spijziging vulde het overschot 7 korven.

Het wekt dan ook geen verbazing dat 12 vaak in het boek Openbaring genoemd wordt, met name wanneer in hoofdstuk 21 over het nieuwe Jeruzalem gesproken wordt. De stad heeft 12 poorten, waar 12 engelen de wacht houden, de stad is op 12 fundamenten gebouwd. Ook haar afmetingen worden door het getal 12 beheerst.

Op dit op zich boeiende symbolische getal wil ik hier niet verder ingaan. Wel kan opgemerkt worden dat het getal 12 zijn symbolische betekenis ontleent aan het feit dat het product is van de factoren 3 en 4, respectievelijk de verticale en de horizontale dimensie van de wereld. In het oud-Oosterse wereldbeeld van de Bijbelse tijd stelde men zich de kosmos voor als bestaande uit drie delen: het hemelgewelf met de hemellichamen, de aarde en de onderwereld. De aarde als de bewoonde wereld had vier windstreken.

Zo heeft 12 de symbolische betekenis gekregen van het harmonische geheel, de volmaakte totaliteit. Qua betekenis is het daarom verwant aan 7, het getal van de volheid en de totaliteit. Daarbij komt dat 12 de som is van de getallen van de volmaakte rechthoekige driehoek: hoogte 3, breedte 4 en diagonaal 5.

De kwadraten van 3 en 4 zijn gelijk aan het kwadraat van de diagonaal 5 ($9+16=25$). De ontdekking van de volmaakte, harmonische verhoudingen - we denken ook aan de beroemde gulden snede - gaat tenminste terug tot de tijd van Pythagoras en zeker tot die van de oude Babyloniërs. Evenmin als het getal 40, heeft het getal 12 in de Bijbel echter de functie van structuurgetal ter vormgeving van de tekst, althans voor zover ik het op dit moment kan beoordelen.

Voor mijn doel, om de structurerende functie van symboolgetallen aan te tonen, zijn deze getallen van minder belang. Daarom volsta ik ermee de lezer voor bijzonderheden te verwijzen naar het werk van L. A. Sniijders.³

2. Voor meer voorbeelden en voor een gedetailleerde verklaring van de symbolische betekenis van het getal veertig, zie L. A. Sniijders, Het verhaal van de getallen in de Bijbel, Baarn 1984, blz.81-88.

3. Zie L. A. Sniijders, a.w., blz. 76-80.

Momenteel is het getal 7 echter voor mijn doel veel belangrijker. Het was vooral dit getal dat me als kind al mateloos boeide. Dat kwam niet zozeer door het feit dat we bij ons thuis met zeven kinderen waren, als wel dat ik als kind, via het dagelijks horen voorlezen uit de Bijbel in de huisgodsdienst, er vertrouwd mee raakte. Tijdens deze bidstond moesten mijn zusjes en ik heel goed luisteren en opletten zodat we na afloop om de beurt een tekst of tekstgedeelte konden opzeggen. Wee je gebeente, als je dan met je mond vol tanden stond, omdat je je tekstje, door slaap overmand, vergeten was! We vonden het vooral spannend, en ook wel angstaanjagend wegens de inhoud, als mijn vader uit het boek Openbaring met een plechtstatige stem voorlas. We luisterden naar wat gezegd wordt over de 7 gouden kandelaars, de 7 sterren, de 7 gemeenten, de boekrol verzegeld met 7 zegels, het lam met 7 horens en 7 ogen, de 7 engelen, de 7 bazuinen, de 7 donderslagen, de grote rossige draak met 7 koppen en 10 horens, de 7 schalen der gramschap en de 7 plagen.

Ik zou later leren dat het getal 7 niet minder dan **56** keer in Openbaring expliciet genoemd wordt. Dit veel voorkomende getal, zou later mijn toegangsnummer worden tot de nog boeiender wereld van de Bijbelse getalscomposities. De uitdrukkelijke vermeldingen van het symboolgetal 7 Wie zoals ik met de Bijbel opgegroeid is, of er enigszins in thuis is, zal weten hoe vaak we daarin het getal 7 tegenkomen. Velen zullen met mij zich talloze voorbeelden kunnen herinneren, waarbij dit getal expliciet vermeld wordt. Het loopt als het ware als een rode draad door de Bijbel. Dat verbaast ons niet, want we hebben hier te maken met het meest geliefde en meest gebruikte symbolische getal, waarmee de volheid, de totaliteit, de compleetheid en het maximale wordt uitgedrukt.

Het getal 7 wordt niet minder dan **390** maal uitdrukkelijk vermeld in het Oude Testament, en nog eens 88 maal in het Nieuwe Testament. In de grote meerderheid der gevallen heeft het geen letterlijke, maar slechts een symbolische betekenis. Laten we dat globaal in kaart brengen. Over de oorsprong van deze symbolische betekenis komen we later te spreken.⁴

Daarna zullen we de gevallen nagaan, waarbij het getal naast zijn symbolische ook een structurerende functie heeft. Deze functie ontleent het aan het feit dat het een symboolgetal is. Het gaat hierbij om gevallen waarbij dit getal op een verborgen wijze in de tekst aanwezig is, omdat het getal zelf niet expliciet genoemd wordt. Het getal 7 wordt veel gebruikt bij opsommingen, bij series en reeksen, kennelijk om de volheid en de totaliteit uit te drukken.

Ik geef enkele voorbeelden ter illustratie van deze vormgevende en tekstverdiepende functie van het getal 7. Het gebed van Salomo bij gelegenheid van de inwijding van de tempel, in I Koningen 8, heeft 7 intenties. Hetzelfde geldt voor het bekende gebed van Jezus, het Onze Vader, in Mattheüs 6, dat eveneens 7 intenties bevat. We treffen een serie van 7 gelijkenissen aan in Mattheüs 13, en als we de kruiswoorden van Jezus bij elkaar optellen, krijgen we er 7.

4. Zie hierover verder L. A. Snijders, a.w., blz. 54-64; het artikel 'Seven', van M. H. Pope in *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 4, Nashville/New York 1962, blz. 294v.; en J. Hehn, *Siebenzahl und Sabbat bei den Babyloniern und im Alten Testament*, Leipzig 1907, vooral blz. 57vv. en 77-90.

Deze verborgen, niet evidente aanwezigheid van dit getal in de tekst, kan alleen zichtbaar gemaakt worden, wanneer we uitdrukkingen en woorden gaan tellen. Daaruit blijkt dan op welke wijze dit getal de vormgeving van de tekst bepaalt. Enkele voorbeelden daarvan zijn we reeds in het vorige hoofdstuk tegengekomen. Ik zal verderop nog heel wat frappante en verrassende gevallen noemen.

Maar laten we nu eerst in vogelvlucht iets gaan waarnemen van de talloze uitdrukkelijke vermeldingen in de Bijbel van 7, 7 maal, 7-voudig en 77, evenals van de veelvouden van 7. In Genesis 1 wordt gezegd dat God op de 7de dag rustte, waaruit onder andere blijkt dat men in de Bijbelse oudheid de dagen van de week geteld en genummerd heeft. In Genesis 4 lezen we dat Kaïn 7-voudig gewroken zal worden en Lamech 77 (of 7x 7) maal. De zevenvoudige wraak van Kaïn laat ons denken aan de bede in Psalm 79 'vergeld onze naburen in hun boezem zevenvoudig'. De wraak van Lamech doet ons denken aan de opdracht van Jezus dat wij 7 maal (Lucas 17) en zelfs 70 maal 7 maal (Mattheüs 18) moeten vergeven. In Leviticus 26 wordt niet minder dan vier maal gezegd dat God de ongehoorzamen 'tot 7 maal toe' zal tuchtigen of dat hij hen 7 maal harder zal slaan.

Volgens Genesis 33 boog Jakob zich 7 maal ter aarde, totdat hij bij zijn broer Ezau gekomen was. De dichter van Psalm 119 zegt dat hij God 7 maal daags looft. In Psalm 12 is sprake van de 'zuivere woorden' des Heeren, die 7-voudig gelouterd zijn. In het verhaal van de mannen in de brandende oven in Daniël 3 geeft Nebukadnezar opdracht de oven 7 maal heter te stoken dan gewoonlijk. Van de rechtvaardige wordt in Spreuken 24 gezegd dat hij 7 maal valt, doch telkens weer opstaat.

Volgens I Koningen 18 moest de knecht van Elia tot 7 maal toe gaan kijken hoe het met het weer gesteld was. Volgens Genesis 7 krijgt Noach opdracht van God om 7 paar van alle reine dieren en 7 paar van de 'vogelen des hemels' bij zich in de ark te nemen. God zou over 7 dagen het veertig dagen en veertig nachten lang laten regenen. Na de eerste uitzending van de duif, wacht Noach 7 dagen voordat hij haar weer uitzendt. Volgens Exodus 7 verlieten 7 volle dagen, nadat God de Nijl geslagen had.

Van Nebukadnezar wordt in Daniël 4 drie keer gezegd dat er 7 tijden over hem zullen voorbijgaan. Bij gelegenheid van Sauls zalving tot koning, zei Samuël tegen hem dat hij 7 dagen moest wachten op verdere opdrachten, lezen we in I Samuël 10. Ook Ezechiël moest, na zijn aankomst bij de ballingen, 7 dagen wachten, voordat het woord Gods tot hem kwam

(Ez. 3:16). Volgens I Koningen 6 bouwde Salomo de tempel in 7 jaar. De hongersnood in de tijd van Elisa duurde volgens II Koningen 4 7 jaar. Bepaalde onreinheden duurden 7 dagen (vgl. Lev. 15:19 en 28; en Num. 19:11, 14 en 16).

Niet alleen het huwelijksfeest duurde 7 dagen, maar ook het Paasfeest en het Loofhuttenfeest. Het Paasfeest wordt in de 7de maand gevierd, en het Wekenfeest volgt 7 weken na het paasfeest - vgl. Deuteronomium 16. Het Jubeljaar valt, volgens Leviticus 25, in het vijftigste jaar, dat wil zeggen na het tellen van 49 (7x7) jaar. In deze gevallen heeft het getal 7 duidelijk een structurerende functie, en wel in de liturgische kalender.

Volgens Genesis 30 had Lea 7 kinderen, en van Job wordt verteld dat hij 7 zonen en 3 dochters had. En had Salomo niet 700 vorstinnen tot vrouw en 300 bijvrouwen (I Kon. 11:3)? In het lied van Hanna in I Samuël 2 juicht de dichter(es) over het feit dat de onvruchtbare 7 kinderen baart.

Volgens Jeremia 15 zal 'zij, die 7 baarde', bezwijmen. In Ruth 4 lezen we dat Ruth voor Naomi meer waard is dan 7 zonen. Er waren 70 nakomelingen van Jakob in Egypte, lezen we in Genesis 46 en Exodus 1. Volgens Numeri 11 werd de Geest gelegd op 70 oudsten van Israël. Er waren naar de opvatting van oud-Israël en het vroege Jodendom 70 volken, en in aansluiting hierop wordt in Lucas 10 verteld dat Jezus 70 discipelen uitzond. Waren het er niet 7000 in Israël, die de knie niet gebogen hebben voor Baäl (I Kon. 19:18; vgl. Rom. 11:4)?

De Israëlieten werden volgens Deuteronomium 7 in Kanaän geconfronteerd met 7 volken (in Hand. 13:19 heet het dat God 7 volken uitgeroeid heeft). En in Deut. 28:7 wordt van de vijanden van Israël gezegd dat zij langs één enkele weg zullen optrekken maar langs 7 wegen zullen vluchten; in vers 25 wordt hetzelfde van Israël gezegd. In Genesis 21 reserveert Abraham 7 lammeren voor Abimelech.

De vrienden van Job moesten 7 stieren en 7 rammen als brandoffer brengen. Hoe vaak wordt er niet over 7 offerdieren gesproken! Volgens II Kron. 29:21 bracht men voor het koningshuis van Hizkia, het heiligdom en Juda, 7 stuks van vier soorten offerdieren. Balak moest voor Bileam 7 altaren bouwen en 7 stieren en 7 rammen gereedmaken, volgens Numeri 23. In Jesaja 4 gaat het over 7 vrouwen die 'één man zullen aangrijpen'. Van Simson heet het in Richteren 16 dat hij met 7 verse pezen gebonden werd en dat hij 7 haarvlechten had.

De farao droomde volgens Genesis 41 van 7 vette en 7 magere koeien, van 7 dikke en 7 dunne aren, waarmee gezinspeeld wordt op 7 jaren van overvloed en 7 van hongersnood. In het verhaal over de val van Jericho in Jozua 6 dragen 7 priesters 7 ramshorens voor de ark, waar ze 7 maal op blazen wanneer ze met de krijgers om de stad heen trekken.

De zieke Naäman moest volgens II Koningen 5 in opdracht van Elisa 7 maal in de Jordaan baden. In hoofdstuk 4 wordt verhaald dat de doodzieke jongen van de Sunamitische 7 maal nieste. Zowel het offerbloed als de heilige zalfolie werd 7 maal gesprenkeld - vgl. bijv. Lev. 4:6 en 8:11.

Het huis der Wijsheid had 7 pilaren (Spreuken 9). De kapitelen van de twee koperen zuilen van de tempel van Salomo waren versierd met 'vlechtwerk, gemaakt van gedraaide snoeren, op de wijze van slingers: 7 voor het ene kapiteel en 7 voor het andere kapiteel' (I Koningen 7).

Van de nieuwe tempel, die Ezechiël in een visioen zag, wordt uitdrukkelijk gezegd dat de buitenste voorhof 7 treden had (40:22 en 26). De gouden kandelaar, bestemd voor het heiligdom, had 7 lampen, volgens Exodus 25 en Numeri 8. De kandelaar, die de profet Zacharia in een visioen zag, zo lezen we in hoofdstuk 4, had eveneens 7 lampen. De lampen symboliseerden de '7 ogen des Heeren, die de ganse aarde doorlopen'. Dat doet ons denken

aan het visioen van de vier dieren en het lam met 7 horens en 7 ogen (Openbaring 5), dat uitgelegd wordt als de ‘7 Geesten Gods, uitgezonden over de gehele aarde’.

Met dit laatste voorbeeld bevinden we ons in het Nieuwe Testament, waar we dezelfde voorliefde voor het getal zeven aantreffen als in het Oude Testament. Hier wil ik het bij het noemen van enkele bekende gevallen laten, naast de voorbeelden uit het boek Openbaring, die reeds genoemd zijn. Van de oude profetes in de tempel te Jeruzalem wordt in Lucas 2 gezegd dat ze 7 jaar gehuwd was geweest (een volle afgeronde tijd), steeds weduwe was gebleven en ongeveer 84 (12x7) jaar oud was (volkomen vol van jaren).

Bij de tweede wonderbare spijziging ging Jezus, volgens Marcus, uit van 7 broden en enkele visjes. Bij de eerste spijziging waren er ook 7 stuks, namelijk vijf broden en twee vissen, maar in dit geval moeten we eerst een eenvoudig optelsommetje maken. In beide gevallen wordt het getal 7 gebruikt om de totaliteit uit te drukken: alles wat er aan eten was. De totaliteit wordt ook door 7 aangeduid, wanneer van Maria van Magdala gezegd wordt dat 7 boze geesten bij haar uitgegaan waren. Dat laat ons denken aan de boze geest, van wie Jezus zegt dat deze uitgevaren was, maar later terugkeert om weer zijn intrek te nemen, en dan 7 andere geesten, bozer dan hijzelf, meeneemt.

In het verhaal van de discussie tussen de Sadduceeën en Jezus over de kwestie van de opstanding legden ze Jezus het geval voor van de 7 broers, die in het kader van het zwagerhuwelijk elkaar als echtgenoot van dezelfde vrouw opvolgen.

In Handelingen 6 lezen we dat er 7 mannen, ‘vol van Geest en wijsheid’, werden aangesteld (vers 3), van wie vele van ons de namen in de zondagsschool moesten leren: Stefánus, Filippus, Próchorus, Nicánor, Timon, Pármenas en Nicoláüs.

Deze passage geeft ons de gelegenheid terug te keren naar het Oude Testament, waar we nu een speurtocht gaan ondernemen op zoek naar de verborgen zeventallen in de tekst. De uitdrukking, ‘vol van Geest en wijsheid’, herinnert ons namelijk heel sterk aan datgene wat we over de Geest lezen in de messiaanse profetie in Jesaja 11. Daar wordt van de ‘twijg’, die ‘ontspruit aan de tronk van Isai’, de Messias, gezegd: ‘Op hem zal de Geest des Heeren rusten’. De Messias was kennelijk het grote voorbeeld voor de zeven mannen uit Handelingen, die evenals hij vol waren van de Geest van God.

Wanneer we nu gaan kijken wat er precies staat in Jesaja 11, en daarbij ons vermogen om te tellen in werking stellen, kunnen we een hele reeks interessante ontdekkingen doen. Dan zal blijken hoezeer het getal 7 op een verborgen wijze als structuurgetal in deze tekst aanwezig is. De verborgen aanwezigheid van het getal 7 in het O.T. Er is reeds door Snijders (blz. 59) en anderen opgemerkt dat er in Jesaja 11 precies 7 kwalificaties worden toegekend aan de Geest die op de Messias rust: 1. de Geest des Heeren, 2. de Geest van wijsheid en 3. verstand, 4. de Geest van raad en 5. sterkte, 6. de Geest van kennis en 7. de vreze des Heeren.

De tekst is bovendien zo opgebouwd dat het woord ‘Geest’ er 4 keer in voorkomt. Dat zou toeval kunnen zijn, ware het niet dat we de combinatie van 4, het getal van de verre uitgebreidheid (Snijders) en 7, het getal van de volheid, vaker tegenkomen. Het lijkt een geliefd middel geweest te zijn om de diepere dimensie van de uitgebreidheid toe te voegen aan de gedachte van de volheid.

Als we nu aandachtig lezend, en nauwkeurig doortellend, deze profetie verder gaan bekijken, ontdekken we niet minder dan drie verdere zeventallen. Voor zover mij bekend, heeft niemand ze nog opgemerkt. Het eerste zevental vinden we in wat over de Messias wordt gezegd. Hij doet namelijk 7 dingen (verzen 3-4): 1. hij geniet van de vreze des Heeren, 2. hij richt niet naar uiterlijke schijn, 3. hij doet geen uitspraak op basis van loze geruchten, 4. hij richt de geringen in gerechtigheid, 5. hij spreekt recht in billijkheid over

de geringen, 6. hij slaat de aarde met de roede zijns monds, 7. hij doodt de goddelozen met de adem zijner lippen. Aan deze zeven daden van de Messias wordt nog een extra kwalificatie toegevoegd, namelijk dat hij omgord is met gerechtigheid en trouw (vers 5). Wanneer in het vervolg van de profetie over de paradijselijke situatie van het messiaanse rijk wordt gesproken (verzen 6 -10), worden twee reeksen van 7 categorieën dieren genoemd.

De eerste reeks (vers 6) wordt gevormd door: 1. de wolf, 2. het schaap, 3. de panter, 4. het bokje, 5. het kalf, 6. de jonge leeuw, 7. het mestvee. Deze reeks wordt afgesloten met de mededeling 'een kleine jongen zal ze hoeden'.

Dan volgt in de verzen 7-8 een tweede reeks van 7: 1. de koe, 2. de berin, 3. haar jongen, 4. de leeuw, 5. het rund, 6. een adder, 7. een giftige slang.

Ter afsluiting van deze reeks wordt gesteld dat er geen kwaad meer gedaan zal worden en geen verderf meer aangericht.

Wat we zojuist in kaart gebracht hebben, laat zien dat er in deze korte tekst niet minder dan 4 reeksen van 7 voorkomen. De combinatie van 4 en 7 geldt dus niet alleen voor het ene onderdeel over de Geest, maar voor de gehele tekst. De volheid en totaliteit van zowel de Geest van de Messias als zijn rijk op aarde wordt hier als het ware in hun verre uitgebreidheid beschreven. Wie meent dat dit op toeval berust, mag dat van mij best blijven geloven, maar daarmee wordt intussen dan wel een prachtig stuk literair vakwerk miskend en de auteur ervan geminacht. We hebben hier te maken met een typisch voorbeeld van

5. De Groningse emeritus-hoogleraar Liturgiewetenschap, prof. Casper Honders, attendeerde me in dit verband op de verwijzing naar de zeven gaven van de Geest in Gez. 237:3 en 239:4 van het Liedboek.

Bijbelse compositiekunst, waarbij er bij de vormgeving van de tekst woorden en begrippen nauwkeurig werden geteld. Een schitterend literair product als deze Messias-passage in Jesaja 11 strekte de schrijver ervan uiteraard tot eer, maar het ging hem niet om die eer. Hij componeerde de passage op deze bijzondere wijze, omdat het een heilige profetie over de Messias en zijn rijk betreft. Wat hij produceerde is niets minder dan Heilige Schrift en het is tot eer van God dat hij zijn tekst zo mooi mogelijk maakte.

Een dergelijke profetie schud je niet even uit je mouw en je schrijft het ook niet zomaar op uit de losse pols - nee, zo iets belangrijks componeer je. Je maakt het zo dat de vorm in alle opzichten bij de inhoud past om er een diepere dimensie aan te verlenen. Dat moest op zo'n wijze gebeuren dat de strenge numerieke vorm niet storend mag werken bij het lezen. De tekst moet zich steeds vloeiend laten lezen. Verre van de inhoud van de tekst te storen, geeft het structuurgetal er juist vorm aan, een vorm die de inhoud op een verborgen wijze ondersteunt.

Dit geldt niet alleen voor deze passage, maar voor de Bijbelse teksten in het algemeen. Deze techniek was alleen bekend in de kring van vakkundig geschoolde schrijvers, en lezers die zich ervan bewust waren. Wie er niet mee vertrouwd is, zal niets merken van de structurerende aanwezigheid van het getal zeven, omdat de tekst zich gelijkmatig en zonder haperingen laat lezen. Willen we de vormgevende en tekstverdiepende functie van een symboolgetal op het spoor komen, zullen we ons de kunst van het tellen bij het lezen eigen moeten maken. Aan de hand van de nu volgende voorbeelden zullen we ons daarin gaan oefenen.

Ik maak daarbij geenszins aanspraak op volledigheid. Wat ik zal laten zien is het resultaat van enkele gerichte steekproeven die ik gedaan heb, en de gevallen die Bijbelgeleerden min of meer bij toeval hebben ontdekt, zonder dat ze er serieus naar gezocht hebben.⁶

Wat tot nu toe bekend is geworden, is nog maar het topje van de ijsberg. Er is oneindig veel meer in de Bijbeltekst, dat nog niet aan het licht is gekomen. Laten we nu een aantal voorbeelden de revue laten passeren, van de voorbeelden die tot dusver in het Nieuwe Testament gesignaleerd zijn. Voorbeelden uit de Evangeliën De beide geslachtsregisters van Jezus in de Evangeliën worden beheerst door het getal 7.

Volgens de genealogie in Mattheüs 1:1-17 zijn er 42 geslachten vanaf Abraham tot Jezus. Er worden twee cesuren in deze tijdsspanne aangebracht, en wel, na 14 geslachten, bij koning David, en na weer 14 geslachten, bij de Babylonische ballingschap.

6. Naast het boek van Snijders, waarin weinig aandacht wordt gegeven aan de verborgen aanwezigheid van symbolische getallen, verwijst ik naar het artikel, 'Seven', van M. H. Pope in *The Interpreter's Dictionary to the Bible*, Volume 4, 294f., die een aantal gevallen noemt. In de bijdrage van H. Balz over 'hepta - sieben' in H. Balz en G. Schneider, *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Band II, 118f., wordt met geen woord gerept over dit soort gevallen. Hetzelfde geldt voor het artikel van K. H. Rengstorff, 'hepta', in *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, II, 623-631, waarin echter wel verwezen wordt naar de aanwezigheid van zeven in de genealogieën van Jezus.

Het is duidelijk dat het getal 14 de structuur van dit **geslachtsregister** bepaalt. In vers 17 wordt dat trouwens uitdrukkelijk gezegd. Het zou toeval kunnen zijn dat 14 ook de getalwaarde vertegenwoordigt van de naam David.⁷

7. Dat 14 ook de getalwaarde is van de achternaam Bach ($2+1+3+8 = 14$) is natuurlijk puur toeval. Mijn verwijzing naar J.S. Bach berust echter niet op toeval, omdat hij in zijn werk wel degelijk van getallensymboliek gebruik heeft gemaakt. Zie daarover Casper Honders, *Over Bachs schouder...*, Groningen 1985, blz. 90-98. Het is echter wel de vraag of dat in die mate gebeurde als ons voorgehouden wordt in het boek van Kees van Houten en Marinus Kasbergen, *Bach en het getal*, Zutphen 1985. Zie de bespreking van genoemd boek door Casper Honders en Koos van de Linde in *Het Orgel* (Uitgave van de Nederlandse Organistenvereniging), 81e jaargang nr. 6 (juni 1985), blz. 317-322; alsmede de daaropvolgende reacties onder de titel 'Discussie: 'Bach en het getal'', in nr. 10 (oktober 1985) van *Het Orgel*, blz. 429-437. Vgl. nu ook de bespreking van het boek door Alfred M.M. Dekker in *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis* 70 (1990), blz. 115-117. Voor een kritische en voorzichtige benadering van bepaalde aspecten van het probleem betreffende de functie van het getal in de muziek van Bach, zie Ruth Tatlow, *Bach and the Riddle of the Number Alphabet*, Cambridge etc. 1991.

Maar gezien de centrale positie van David en van Jechonja, een soort tweede David, wiens naam twee keer voorkomt, is het best mogelijk dat het dubbele getal zeven om deze reden als structuurgetal gekozen werd. Deze drie perioden van 14 geslachten worden verkregen door een paar namen weg te laten, die wel voorkomen in de lijst van de nakomelingen van David in I Kronieken 3.

De bedoeling van de genealogie in Mattheüs blijkt al uit het opschrift: 'Geslachtsregister van Jezus Christus, de zoon van David, de zoon van Abraham'. De evangelist wil duidelijk

maken dat Jezus de koninklijke Messias is, de langverwachte telg uit het huis van David. Het geslachtsregister volgens Lucas 3 wordt ook beheerst door het getal 7. Er komen 77 namen in voor. Vanaf Jezus wordt de lijn teruggetrokken tot bij Adam, 'de zoon van God'. We krijgen de indruk dat het op zo'n wijze gebeurt, dat er telkens op de 7de plaats een kennelijk belangrijke naam staat. De elf namen zijn: Jozef (de zoon van Jannai, niet de vader van Jezus), Matthatias, Sealthiël, Josua, Jozef, David, Admin, Abraham, Sala, Henoch en Adam.

De bedoeling is ontegenzeggelijk om duidelijk te maken dat Jezus, via beroemde voorvaders als David, Abraham, Henoch en Adam, de zoon van God is. Vanaf Adam gerekend staat Jezus op de **77ste plaats**. Dit getal brengt de volheid in haar meest omvattende vorm tot uitdrukking: 11×7 . We zullen het getal 11 (als $7+4$), het getal der vervulling, verderop vaker tegenkomen. Opvallend is dat 77 tevens de **getalwaarde** is van de beginletters van de woorden Ièsous, CHristos, THèou HUios, Sotèr, 'Jezus Christus, Gods Zoon, Verlosser', die samen het woord ICHTHUS, '[Grieks betekent in Nederlands] 'vis', vormen ($9+22+8+20+18 = 77$). De vis was, zoals bekend, het symbool bij uitstek van de eerste christenen. Het is niet uitgesloten dat de getalwaarde van ichtus mede een rol gespeeld heeft bij de keuze van het symboolgetal 77 door Lucas voor de genealogie van Jezus.

Uit de Evangelieën geef ik nog enige voorbeelden van verborgen zeventallen.

In Lucas 2 wordt van Simeon, die bij de wijding van Jezus in de tempel aanwezig was, precies 7 dingen gezegd (vss. 25-26). Hij was: 1. rechtvaardig en 2. vroom, 3. hij verwachtte de vertroosting van Israël, 4. de Heilige Geest was op hem; 5. hem was een godsspraak gegeven, 6. dat hij de dood niet zou zien, 7. eer hij de Messias gezien had.

We zullen dit soort structuur nog vele malen tegenkomen. Hier kan ik reeds opmerken dat de 7de plaats vaak het hoogtepunt betekent en dat het belangrijkste zich veelal in het mathematische midden bevindt. In dit geval is het hoogtepunt voor Simeon het zien van de Messias, en is het belangrijkste aan hem dat de Heilige Geest op hem was. In Mattheüs 5 komt de min of meer stereotiepe formule 'Ik zeg jullie', 7 keer voor (verzen 20, 22, 28, 32, 34, 39 en 44). Ze dient ter introductie van een aantal gezaghebbende uitspraken van Jezus, waarbij deze zich kritisch opstelt ten aanzien van de overlevering. In vers 26 komt een vergelijkbare formule voor, maar daar wordt opvallenderwijs de enkelvoudsvorm gebruikt: 'Ik zeg je'. Door haar afwijkende vorm wordt deze formule, die tevens in een andere context staat, niet meegerekend. Daardoor blijft het zevental gehandhaafd.

Een ander nieuwtestamentisch voorbeeld is de serie van 7 wee-uitspraken van Jezus in Mattheüs 23, 'Wee u, schriftgeleerden en Farizeeën' (verzen 13, 14, 15, 23, 25, 27, en 29). Er is nog een achtste wee-roep, in vers 16, maar in dit geval wordt de uitspraak anders geformuleerd. Deze wee-roep luidt: 'Wee u, blinde wegwijzers'. De bedoeling van deze afwijkende vorm is nogmaals om het zevental intact te houden. Deze techniek zullen we verderop ook in het Oude Testament tegenkomen.

Voorbeelden uit de rest van het Nieuwe Testament

Wanneer Paulus in Romeinen 8 de dingen opnoemt, die ons niet kunnen scheiden van de liefde van Christus, dan vermeldt hij er uitgerekend 7: 1. verdrukking, 2. benauwdheid, 3. vervolging, 4. honger, 5. naaktheid, 6. gevaar, 7. het zwaard. En als hij spreekt over de genadegaven in hoofdstuk 12, noemt hij er eveneens 7: 1. het profeteren, 2. het dienen, 3. het onderwijzen, 4. het vermanen, 5. het mededelen, 6. het geven van leiding, 7. het bewijzen van barmhartigheid. In de Brief van Jakobus, hoofdstuk 3, wordt gesproken over de aardse en de hemelse wijsheid. Beide hebben 7 kwaliteiten. Want heeft het huis van de Wijsheid niet 7 pilaren, volgens Spreuken 9? De wijsheid die 'niet van boven komt', wordt

in Jakobus 3 als volgt gekwalificeerd: 1. aards, 2. ongeestelijk, 3. duivels, want waar 4. naijver en 5. zelfzucht heerst, daar is 6. wanorde en 7. allerlei kwade praktijken. De wijsheid van boven, daarentegen, is: 1. rein, 2. vreedzaam, 3. vriendelijk, 4. gezeggelijk, 5. vol van ontferming en goede vruchten, 6. onpartijdig en 7. ongeveinsd.

In het eerste hoofdstuk van de Tweede brief van Petrus noemt de schrijver 7 geloofsdeugden, die als de schakels van een ketting aan elkaar verbonden zijn: 1. deugdzaamheid, 2. kennis, 3. zelfbeheersing, 4. volharding, 5. godsvrucht, 6. de broederliefde, en 7. de liefde voor allen. Het boek Openbaring bevat, naast de talrijke expliciete vermeldingen van het getal 7, vele teksten, waarin het op een verborgen wijze aanwezig is. Een opsomming hiervan zou ons te ver voeren, daarom verwijs ik de lezer naar wat Snijders erover zegt (blz. 61), en ter aanvulling daarvan naar een drietal teksten, waar men zelf kan gaan tellen om de zeventallen op te sporen: Openb. 5:12; 6:15 en 7:12. Bovengenoemde voorbeelden uit het Nieuwe Testament van het structurele gebruik van het getal 7 moeten voldoende zijn om het principe waar het hier om gaat, te illustreren: het symboolgetal 7 geeft structuur aan de inhoud van de tekst, en verleent er een diepere dimensie aan. Nu wil ik graag terugkeren naar het Oude Testament, een terrein waarop ik iets meer bedreven ben, om het verhaal te vertellen van hoe ik ertoe gekomen ben woorden en begrippen in de Bijbel te gaan tellen.

3. TOEGANGSNUMMER TOT DE BIJBELSE GETALSCOMPOSITIES: 7

Leren tellen naar aanleiding van de godsspraakformules
 Series van zeven godsspraakformules in de tabernakelwetten
 De serie van zeven, met een 'midden' of 'centrum'
 Series van zeven godsspraakformules in Leviticus
 De ontdekking van meer series godsspraakformules
 Het patroon $7+3+1 = 11$, of $7+4 = 11$ in Genesis 1 en 2
 Het $7+4 = 11$ patroon in de rest van de Oergeschiedenis
 Het $7+4 = 11$ patroon in de genealogieën in Genesis 1-11
 De oorsprong van de symbolische betekenis van 7
 De rol van het getal 7 in de leeftijden van de oudvaders
 Het getal van de vervulling: 11

Leren tellen naar aanleiding van de godsspraakformules

Mijn belangstelling voor het getal 7 in de Bijbel kwam in een stroomversnelling, toen ik midden jaren zeventig onderzoek verrichtte naar de idee van het spreken van God. Dat gebeurde met het oog op een serie lezingen in het kader van de Theologische Etherleergang van de NCRV.¹

Tijdens dat onderzoek stuitte ik op een merkwaardig verschijnsel: de manier waarop de Bijbelse schrijvers in de Pentateuch (de boeken Genesis tot Deuteronomium) gebruik hebben gemaakt van de zinsneden, die het spreken van God aanduiden. Deze zinsnedes, zoals 'God zei', 'God sprak' en 'De Heere zei tot Mozes', leiden de goddelijke rede in. We noemen ze de introductieformules bij de directe rede, waarmee God sprekend wordt ingevoerd in het verhaal. Daarnaast zijn er zinsneden, die naar het spreken van God verwijzen, bijvoorbeeld 'zoals de Heer Mozes bevolen had', of 'naar het bevel des Heeren'. Voor zowel de inleidende als de verwijzende formules gebruik ik de verzamelnaam 'godsspraakformules'. Het was vooral de spreiding van deze formules die me opviel, in die zin dat ik de indruk kreeg dat ze vaak in clusters, of groepen, voorkomen. Zulke clusters treffen we bijvoorbeeld aan in Genesis 1, 3, 6-9, 15, 17, 18, 22, 31 en 35, en in Exodus 3 en 4, 19, 30-31, 35, 39 en 40. In al deze gevallen kunnen we spreken van een sterke concentratie van godsspraakformules. Wanneer in een verhaal God sprekend wordt ingevoerd, dan komt Hij ook royaal aan het woord, zo lijkt het. Dat heeft natuurlijk voor een deel te maken met de manier waarop de verhaalde stof theologisch wordt gepresenteerd. God wordt niet overal sprekend ingevoerd. Er zijn ook passages waarin geen enkele goddelijke rede voorkomt. Maar hier is, zo zou later blijken, veel meer aan de hand.

¹ 'Geloven in het spreken Gods', in Rndom het Woord, 17de jaargang, nr. 4 (1975), blz. 64-81.

Series van zeven godsspraakformules in de tabernakelwetten

Bij een nader onderzoek naar de godsspraakformules in de twee passages, waarin we de zogenoemde tabernakelwetten aantreffen, in Exodus 25-31 en 35-40, deed ik een verrassende ontdekking. De eerste passage begint met de introductieformule 'De Heer sprak tot Mozes' (25:1). Dan volgt een buitengewoon lange goddelijke rede die ononderbroken doorloopt tot 30:10. Het gaat daarin over de heffing voor de tabernakel en zijn toebehoren, en over de voorschriften voor hun vervaardiging. Het betreft de ark, de

tafel, de kandelaar, de tabernakel zelf, het brandofferaltaar, de voorhof, de olie voor het licht, de kleren van de priesters en hun wijding, het morgen- en avondoffer, en ten slotte het reukofferaltaar. Al deze voorschriften komen dus samen voor in één enkele goddelijke rede. Vanaf Ex. 30:11 volgen nog een aantal voorschriften betreffende de heffing bij de telling der Israëlieten, het wasvat, de heilige zalfolie, het heilige reukwerk, de aanwijzing van Bezaleël en Aholiab, en de viering van de sabbat. Hier wordt echter, in tegenstelling tot de voorafgaande serie voorschriften, ieder voorschrift als een afzonderlijke goddelijke rede geformuleerd en ingeleid door de stereotiepe formule ‘De Heer sprak tot Mozes’.

Toen ik deze laatste groep van kort op elkaar volgende stereotiepe introductieformules in Ex. 30-31 ging tellen, vond ik er zes.

Dat is heel merkwaardig, dacht ik, waarom zijn het er zes? De vonk van herkenning sprong bij mij over, toen ik me realiseerde dat er bij de voorafgaande serie voorschriften 1 introductieformule staat. Samen zijn het er dus 7!

Dat kan geen toeval zijn, zo redeneerde ik, omdat het getal 7 elders in de Bijbel heel vaak voorkomt. De conclusie moest wel zijn dat we te maken hebben met een bewust aangebracht zevental goddelijke redes. Toen realiseerde ik me dat het tellen zinvol is. Dat het ook van fundamenteel belang is voor de vaststelling van de opbouw en de vormgeving van de Bijbelse teksten, zou ik pas later gaan beseffen.

Het resultaat van deze eerste ervaring in het tellen van dingen in de Bijbel prikkelde in ieder geval mijn nieuwsgierigheid in hoge mate. Waarom zou het getal 7 hier gebruikt zijn? Daar zou ik spoedig achter komen, toen ik een bestandopname van deze redes ging maken.

Dat leverde het volgende op:

25:1 JHWH sprak tot Mozes (diverse voorschriften) 1

30:11 JHWH sprak tot Mozes (de heffing) 2

30:17 JHWH sprak tot Mozes (het wasvat) 3

30:22 JHWH sprak tot Mozes (de zalfolie) 4

30:34 JHWH sprak tot Mozes (het reukwerk) 5

31:1 JHWH sprak tot Mozes (aanwijzing vaklui) 6

31:12 JHWH sprak tot Mozes (de sabbat) 7

Hieruit blijkt dat de **zevende goddelijke rede** de voorschriften over de sabbat bevat.

Dat laat ons onmiddellijk denken aan het feit dat in het Scheppingsverhaal wordt gezegd, dat God op de 7-de dag zijn scheppingswerk voltooid had, dat Hij op de 7-de dag rustte van zijn arbeid en dat Hij de 7-de dag zegende. Zou er een verband kunnen bestaan tussen het gebruik van het zevental en de sabbat? Of hebben we hier met stom toeval te maken?

Dat het hier niet om toeval gaat, heb ik later met zekerheid kunnen vaststellen, nadat ik de godsspraakformules in het boek Leviticus had bestudeerd. Daar kom ik zo dadelijk op terug. Mijn speurtocht naar de godsspraakformules in Exodus 35-40, de tweede tabernakel-passage (die van de eerste gescheiden wordt door het verhaal over het gouden kalf in hoofdstukken 32-34) leverde het bewijs dat ook hier bewust en weloverwogen gebruik is gemaakt van het zevental. In de hele passage komen er 26 godsspraakformules voor - van de betekenis van dit getal was ik me in dat stadium nog helemaal niet bewust.

Van deze formules is er maar één die een goddelijke rede introduceert, en wel in 40:1, ‘De Heere sprak tot Mozes’. De overige vijftientig zijn min of meer stereotiepe formules, die allen naar het spreken van God tot Mozes verwijzen. De eerste ervan, in 35:1, geeft de toon aan: ‘Dit zijn de zaken, die de Heere bevolen heeft te doen’.

Toen ik deze verwijzende godsspraakformules in kaart bracht, kreeg ik een verrassende uitkomst. In het verhaal over de daadwerkelijke uitvoering van de aan Mozes opgedragen voorschriften betreffende de vervaardiging van de tabernakel en zijn toebehoren, in

hoofdstukken 35-38, wordt 7 keer verwezen naar datgene wat God Mozes had bevolen. Deze serie verwijzende formules begint in 35:1, met voorschriften voor de viering van de sabbat! Dit valt des te meer op, als we bedenken dat de vorige serie goddelijke redes eindigde met sabbatsvoorschriften - zie 31:12-17.

35:1 Dit zijn de zaken, die JHWH bevolen heeft	1
35:4 Dit is een zaak, die JHWH bevolen heeft	2
35:10 Alles wat JHWH bevolen heeft	3
35:29 Wat JHWH door Mozes bevolen heeft	4
36:1 Wat JHWH bevolen heeft	5
36:5 Wat JHWH bevolen heeft	6
38:22 Alles wat JHWH Mozes bevolen heeft	7

De functie van het zevental is hier ongetwijfeld om te onderstrepen dat de werkzaamheden in hun totaliteit uitgevoerd werden in overeenstemming met de aan Mozes gegeven voorschriften.

In hoofdstuk 39:1-31 wordt verteld hoe de priesterklederen werden gemaakt. Ook hier treffen we 7 stereotiepe formules aan:

39:1 zoals JHWH Mozes bevolen had	1
39:5 zoals JHWH Mozes bevolen had	2
39:7 zoals JHWH Mozes bevolen had	3
39:21 zoals JHWH Mozes bevolen had	4
39:26 zoals JHWH Mozes bevolen had	5
39:29 zoals JHWH Mozes bevolen had	6
39:31 zoals JHWH Mozes bevolen had	7

In de rest van dit hoofdstuk, 39:32-43, wordt gezegd dat Mozes het resultaat van het gedane werk inspecteerde, goedkeurde en zegende. Dat herinnert sterk aan het Scheppingsverhaal, waarin verhaald wordt: 'En God zag alles wat Hij gemaakt had, en zie het was zeer goed.' - Gen. 1:31 - en dat Hij de rustdag zegende. Er is een onmiskenbare analogie tussen het handelen van Mozes na de voltooiing van de tabernakel, en het handelen van God na de voltooiing van de schepping. In deze passage (Ex. 39:32-43) komen 3 verwijzende formules voor: in de verzen 32, 42 en 43. Dat brengt het aantal formules van het hele hoofdstuk 39 op 10.

Toen ik later de godsspraakformules in Genesis 1 ging tellen, vond ik er eveneens 10 stereotiepe formules, 'En God zei'. Het kwam me voor dat de structuur van de goddelijke redes in het Scheppingsverhaal model had gestaan voor deze passage. Als dat juist is, dan betekent het dat de auteur van Exodus 39 de overeenstemming tussen het handelen van Mozes betreffende de tabernakel, en het handelen van God bij de schepping ook in de vormgeving van de tekst tot uitdrukking heeft gebracht. De daden van Mozes bij de vervaardiging van de tabernakel zijn analoog aan de daden van God bij de schepping van de wereld. Zoals God tien keer 'sprak' bij de schepping, zo gehoorzaamde Mozes tien keer bij de uitvoering van Gods opdrachten, waarmee mogelijk tegelijkertijd gezinspeeld wordt op de Tien Geboden. Deze ontdekkingen zouden me leren welke nauwe samenhang er is tussen vorm en inhoud van een tekst.

Van de toepassing van dit principe in de Bijbelse compositiekunst zullen we verderop vele voorbeelden vinden. Laten we nu de godsspraakformules in het laatste hoofdstuk (40) van de tweede tabernakel-passage in kaart brengen. De verzen 1-16 bevatten de opdrachten die God Mozes geeft voor de oprichting van de tabernakel. Deze goddelijke rede wordt

ingeleid door de enige introductieformule in de hele passage, ‘De Heer sprak tot Mozes’, en afgesloten met de opmerking: ‘overeenkomstig alles wat de Heer hem bevolen had, zó deed hij’.

In de volgende 17 verzen (17-33) wordt beschreven hoe Mozes de tabernakel oprichtte. Als klap op de vuurpijl treffen we hier weer 7 stereotiepe formules aan:

40:19 zoals JHWH Mozes bevolen had 1

40:21 zoals JHWH Mozes bevolen had 2

40:23 zoals JHWH Mozes bevolen had 3

40:25 zoals JHWH Mozes bevolen had 4

40:27 zoals JHWH Mozes bevolen had 5

40:29 zoals JHWH Mozes bevolen had 6

40:32 zoals JHWH Mozes bevolen had 7

Met behulp van dit zevental wordt onderstreept dat alle werkzaamheden van Mozes geheel in overeenstemming was met de hem door God gegeven opdrachten. De verleiding is groot om nu ook te gaan vertellen hoe het slotperikoopte van het boek Exodus in elkaar zit. Ik laat dit juweeltje van numerieke compositiekunst echter voorlopig rusten, omdat ik er in het volgende hoofdstuk op terugkom. Nu wil ik de aandacht van de lezer vragen voor iets anders, dat verderop uitvoerig aan de orde komt, maar hier niet onopgemerkt mag blijven. Dat heeft te maken met het centrum van een serie van zeven.

De serie van zeven, met een ‘midden’ of ‘centrum’

In het eerste hoofdstuk hebben we kennis gemaakt met het typische verschijnsel van de vaststelling van het midden van een Bijbelboek door de overleveraars van de Bijbeltekst. Dat deden ze, omdat ze nog weet hadden van het feit dat, volgens de Bijbelse compositiekunst, het meest belangrijke element in het centrum staat. Welnu, de lezer zal gemerkt hebben dat zowel in het geval van Exodus 25-31 als in dat van 35-40 de middelste godsspraakformule hier boven cursief is gedrukt.

Als we gaan kijken wat er staat, dan blijkt het volgende: in het zevental redes van hoofdstukken 25-31, staat de opdracht betreffende de bereiding van de heilige zalfolie in het centrum; in hoofdstuk 39 staat de vervaardiging van het borstschild en zijn toebehoren in het centrum. In hoofdstuk 40 bevindt zich de plaatsing van de gouden kandelaar door Mozes in het midden van de tekst. Dat zou kunnen wijzen op de hoge waardering die men voor deze hoogheilige voorwerpen had.

In dit stadium kan ik er tevens op wijzen dat de vorm van de lampenstandaard met zijn zes armen, drie aan weerszijde van het centrale schacht, kennelijk gebruikt werd als model voor de vormgeving van teksten: 7 onderdelen, waarbij het voornaamste in het centrum staat. 2

2 Wat de zogenaamde zevenarmige - of juister de zesarmige lampenstandaard - betreft, verwijs ik naar het onderzoek van Trudy Labuschagne, *De Menora in woord en beeld, Een studie over de vorm, functie en betekenis van de Menora in het Oude Testament en de latere symboliek* (doctoraalscriptie Faculteit der Godgeleerdheid), Rijksuniversiteit te Groningen, 1993.

De drie series van 7 godsspraakformules, die we zojuist besproken hebben, kunnen als voorbeelden van een dergelijk model beschouwd worden. Het is zeker niet toevallig dat dit model wordt gebruikt ter structurering van de zeven visioenen van

Zacharia, waarbij in het vierde visioen gesproken wordt over de gouden kandelaar met zeven lampen, en over de zeven ogen des Heeren (ik gebruik de hoofdstukindeling van de Hebreeuwse Bijbel, zoals o.a. in de Groot Nieuws Bijbel): 1:7-17

Eerste visioen: de ruiters en **de paarden** 2:1-4

Tweede visioen: de vier horens en de vier smeden 2:5vv.

Derde visioen: de man met het meetlint 4:1-14

Vierde visioen: **de kandelaar en olijfbomen** 5:1-4

Vijfde visioen: de vliegende boekrol 5:5-11

Zesde visioen: het vat en de drie vrouwen 6:1-8

Zevende visioen: de vier wagens met **hun paarden**.

De tekst van het vierde visioen, betreffende de kandelaar, is zo gestructureerd dat de 14 verzen tellende perikoop als mathematisch centrum heeft vs. 7 met zijn 15 woorden, waarbij **86 (2x17+26)** woorden ervóór staan en 86 erna.³

Dit voorbeeld laat onmiskenbaar de nauwe samenhang zien tussen vorm en inhoud, iets dat voor de uitleg van groot belang is. Het compositiemodel volgens de zevenledige structuur van de menora is voor het eerst gesignaleerd door de Oostenrijkse Bijbelgeleerde, Claus Schedl, die er de naam 'Menoramodel' aan gaf. We zullen dit model, samen met andere typische compositiemodellen, verderop in hoofdstuk 5 bespreken en met aanvullende voorbeelden illustreren.

Series van zeven godsspraakformules in Leviticus

Laten we nu een blik werpen in het priesterlijke boek bij uitstek, Leviticus, om een indruk te krijgen van het gebruik daar van de godsspraakformules. Het eerste dat opvalt, is dat de afzonderlijke voorschriften soms, dus niet in alle gevallen, geformuleerd worden als goddelijke redes. Vaak vallen meerdere voorschriften onder één rede, en treffen we 'profane' opschriften aan, zoals 'Dit is de wet op ...', bijvoorbeeld in 6:14 en 7:1 en 11. Dat wijst er op dat men de introductieformules selectief gebruikte, klaarblijkelijk om een patroon in het boek aan te brengen. In de eerste zes hoofdstukken, die over de offerwetten handelen, treffen we 7 stereotiepe formules aan, 'JHWH sprak tot Mozes' (1:1; 4:1; 5:14; 5:20; 6:1; 6:12 en 6:17). Daarna volgen in de hoofdstukken 7- 11 nog 4 (7:22; 7:28; 8:1 en 10:8). Op dit 7+4=11 patroon, dat ook elders voorkomt, komen we straks terug.

3 Voor een uitvoerige bespreking van de centrale plaats van het vierde van de zeven visioenen van Zacharia, zie Klaus Seybold, *Bilder zum Tempelbau. Die Visionen des Propheten Zacharja* (Stuttgarter Bibel Studien 70), Stuttgart 1974, S. 31-39, en ook Carol L. Meyers and Eric M. Meyers, *Haggai, Zechariah 1-8* (The Anchor Bible), Garden City, New York 1987, pp. liv-lvi en 260ff., en de in de vorige noot genoemde doctoraalscriptie van Trudy Labuschagne, pp. 48-52.

Leviticus 8, waar over de wijding van Aäron en zijn zonen gesproken wordt, bevat de enige serie van 7 haast stereotiepe formules, die naar het spreken van God tot Mozes verwijzen. Ik breng ze even in kaart:

8:3 zoals JHWH hem bevolen had 1

8:9 zoals JHWH Mozes bevolen had 2

8:13 zoals JHWH Mozes bevolen had 3

8:17 zoals JHWH Mozes bevolen had 4

8:21 zoals JHWH Mozes bevolen had 5

8:29 zoals JHWH Mozes bevolen had 6

8:36 alles wat JHWH door Mozes bevolen had 7

In de hoofdstukken 11-16, waar de reinigingswetten voorkomen, vinden we een serie van 7 stereotiepe introductieformules, waarbij in vier gevallen Aäron in het spreken van God tot Mozes wordt betrokken. Er komt aan het eind, in 16:2, nog een achtste formule voor, die echter op een afwijkende manier is geformuleerd, door het gebruik van het werkwoord ‘zeggen’ in plaats van het gebruikelijke ‘spreken’. De bedoeling is kennelijk om het zevental formules, dat het werkwoord ‘spreken’ bevat, intact te houden, een verschijnsel, dat we reeds hier boven gesignaleerd hebben en verderop weer zullen tegenkomen.

Hier volgt de serie introductieformules in de verzameling reinigingswetten:

11:1 JHWH sprak tot Mozes en Aäron 1

12:1 JHWH sprak tot Mozes 2

13:1 JHWH sprak tot Mozes en Aäron 3

14:1 JHWH sprak tot Mozes 4

14:33 JHWH sprak tot Mozes en Aäron 5

15:1 JHWH sprak tot Mozes en Aäron 6

16:1 JHWH sprak tot Mozes 7

16:2 JHWH zei tot Mozes 8

De zogenoemde ‘Heiligheidswet’ in hoofdstukken 17-26 wordt door twee goddelijke redes ingeleid, die we in de eerste twee hoofdstukken aantreffen. Bij hoofdstuk 19 begint de eigenlijke heiligheidswet, die zo genoemd wordt, omdat we de opdracht ‘Wees heilig...’ vanaf hier heel vaak aantreffen. Vanaf dit punt vinden we twee series van 7 introductieformules, die beide afgesloten worden met een sabbatsvoorschrift! Het verschijnsel van sabbatsvoorschriften in de 7-de goddelijke rede zijn we reeds tegengekomen in de eerste tabernakelpassage in Exodus 25-31.

De inventarisering van de eerste serie introductieformules in de eigenlijke Heiligheidswet levert het volgende op:

19:1 JHWH sprak tot Mozes 1

20:1 JHWH sprak tot Mozes 2

21:16 JHWH sprak tot Mozes 3

22:1 JHWH sprak tot Mozes 4

22:17 JHWH sprak tot Mozes 5

22:26 JHWH sprak tot Mozes 6

23:1 JHWH sprak tot Mozes (sabbat en feesten) 7

In deze eerste serie komt, merkwaardig genoeg, weer een afwijkende formule als achtste voor, namelijk in 21:1, waarbij het afwijkende werkwoord ‘zeggen’ wordt gebruikt, kennelijk om het zevental stereotiepe formules met ‘spreken’ intact te laten. We brengen de tweede serie godsspraakformules in kaart:

23:9 JHWH sprak tot Mozes 1

23:23 JHWH sprak tot Mozes 2

23:26 JHWH sprak tot Mozes 3

23:33 JHWH sprak tot Mozes 4

24:1 JHWH sprak tot Mozes 5

24:13 JHWH sprak tot Mozes 6

25:1 JHWH sprak tot Mozes op de berg Sinai 7

Daarbij valt het opvalt dat de 7-de formule anders, dus langer, is – en techniek om de aandacht van de lezer op deze rede te vestigen. De 7-de rede in Leviticus 25-26 handelt namelijk over het Sabbatjaar, ieder 7-de jaar, en het Jubeljaar na 7x7 jaar, en de daarbij behorende bepalingen, evenals de zegen en vloek. Met dit onderzoek was voor mij het onomstotelijke bewijs geleverd dat er een samenhang bestaat tussen het getal 7 en de structuur van de godsspraakformules in de belangrijkste zogenoemde ‘priesterlijke’ passages in Exodus en Leviticus.

Een deel van de resultaten van deze ontdekking heb ik in 1978 gepubliceerd.⁴

4 Zie Gods oude plakboek, Visie op het Oude Testament, 's-Gravenhage 1978, blz.115-117.

Ik was er niet alleen van overtuigd dat ik op iets wezenlijks in de Bijbeltekst gestuit was, maar ik vermoedde ook dat er rond de goddelijke redes nog meer te ontdekken viel. Dit vermoeden zou later, na verder onderzoek, bewaarheid worden. Het fenomeen van deze redes bleef me boeien en daarom ging ik in mijn vrije uurtjes met kleurenstiften in de Hebreeuwse Bijbel de godsspraakformules in de Pentateuch aanstrepen. Wat ik gaandeweg zag overtuigde mij dat de structuur van deze formules eens grondig uitgezocht moest worden.

De ontdekking van meer series godsspraakformules

In de herfst van 1981 deed een gelegenheid daartoe zich voor. Bij het volleybalspelen scheurde ik mijn enkelbanden, waardoor ik het rustig aan moest doen. Van de nood maakte ik een deugd: ik ging achter mijn bureau zitten om deze formules op te sporen en in kaart te brengen. Wat ik vond bezorgde me de ene Aha-Erlebnis na de andere. Het bleek dat de clusters van 7 godsspraakformules, die ik in de voornaamste typisch ‘priesterlijke’ stukken in Exodus en Leviticus ontdekt had, ook elders voorkomen. Toen ik ze nader ging bekijken, vielen me twee dingen op.

Ten eerste, dat er in zo’n cluster soms een extra, overbodig lijkende introductieformule staat. Deze bevindt zich namelijk midden in een goddelijke rede en kan normaalweg best gemist worden.

Ten tweede, dat er soms een introductieformule ontbreekt, waar we die zouden verwachten. Daaruit moeten we concluderen dat deze verschijnselen zich voordoen omdat de auteur kennelijk een zevental formules wilde realiseren.

Een voorbeeld van zo’n ‘overbodige’ formule vinden we in Genesis 15, waar verhaald wordt dat God aan Abram verschijnt en een gesprek met hem voert:

vs. 1 [Het woord van JHWH kwam tot Abram 1](#)

vss. 2-3 Reactie van Abram

vs. 4 [Het woord van JHWH kwam tot hem 2](#)

vs. 5a [Toen leidde Hij hem naar buiten en zei... 3](#)

vs. 5b [en Hij zei tot hem 4](#)

vs. 6 Reactie van Abram

vs. 7 [En Hij zei tot hem 5](#)

vs. 8 Reactie van Abram

vs. 9 [En Hij zei tot hem 6](#)

vss. 10-12 Reactie van Abram

vs. 13 [En Hij zei tot Abram 7](#)

De extra introductieformule in vs. 5b werkt helemaal niet storend bij het lezen, want ze heeft een functie in het verhaal, namelijk om aan te geven dat een nieuw onderwerp in het gesprek wordt aangesneden. Dat is nu juist het knappe, wat we reeds geconstateerd hebben, dat de geforceerde vorm de inhoud niet verstoort. Wie aan meer voorbeelden hiervan behoefte heeft, kan Genesis 9 verzen 8-17 gaan lezen, of Exodus 3 en moet hier dan vooral op vss. 5-6 letten.

Laten we nu een geval bekijken, waarbij er in zo'n cluster van 7 introductieformules één of meer te weinig zijn: het verhaal van de toerusting van Mozes in Exodus 4:

vs. 2a JHWH zei tot hem: "Wat hebt u in uw hand?" 1

vs. 2b Antwoord van Mozes

vs. 3 En Hij zei: "Werp hem op de grond" 2

Toen hij die op de grond geworpen had, werd hij een slang, zodat Mozes ervoor wegvluchtte.

vs. 4 JHWH zei tot Mozes: "Strek uw hand uit en grijp 3

ze bij de staart" - toen strekte hij zijn hand uit, pakte ze, en ze werd een staf in zijn hand

vs. 5 "opdat zij geloven dat JHWH... u verschenen is".

vs. 6 Wederom zei JHWH tot hem: "Steek uw hand in uw 4

boezem". En hij stak zijn hand in zijn boezem...

vs. 7 En Hij zei: "Steek uw hand weer in uw boezem". 5

En hij stak zijn hand opnieuw in zijn boezem...

vs. 8-9 "Indien zij u niet geloven... dan zult gij water van de Nijl nemen en uitgieten... en het water zal bloed worden".

vs. 10 Toen zei Mozes tot JHWH: (zijn bezwaar).

vs. 11-12 Maar JHWH zei tot hem: "Wie heeft de mens 6

een mond gegeven?...Nu dan, ga heen...".

vs. 13 Maar hij zei: (JHWH moet een ander sturen).

vs. 14-17 De toorn van JHWH ontbrandde...en Hij zei: 7

Tot tweekeer toe wordt de goddelijke rede onderbroken door de verteller: in vss. 4-5 en in vss 7-9. Zowel in vs. 5 als in vs. 8 zouden we een introductieformule verwachten, die de onderbroken rede weer inleidt, maar deze ontbreekt. Ook hier is het duidelijk de bedoeling van de auteur om 7 inleidende formules te realiseren. Op deze schitterend gecomponeerde passage komen we in hoofdstuk 4 terug, want hier valt nog veel meer te ontdekken dan alleen het zevental introductieformules.

Het patroon 7+3+1 = 11, of 7+4 = 11 in Genesis 1 en 2

Wat me bij de inventarisering van de godsspraakformules heel erg frappeerde was het typische patroon waarin ze gestructureerd zijn, namelijk: 7+3+1 = 11, of gewoon 7+4 = 11. Dit laatste patroon zijn we reeds eerder hierboven tegengekomen. Dat er zo'n patroon was, merkte ik toen ik de goddelijke redes in de 'Oergeschiedenis' in Genesis 1-11 in kaart gebracht had. Dit geschiedverhaal valt uiteen in twee hoofddelen: a) het Oerverhaal, dat bestaat uit het Scheppingsverhaal (1:1 - 2:3) en het Tuinverhaal (2:4 - 4:26), en b) het Geschiedverhaal van de mensheid (hoofdstukken 5-11).

Het genoemde patroon komt in de 'Oergeschiedenis' niet minder dan drie keer voor. De inventarisatie van de goddelijke redes geeft ons het volgende te zien. We beginnen met het Scheppingsverhaal:

1:3 En God zei (bevel m.b.t. het licht)	1
1:6 En God zei (bevel m.b.t. het uitspannel)	2
1:9 En God zei (bevel m.b.t. land en zee)	3
1:11 En God zei (bevel m.b.t. gewassen)	4
1:14 En God zei (bevel m.b.t. de hemellichamen)	5
1:20 En God zei (bevel m.b.t. waterdieren en vogels)	6
1:24 En God zei (bevel m.b.t. landdieren)	7

In dit gedeelte gaat het om de schepping van de wereld tot vóór de schepping van de mensheid. De auteur verwoordt dit in de vorm van zeven scheppingsbevelen, geïntroduceerd door de stereotiepe formule ‘En God zei’.

In deze passage komt nog een achtste goddelijke rede voor, in vers 22, maar deze is van een geheel andere orde, en haar introductieformule is ook anders geformuleerd, geen bevel, maar een zegenspreuk: ‘En God zegende ze aldus’. Deze rede valt daarom buiten de serie van 7 scheppingsbevelen. We kunnen terloops ons afvragen of we hier niet te maken hebben met het oermodel voor de techniek van de ‘toegevoegde’, achtste goddelijke rede, die we hierboven meerdere keren gesignaleerd hebben. De gangbare weergave, zoals in de NBG-vertaling van 1951 te vinden, ‘En God zegende ze en zeide’, is onjuist en misleidend. Er staat niet ‘en zeide’, maar een woordje dat het begin van de directe rede aanduidt, dat we het beste met ‘aldus’ kunnen weergeven. Deze zegenspreuk is duidelijk minder plechtig geïntroduceerd dan de zegen aan het adres van de mensheid in vers 28.

In vers 26 gaat het Scheppingsverhaal verder en er volgen achter elkaar drie goddelijke redes, ieder ingeleid door een godsspraakformule:

1:26 En God zei (zelfoverleg: schepping van mensen)	1
1:28 En God zegende hen en God zei (zegenspreuk)	2
1:29 En God zei (regeling m.b.t. voedsel)	3

Het is duidelijk dat deze drie goddelijke redes fundamenteel verschillen van de 7 scheppingsbevelen. Hier scheidt God niet door zijn woord, maar denkt hardop na over de schepping van de mensheid (vs. 26), spreekt een plechtige zegenspreuk uit aan het adres van de mensheid (vs. 28) en treft een regeling ten aanzien van de voedselvoorziening voor mens en dier (vs. 29).

In het hele Scheppingsverhaal zijn er weliswaar 10 goddelijke redes, die door de volwaardige introductieformule, ‘en God zei’, worden ingeleid. Maar het is onjuist om, zoals vaak wordt gedaan, te spreken van ‘tien scheppingswoorden’. Er zijn geen tien, maar 7 scheppingswoorden. De overige 3 hebben een geheel ander karakter. Het patroon 7+3 = 10 hebben we nu kunnen vaststellen.

Het valt op dat de zegenspreuk hier in vers 28, in tegenstelling tot die in vers 22, ingeleid wordt door een volwaardige introductieformule. Het lijkt alsof de auteur een verschil heeft willen maken tussen de zegen over de waterdieren en vogels enerzijds en de mensen anderzijds. Trouwens de schepping van de mensen valt niet onder de serie van 7 scheppingsbevelen, maar valt in een andere categorie. God scheidt de mensen als afzonderlijke soort pas nadat Hij bij zichzelf te rade was gegaan, na een goddelijk zelfoverleg. Zo zien we hoe inzicht in de vorm van een tekst de inhoud kan verhelderen.

We gaan verder met het inventariseren van de goddelijke redes in Genesis 1-11. De eerstvolgende rede, die met behulp van de stereotiepe formule ‘En God zei’ wordt ingeleid, treffen we aan in 2:18. Deze rede heeft eveneens het karakter van een goddelijk zelfoverleg, een monoloog, waarin God bij zichzelf te rade gaat. Deze keer betreft het zelfoverleg de schepping van een ‘gelijkwaardig tegenover’ als partner voor de man-mens.

2:18 En JHWH God zei (zelfoverleg: schepping van de partner) 4.

Wat ons onmiddellijk opvalt is het gebruik van de Godsnaam JHWH Elohim, De Heer God, hier in tegenstelling tot de in het Scheppingsverhaal gebezigde aanduiding 'God'. Dat is al een eerste aanduiding van het feit dat we in een heel andere tekst zitten, namelijk in het Tuinverhaal, ook het 'Paradijsverhaal' genoemd. Een ander gegeven, dat daarop wijst, is het feit dat, anders dan in het Scheppingsverhaal, waar over de mensen als categorie wordt gesproken, de auteur het nu heeft over de individuele mens: de man- en vrouw-mens. Met anderen ben ik van mening dat we in Genesis 1:1 - 2:3 te maken hebben met het Scheppingsverhaal, terwijl hoofdstukken 2:4 - 4:26 het Tuinverhaal bevatten.⁵

Dat houdt in dat we in Genesis 2 geen 'tweede scheppingsverhaal' hebben, zoals nog algemeen wordt gedacht, maar dat het hier gaat om de eerste fase van het Tuinverhaal. Daarin gaat het niet primair om de schepping, maar om de relaties binnen de schepping: de relatie tussen God en mens, tussen de mens en de aarde, tussen de mens en de dieren, en tussen de mens en zijn medemens.

Met gebruikmaking van veelal oudere scheppingsmotieven worden deze relaties in kaart gebracht en wordt hun ontwikkeling in de geschiedenis van de mensheid geschetst. Omdat het in deze eerste goddelijke rede in de eerste fase van het Tuinverhaal om een zelfoverleg met betrekking tot een scheppingsdaad gaat, mogen we het Tuinverhaal niet scheiden van het voorafgaande Scheppingsverhaal. Het is bedoeld om als het vervolg op het voorafgaande Scheppingsverhaal gelezen te worden. Dat betekent dat de goddelijke rede in het Tuinverhaal onlosmakelijk verbonden is met de voorafgaande redes in het Scheppingsverhaal. Deze rede in Gen. 2:18 rondt als het ware Gods handelen in verband met de schepping af. Met de schepping van de vrouw is de schepping pas af, en kan de geschiedenis beginnen.

⁵ Zie C.J. Labuschagne, 'Het Bijbelse scheppingsgeloof in ecologisch perspectief', in Tijdschrift voor Theologie 30 (1990), blz. 5-17, waar verdere literatuur genoemd wordt.

De oplettende lezer zal gemerkt hebben dat er in 2:16 ook sprake is van het spreken van God. Dat is volkomen juist, maar deze rede is van een geheel andere aard en wordt bovendien op een afwijkende manier ingeleid. De auteur maakt namelijk niet gebruik van de normale introductieformule met het werkwoord 'zeggen', of 'spreken', maar bezigt een andere formule: 'JHWH God legde de mens een gebod op, aldus'. Deze rede hoort in dezelfde categorie thuis als die van Gen. 1:22, en valt daarom buiten de serie van redes, die door de stereotiepe formules worden ingeleid. In het licht hiervan kunnen we het volledige patroon van deze serie goddelijke redes in Genesis 1-2 vaststellen: 7 in het verhaal over de schepping van de wereld, 3 in de rest van het scheppingsverhaal, en 1 in het Tuinverhaal in verband met de schepping van de vrouw. Samen dus 11, een bijzonder getal, dat we als het getal der vervulling verderop zullen leren kennen als een belangrijk structuurgetal.

Het 7+4 = 11 patroon in de rest van de Oergeschiedenis 6

⁶ Over de numerieke structuur van Genesis 1-11 is een doctoraalscriptie geschreven door Pia Van der Wal-Bergsma, Genesis 1-11 - Een Structuuranalyse, Faculteit der Godgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 1988.

Het vervolg van het Tuinverhaal, waarmee het Geschiedverhaal van de mensheid begint, valt uiteen in twee delen: het verhaal over de oerzonde in hoofdstuk 3, en het verhaal van Kaïn en Abel in hoofdstuk 4. Het patroon van de goddelijke redes in Genesis 3 ziet er als volgt uit:

3:9 JHWH God riep de mens en zei tot hem 1
 3:11 En Hij zei 2
 3:13 En JHWH God zei tot de vrouw 3
 3:14 En JHWH God zei tot de slang 4
 3:16 Tot de vrouw zei Hij 5
 3:17 Tot de man zei Hij 6
 3:22 En JHWH God zei (nogmaals een zelfoverleg) 7

Deze 7 goddelijke redes functioneren in het kader van het gesprek tussen God en de mensen, die Hij tot verantwoording roept. Ze volgen logisch op, en vloeien voort uit dit roepen van Godswege. Terloops wil ik hier opmerken dat het werkwoord ‘roepen’ als een trefwoord in de boeken Genesis tot Numeri functioneert, en meer dan eens aan het begin van een serie van 7 goddelijke redes staat. Naast de twee gevallen in de Oergeschiedenis, hier en in Gen. 5:2vv., treffen we het in deze functie aan in Ex. 3:4vv.; 19:3vv.; 24:16vv.; Lev. 1:1vv.; en mogelijk ook Num. 11:3vv.

Verder moet ik de lezer erop attenderen dat ‘roepen’, in de vertalingen ook (overigens terecht) met ‘noemen’ wordt weergegeven, en dat dit trefwoord precies 7 keer voorkomt in de Oergeschiedenis (1:5a, 5b, 8, 10a, 10b; 3:9 en 5:2).

In 3:1 en 3 worden woorden van God door de slang geciteerd en ingeleid door een formule die een verwijzende functie heeft. Deze ‘redes’ vallen daarom buiten de serie redes in het kader van de directe communicatie tussen God en mens. Dat wordt op een subtiele manier duidelijk gemaakt door het feit dat de slang niet de hier gebruikelijke Godsnaam ‘JHWH Elohim’ bezigt, maar de aanduiding ‘God’. De introductieformule in 3:17b, ‘waarvan Ik je aldus bevolen had’, is onderdeel van een goddelijke rede, en valt als verwijzende formule dus buiten de serie.

Na deze 7 godsspraakformules volgen nu nog 4 in de rest van het Tuinverhaal in Genesis 4:

4:6 En JHWH zei tot Kaïn 1
 4:9 En JHWH zei tot Kaïn 2
 4:10 En Hij zei 3
 4:15 En JHWH zei tot hem 4

Daarmee wordt de tweede serie goddelijke redes, die door het $7+4 = 11$ patroon wordt gestructureerd, voltooid. Het zou natuurlijk puur toeval kunnen zijn dat er twee series van $7+4$ goddelijke redes achter elkaar voorkomen. Dat het echter niet om toeval gaat, maar dat we met opzet te maken hebben, blijkt uit het feit dat we dit patroon voor een derde maal aantreffen, en wel in het tweede hoofddeel van de Oergeschiedenis, in het Zondvloedverhaal in Genesis 6-9.

In Genesis 5 komen geen goddelijke redes voor. Wel staat in 5:2 dat God de man en de vrouw zegende en hun naam ‘mens’ noemde. Dat is de 7-de keer dat het werkwoord ‘noemen’, of ‘roepen’ in de Oergeschiedenis voorkomt. Dat ‘roepen’ staat daarmee, evenals in hoofdstukken 3-4, aan het begin van de serie goddelijke redes in het Zondvloedverhaal!

Laten we ze in kaart brengen:

- 5:2 En Hij noemde hun naam 'mens'
 6:3 En JHWH *zei* (zelfoverleg m.b.t. mensenleeftijd) 1
 6:7 En JHWH *zei* (zelfoverleg m.b.t. zondvloed) 2
 6:13 En God *zei* tot Noach (bouw de ark) 3
 7:1 En JHWH *zei* tot Noach (ga de ark binnen) 4
 8:15 En JHWH sprak (!) tot Noach (ga uit de ark) 5
 8:21 En JHWH *zei* bij Zichzelf (zelfoverleg) 6
 9:1 God zegende Noach en zijn zonen en *zei* tot hen 7

Met deze zegen van God en zijn regeling van het voedsel voor mensen eindigt de eerste fase van het Zondvloedverhaal. Daarna volgt de verbondsluiting in 9:8-17, die de literaire vorm heeft van een goddelijke rede in drie geledingen, ieder ingeleid door een godsspraakformule:

- 9:8 Toen *zei* God tot Noach en tot zijn zonen 1
 9:12 En God *zei* 2
 9:17 En God *zei* tot Noach 3

Zoals reeds opgemerkt, maken de twee extra formules in de goddelijke rede een geforceerde indruk. Ze hebben echter in het verhaal de functie dat ze het 15 veranderen van perspectief aangeven. Wat de structuur van het Zondvloedverhaal betreft, zijn ze nodig om de godsspraakformules op 10 te brengen. Daarmee correspondeert het Zondvloedverhaal met het Scheppingsverhaal, dat eveneens 10 goddelijke redes bevat.

Maar er is nog meer over te zeggen. Er resteert nog één rede, en wel in 11:6, waar God voor de 7-de keer in de Oergeschiedenis bij Zichzelf overlegt! De andere zes keren treffen we aan in 1:26; 2:18; 3:22; 6:3; 6:7 en 8:21. 7 Deze laatste goddelijke rede in de Oergeschiedenis komt voor in het verhaal over de torenbouw van Babel: 11:6 En JHWH *zei* (zelfoverleg m.b.t. de verstrooiing) 4

Daarmee hebben we voor de derde keer het $7+3+1 = 11$ patroon in Genesis 1-11.

Het 7+4 = 11 patroon in de genealogieën in Genesis 1-11

Verder onderzoek leerde me dat dit patroon ook is gebruikt om de drie genealogieën of geslachtsregisters in de Oergeschiedenis te structureren. Het zijn:

- I, de genealogie van Adam via Kaïn tot de kinderen van Lamech in Genesis 4,
 II, die van Adam via Seth tot de kinderen van Noach in Genesis 5,
 III, die van Sem tot de kinderen van Terah in Genesis 11.

I	II	III
1 Adam	Adam	Sem
2 Kaïn	Seth	Arpachsad
3 Henoch	Enos	Selah
4 Irad	Kenan	Heber
5 Mehujaël	Mahalaleël	Peleg
6 Methusaël	Jered	Rehu
7 Lamech	Henoch	Serug

In genealogie I en II worden stereotiepe formuleringen gebruikt in verband met de eerste zes voorvaderen. Van de 7de, dus van Lamech en Henoch wordt er een verhaal bij verteld. Dat geldt niet voor genealogie III, omdat over Serug verder niets meer wordt gezegd. Wel is het zo, dat na Serug de generaties volgen, die direct met de stamvader Abraham in

verband staan: zijn grootvader Nahor en zijn vader Terah. In genealogie I lijkt het alsof er na Lamech nog maar één generatie volgt, die van zijn kinderen, 3 zonen en 1 dochter. Deze getallen werden kennelijk met opzet

7 Op de uiterst boeiende theologische notie van de 'gedachten' van God kan ik hier niet verder ingaan, omdat dit onderwerp voor een dissertatie-onderzoek geclaimd is. Wel kan verwezen worden naar de doctoraalscriptie van Hans Nobel, *Als Onze Gelijkens: Elf Gedachten Gods Geanalyseerd*, Faculteit der Godgeleerdheid, Rijksuniversiteit te Groningen, 1989. Inmiddels (het is nu 2011!) is Nobels dissertatie verschenen: *Gods gedachten tellen. Numerieke structuuranalyse en de elf gedachten Gods in Genesis – 2Koningen* (Rijksuniversiteit Groningen 1993). 16

gekozen om het 11-tal vol te maken. Zo ziet de rest van de genealogieën er uit:

1 Jabal	Methusalah	Nahor
2 Jubal	Lamech	Terah
3 Tubal-Kaïn	Noach	Abram/Nahor/Haran
4 Naäma	Sem/Cham/Jafeth	Lot, Harans zoon

Merkwaardig genoeg - en dat is zeker niet toevallig - zijn er ook 11 opschriften in het boek Genesis, die eveneens volgens dit patroon zijn gestructureerd, maar dan vermoedelijk in omgekeerde volgorde. Het gaat om de zogenoemde toledotformules, waarbij 4 betrekking hebben op de geschiedenis vóór de zondvloed, en 7 op de periode tussen de voorvader Sem en de stamvader Jozef:

2:4 De geschiedenis van hemel en aarde	1
5:1 Het boek van de geschiedenis van Adam	2
6:9 De geschiedenis van Noach	3
10:1 De geschiedenis van de zonen van Noach	4
11:10 De geschiedenis van Sem	1
11:27 De geschiedenis van Terah (Abraham!)	2
25:12 De geschiedenis van Ismaël	3
25:19 De geschiedenis van Isaäk (Jakob en Esau!)	4
36:1 Dit is de geschiedenis van Esau (Edom)	5
36:9 Dit is de geschiedenis van Esau, vader van Edom	6
37:2 Dit is de geschiedenis van Jakob (Jozef!)	7

Bovenstaande moet voldoende zijn om de lezer een indruk te geven van dit patroon. Ik zie hier daarom af van een verdere inventarisatie van de godsspraakformules en verwijs de lezer voor bijzonderheden naar mijn eerste publicaties daarover.⁸

8. Voor de eerste, uiteraard niet volmaakte, poging om deze complexe materie enigszins in kaart te brengen, zie mijn bijdrage 'The Pattern of the Divine Speech Formulas in the Pentateuch', in *Vetus Testamentum* 32 (1982), pp. 268-296; zie ook de artikelen in *Vetus Testamentum* 34 (1984), pp. 91- 95; 399-406 en 407-413. Daarmee is zeker niet het laatste woord over het spreken van God in de Pentateuch gezegd.

De oorsprong van de symbolische betekenis van 7

Het frequente gebruik van het getal 7 vraagt om enige opmerkingen over zijn symbolische betekenis en de oorsprong daarvan. Hetzelfde geldt voor het vaak daarmee gecombineerde getal 4 en hun som, 11. Over het getal 7 is veel geschreven, op basis waarvan we kunnen concluderen dat er eenstemmigheid bestaat over zijn symbolische betekenis. Het drukt de gedachte uit van de volheid, de totaliteit, de compleetheid en het maximale.

Deze betekenisgeving is niet specifiek Israëlitisch, want oud-Israël deelde haar met de andere culturen in het oude Midden Oosten, met name met de Egyptenaren en 8 de Babyloniërs.⁹

Wat de oorsprong van deze symboliek betreft, zijn geleerden het erover eens dat niet de 7 planeten, maar de maancyclus van 4 maal 7 dagen eraan ten grondslag ligt. Door de waarneming van de 4 fasen van de maan, kwam men er al heel vroeg toe de tijdsspanne van 7 dagen te beschouwen als een 'volle periode'. Daaruit is verder de betekenis van de compleetheid, de totaliteit en het maximale ontwikkeld. In een later stadium ging men het getal ook opvatten als het getal van het Universum, het heelal.

Dit gebeurde niet zozeer wegens de waarneming van 7 planeten, als wel doordat men 7 ging interpreteren als de som van 3 en 4. In het toenmalige wereldbeeld werd datgene wat zich onder het hemelgewelf bevindt, verdeeld in 3 verticaal ten opzichte van elkaar liggende delen: hemel, aarde en onderwereld. De wereld zelf bestond uit 4 windstreken, die de horizontale dimensie vertegenwoordigen. De combinatie van 3 als het getal van de hemelse totaliteit, en 4 als het getal van de aardse uitgebreidheid, ging daarom de kosmische totaliteit uitdrukken. De rol van het getal 7 in de leeftijden van de oudvaders In het voorbijgaan wil ik nog even wijzen op de functie van het getal 7 met betrekking tot de raadselachtige hoge leeftijden, die in Genesis 5 aan de voorvaderen van de mensheid worden toegekend. Aangezien deze 'leeftijden' niet mogen worden opgevat in fundamentalistisch-rationalistische zin als reële leeftijden, moeten ze naar hun symbolische betekenis verklaard kunnen worden.

Claus Schedl geeft een bevredigende en overtuigende verklaring van de leeftijden van vijf van de tien vaders van vóór de zondvloed. De leeftijden van Mahalaleël (895 jaar), Jered (962 jaar), Henoch (365 jaar), Methusalah (969 jaar) en Lamech (777 jaar) hebben te maken met de omlooptijden van de planeten.¹⁰

⁹ Zie de verwijzingen in noot 4 van hoofdstuk 2 hierboven.

¹⁰ Zie Claus Schedl, "Der brennende Dornbusch: der Kosmos als Erscheinungsbild Gottes", in A. Resch (Hrsg.), Kosmopathie (Imago Mundi VIII), Innsbruck 1981, S. 677-711, vooral S. 697ff. 18

De leeftijden van de overige vijf vaders, die van Adam, Seth, Enos, Kenan en Noach, kunnen naar mijn mening het beste verklaard worden als 'normale' leeftijden, waar een *super maximum* aantal jaren bijgeteld is. *Met super maximum* bedoel ik 7-maal het maximum van 120 jaar, de leeftijd die God de mens toestaat (Gen. 6:3).

{Note Gihonbron: Dit is **Schriftvervalsing** door kunstmatige suggestie als waarheid te stellen}

Als we nu telkens $7 \times 120 = 840$ aftrekken van de leeftijden van deze vaders, krijgen we vijf heel 'normale' leeftijden:

Adam $930 - 840 = 90$ jaar

Seth $912 - 840 = 72$ jaar

Enos $905 - 840 = 65$ jaar

Kenan 910 - 840 = 70 jaar
 Noach 950 - 840 = 110 jaar.

Het duidelijk dat het getal 7, als het getal van de volheid en de kosmische totaliteit, samen met 120, als het maximum, door de samensteller van de genealogie is gebruikt om de gewenste hoge 'leeftijden' te realiseren. Hij had ze namelijk nodig om de geschiedenis overeenkomstig zijn chronologische schema in kaart te brengen. Op deze boeiende materie kunnen we hier nu niet verder ingaan.¹¹

Het getal van de vervulling: 11

Het getal 11 als de combinatie van 7, als het getal van de volheid, en 4, als het getal van de uitgebreidheid, ging vermoedelijk in een nog later stadium een eigen symbolische betekenis krijgen. Het feit dat we het getal 11 als structuurgetal zo vaak tegengekomen zijn in het boek Genesis, wijst er op dat men dit getal heeft opgevat als uitdrukking van de vervulling van de aarde door mensen. Dat lijkt heel aannemelijk op grond van de door God gegeven opdracht aan de mensen: 'wordt talrijk en vervult de aarde'.

Het zou toeval kunnen zijn - wat ik niet geloof - maar het vers waar deze woorden in staan, Gen. 1:28, telt precies **22** (2x11) woorden. Even opmerkelijk is het feit dat Gen. 11:1-9 uit precies 121 (11x11) woorden bestaat. Het gaat in het boek Genesis voor een groot deel over het uitwaaiëren van de verschillende volken over de aarde, en belangrijker nog, over Gods beloften van land aan de voorouders van de Israëlieten. In een eigen land zou het toen nog landloze rondzwervend volk 'Israël' de opdracht Gods kunnen uitvoeren, door talrijk te worden en het land te vervullen. Datzelfde geldt uiteraard - iets dat vaak wordt vergeten - voor de landbelofte aan de Edomieten, de Moabieten en de Ammonieten, en de andere volken, aan wie JHWH als landgever land schenkt. Lees hiervoor bijvoorbeeld Deuteronomium 2.

Mijn interpretatie van 11 als het getal van de vervulling (van de aarde en van de landbelofte), wordt overtuigend bevestigd door de frappante resultaten van mijn numerieke analyse van de teksten in Deuteronomium 1-3, waarin over de landbelofte en de landgeving wordt gesproken. In de desbetreffende zeven passages wemelt het letterlijk van de veelvoud van het getal 11. Ik trof er woordbestanden aan van 55, 66, 77, 88, 99, 110, 121 en 770 woorden - allemaal veelvoud van 11! Wie geïnteresseerd is in de bijzonderheden kan ze vinden in mijn commentaar op Deuteronomium.¹²

11. Vgl. mijn artikel 'The Life Spans of the Patriarchs', in: *New Avenues in the Study of the Old Testament*, edited by A.S. van der Woude (*Oudtestamentische Studiën* 25), 1989, blz. 121-127.

12 Zie C.J. Labuschagne, *Deuteronomium (De Prediking van het Oude Testament)*, Nijkerk 1987

4. HET GEHEIM VAN DE VERBORGEN GETALLEN 17 EN 26

Opvallende getallen rond het spreken Gods in Genesis
 Voorbeelden uit het boek Exodus
 In het oog springende getallen in Deuteronomium
 De symbolische betekenis van **17** en **26**
 De Naam van God 'in de tekst geweven'
 Waartoe dienden de ingewikkelde getalsstructuren?
 Gods Naam en Heerlijkheid in de tekst
 De getalwaarde van de Naam als verkondigingstechniek
 De verkondiging van 'JHWH is één' in de Schrift
 De godsnaamgetallen in het werk van Oskar Goldberg

Opvallende getallen rond het spreken Gods in Genesis

Na de inventarisatie van de godsspraakformules in de Pentateuch was de volgende stap in mijn onderzoek het maken van een bestandopname van het aantal woorden in deze formules en in de goddelijke rede zelf. Omdat de goddelijke *monologen* in de Pentateuch me bijzonder intrigeerden, begon ik in de desbetreffende passages de woorden in de Hebreeuwse tekst te tellen.

De lezer zal zich herinneren dat we in het vorige hoofdstuk geconstateerd hebben, dat er in de Oergeschiedenis, in Genesis 1-11, precies **7** gevallen zijn waarbij God voorgesteld wordt bij zichzelf te overleggen. Een telling van de woorden van deze zeven monologen, in de categorieën 'Introductieformule' en 'Rede', bracht het volgende aan het licht:

Introductieformule Rede Nr.

1:26 <i>Schepping</i> van mensen	2	17	1
2:18 <i>Schepping</i> van de vrouw	3	9	2
3:22 <i>Begrenzing</i> van de mens	3	19	3
6:3 <i>Begrenzing</i> van de mens	2	13	4
6:7 Gods berouw	2	20	5
8:21 Gods toezegging	4	23	6
11:6v. Verstrooiing van mensen	<u>2</u>	<u>28</u>	7
Totaal:	18	129	

Op het eerste gezicht leek het niets bijzonders te zijn. Maar toen ging ik kijken naar de inhoudelijke criteria, waar het in de redes om ging. Naar deze criteria hoeven we niet te raden, omdat de tekst ze zelf aanreikt, mits we bereid zijn deze aandachtig te lezen. Het zijn: Gods *schepping* van de mensen (rede 1-2) enerzijds, en Gods handelen in de *geschiedenis* met betrekking tot de mensen, anderzijds, en wel *vóór de vloed* (rede 3-5), en *na de vloed* (rede 6-7). Op basis hiervan kwam het volgende aan het licht over het aantal woorden van de goddelijke redes:

Schepping van de mensen: **17 + 9 = 26**

Gods handelen vóór de vloed: $19 + 13 + 20 = 52$ (**2x26**)

Gods handelen na de vloed: $23 + 28 = 51$ (**3x17**)

Alle Godswaarden vóór de vloed: **78** (**3x26**)

Alle Godswaarden na de vloed **51** (**3x17**).

De getallen **17** en **26** waren de enige, die *bij herhaling* in deze teksten voorkwamen. De opvallende frequentie van deze getallen in de zeven goddelijke monologen zou op toeval kunnen berusten, iets waarmee ik rekening hield. Dat we echter met opzet te maken hebben, en dat er nog meer verrassende gegevens aan het licht zouden komen, daar zou ik later achterkomen, nadat ik de goddelijke monologen en de andere goddelijke redes in de rest van de Pentateuch had onderzocht.¹

1. De voorlopige resultaten van dit onderzoek en van de bestudering van de ‘gewone’ goddelijke redes in de Pentateuch werden gepubliceerd in een drietal artikelen: ‘The Literary and Theological Function of Divine Speech in the Pentateuch’, in *Congress Volume: Salamanca 1983*, Supplements to Vetus Testamentum, Leiden 1985, pp. 154-173; ‘Divine Speech in Deuteronomy’, in *Das Deuteronomium, Entstehung, Gestalt und Botschaft*, hrsg. von Norbert Lohfink (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium 68), Leuven 1985; en ‘Neue Wege und Perspektiven in der Pentateuchforschung’, in *Vetus Testamentum* 36 (1986), S. 146-162. Dit onderzoek is nog niet afgerond, en ik besef terdege dat een hercontrole van de bestandopnamen en nieuwe inzichten in de complexe materie deze eerste resultaten op bepaalde punten zullen corrigeren en bijstellen.

Mijn inventarisering van deze redes bracht de zeer hoge frequentie aan het licht, waarmee de getallen **17** en **26** in verband met de goddelijke redes in de Pentateuch voorkomen. Dit leverde voor mij het bewijs dat er iets bijzonders met deze getallen aan de hand was.

Hier volgen nu enige voorbeelden uit het boek Genesis van de vele gevallen, waarbij deze getallen zich rond de goddelijke redes aan de tellende lezer opdringen.

In Genesis 1-3 hebben alle godsspraakformules samen precies **68** (4x**17**) woorden. De introductieformules in Genesis 3, waarin ‘zeggen’ voorkomt, tellen **26** woorden.

In Genesis 4 worden er in totaal **78** (3x**26**) woorden gebruikt in verband met het spreken van God: 12 in de inleidingen en 66 in de redes.

Het door de Engel uitgesproken orakel aan Hagar in Gen. 16:11-12, in verband met de geboorte van Ismaël, heeft **26** woorden.

Het orakel aan Hagar in het parallelle verhaal in Gen. 21:17-18, dat enigszins anders geformuleerd is, bestaat eveneens uit **26** woorden.

Van de **255** (15x**17**) woorden in verband met het spreken van God in Genesis 20-24 staan **51** (3x**17**) in de introductieformules en **204** (12x**17**) in de redes.

De goddelijke redes in Genesis 25-31 tellen in totaal **204** (12x**17**) woorden.

Even opvallend is het aantal door God gesproken woorden in de eerste *vier* orakels in de Jakob-en-Esau verhalen, in Genesis 25-28. Het zijn er **136** (8x**17**). Daarbij is de verdeling van deze woorden in twee even grote orakelparen heel opmerkelijk. De eerste twee van deze vier orakels, namelijk aan Rebekka in verband met de geboorte van haar tweeling, in Gen. 25:23, en dat aan Isaäk in de Filistijnse stad 3 Gerar, waar Rebekka gevaar loopt door de Filistijnse koning tot vrouw genomen te worden, in Gen. 26:2-5, hebben samen **68** (4x**17**) woorden.

De overige twee orakels, dat gericht aan Isaäk in Berseba (Gen. 26:24), met 16 woorden, en dat aan Jakob in Bethel gericht (Gen. 28:13), met **52** (2x**26**) woorden, tellen samen nogmaals **68** (4x**17**) woorden.

Daarbij komt nog dat de godsspraakformules in de hele passage in Genesis 25-28 samen **17** woorden tellen.

De tot Jakob gesproken Godswoorden in Mesopotamië, in Gen. 31:1-21, tellen samen **51** (3x**17**) woorden.

Het door Laban ontvangen orakel, in Gen. 31:24, telt 9 woorden, en wanneer Laban dat orakel meedeelt aan Jakob en hij daarbij God citeert (vers 29), gebruikt hij 8 woorden. Dat brengt het totaal der Godswwoorden betreffende Laban op **17**.

In Genesis 32 citeert Jakob in zijn gebed 5 Godswwoorden (vers 9), en later nogmaals 12 woorden (vers 12), samen **17**.

De woorden die de Engel, met wie Jakob worstelde, sprak in verband met de naamsverandering van Jakob, in Gen. 32:27-28, tellen samen **17** woorden.

In Genesis 35:1-9, tellen we in de opdracht die God aan Jakob geeft terug te keren naar Bethel, 28 woorden. Nadat Jakob in Bethel teruggekeerd is, ontvangt hij een orakel (35:11-12) dat uit **26** woorden bestaat. Ten slotte, de **7** godsspraakformules van Genesis 35 tellen samen **26** woorden.

Het allerlaatste orakel in het boek Genesis, gericht aan Jakob (hoofdstuk 46) bestaat eveneens uit **26** woorden.

De tot dusver opgevoerde gegevens uit het boek Genesis, die iedereen kan gaan natellen en controleren, leverde voor mij het absolute bewijs dat er een verband moet bestaan tussen de getallen **17** en **26** en de idee van het spreken Gods. De massaliteit, waarmee ze in de desbetreffende teksten voorkomen, sluit toeval zonder meer uit. De Bijbelse auteurs moesten deze getallen bewust en weloverwogen gekozen hebben voor de vormgeving van de passages in het boek Genesis, waarin het gaat over het spreken van God. Voordat een antwoord gegeven kon worden op de vele vragen die zich opdrongen, betreffende de oorsprong, draagwijdte, functie en betekenis van deze numerieke techniek, moest verder onderzoek gedaan worden, om mee te beginnen in de rest van de Pentateuch. Zo ging ik vervolgens de goddelijke redes in de boeken Exodus tot Deuteronomium in kaart brengen.

Voorbeelden uit het boek Exodus

Laat ik eerst enkele resultaten van mijn analyse van een aantal teksten in het boek Exodus vermelden, om te laten zien dat het in Genesis gesignaleerde verschijnsel van de in het oog springende getallen niet beperkt is tot het boek Genesis.

De **7** cruciale goddelijke redes in verband met de bekendmaking door God van zichzelf en van zijn Naam, in Ex. 3:4-14, worden ingeleid door **7** introductieformules. Het totale aantal door God gesproken woorden in hoofdstuk 3 telt **272** (16x17). Het 4 verhaal over de geboorte van Mozes in Ex. 2:1-25 (door de masoreten als een seder afgebakend) bestaat uit **340** (20x17) woorden. Het daarop volgende verhaal over de ontmoeting tussen God en Mozes, en de toerusting van Mozes voor zijn taak, in Ex. 3:1 - 4:17 (eveneens als een seder aangeduid), telt **650** (35x26) woorden.

Laten we nu in dit laatste verhaal de passage betreffende de toerusting van Mozes, hoofdstuk 4:1-17, met zijn **7** goddelijke redes, nader analyseren. De drie criteria, die zich direct voor de analyse aandienen, zijn gemakkelijk te vinden: *‘introductieformule van de goddelijke rede’*, de *‘goddelijke rede’* zelf, en ten slotte het *‘verhaal’*, dat wil zeggen het relaas over het handelen van God, en hoe Mozes erop reageert. Leggen we deze criteria aan, dan blijkt de tekst op basis van het aantal woorden in de verschillende categorieën als volgt gestructureerd te zijn:

Vers	Verhaal	Introductieformule	Rede	Nr.
vs. 1-2	18	3	2	1
vs. 3	7	1	2	2
vs. 4-5	7	4	18	3
vs. 6	8	4	4	4

vs. 7-10	9	1	43	5
vs. 11-13	25	3	26	6
vs. 14-17	11	1	58	7
Totaal:	85 +	17 +	153 = 255	(15x17)

De uitkomst spreekt voor zichzelf. Alle drie categorieën worden beheerst door het getal **17**. Het totale aantal woorden, dat met het spreken van God te maken heeft, is $17+153 = 170$, dus 10×17 . Het bijzondere getal **153** (9×17 , het *driehoeksgetal* of de som van de getallen van 1-17), het aantal woorden in de **7** goddelijke redes, zijn we reeds in hoofdstuk 1 tegengekomen in verband met Psalm 111-112. 2

2. Voor een diepgaande analyse van Ex. 3:1 - 4:17 zie mijn bijdrage, 'De literaire kritische methode', in: A.S. van der Woude (red.), *Inleiding tot de studie van het Oude Testament*, J.H. Kok, Kampen 1986, blz. 102-127, vooral 114vv.

We zouden zo in detail verder kunnen doorgaan en van de ene Aha-Erlebnis in de andere vallen, maar laten we volstaan met het vermelden van enkele frappante resultaten van mijn onderzoek in verband met het spreken Gods in het boek Exodus. De passages, die ik de revue zal laten passeren, zullen tegelijkertijd laten zien dat het veelvuldig gebruik van de getallen **17** en **26** niet beperkt is tot teksten, waarin sprake is van het spreken van God. Ze komen ook voor in teksten, waarin het spreken van God niet direct aan de orde is. Op zulke teksten komen we later terug.

Laten we nu eerst onze speurtocht in Exodus voortzetten.

Het Lied van Mozes bij de Schelfzee in Ex. 15:1-19 telt, inclusief de introductie formule 'En hij zei aldus', precies **170** woorden. In het verhaal dat op dit lied volgt, in verzen 20-26, komt een goddelijke rede van **26** woorden voor.

In het verhaal over het gemor van de Israëlieten bij Massa en Meriba (Ex. 17:1-7) komen de woorden in verband met het spreken van God op **34** (2×17) te staan.

Het daaropvolgende verhaal van de strijd tegen Amalek (Ex. 17:8-16) bestaat uit **119** woorden, dat is 7×17 .

De goddelijke rede in Exodus 19, waarin God Mozes op de berg Sinaï ontbiedt ter voorbereiding van de verbondsluiting (verzen 3-8), telt **51** (3×17) woorden.

De **17** verzen tellende perikoop waarin de Tien Geboden staan (Exodus 20) is een prachtige getalscompositie. Het verbod op het misbruik van Gods Naam (vs. 7) bestaat uit **17** woorden. Deze **17** woorden hebben tevens samen **51** (3×17) letters!

De motivering van het sabbatsgebod (vs. 11) telt **26** woorden. Hetzelfde geldt voor de laatste vijf korte geboden in verzen 13-17 met hun **26** woorden. De **26** verzen van Exodus 20 tellen in totaal **312** (12×26) woorden.

Het totale aantal woorden in verband met het spreken van God in het verhaal over het gouden kalf in Exodus 32-34 komt te staan op **650** (25×26).

De **17** verzen tellende passage in Exodus 40, over de oprichting van de tabernakel (vss. 17-33), bevat **7** verwijzende godsspraakformules, iets dat we reeds hebben gesignaleerd. Deze passage telt exact **208** (8×26) woorden.

Het slotperikoopte van het boek Exodus (40:34-38), het verhaal over de 'Heerlijkheid' van God, die als een wolk de tabernakel en de tent der samenkomst vervult, bestaat uit **60** woorden, die als volgt verdeeld zijn:

vss. 34-35 de Heerlijkheid vervult tent en tabernakel **26**

vss. 36-38 beschrijving functie van wolk en vuur **34** (2×17).

Ik laat de boeken Leviticus en Numeri hier verder buiten beschouwing, niet omdat ze een uitzondering zouden vormen als het gaat om de genoemde in het oog springende getallen, maar omdat een verdere inventarisering ons te ver zou voeren. Bovendien zouden deze twee boeken niet veel nieuws kunnen toevoegen aan wat we reeds gevonden hebben. Op basis van de in het vorige hoofdstuk aangedragen gegevens hebben we voldoende reden om ons te realiseren dat de numerieke technieken, die we in Genesis en Exodus tegenkwamen, ook in de volgende twee boeken van de Pentateuch voorkomen.

In het oog springende getallen in Deuteronomium

Interessanter is de vraag of zulke in het oog springende getallen ook in Deuteronomium aanwezig zijn. Dit boek neemt namelijk in de Pentateuch een heel eigen plaats in, zowel wat zijn vorm als wat zijn inhoud betreft. Zou het een uitzondering op de regel vormen, wanneer het gaat om de goddelijke redes en de verwijzingen naar het spreken Gods?

Bij mijn onderzoek van de goddelijke redes in Deuteronomium, en van de inleidende en verwijzende godsspraakformules, kwam ik tot verbluffende resultaten. Voordat ik hierover iets ga vertellen, moet ik eerst enige opmerkingen vooraf maken.

De eerste betreft de term ‘goddelijke redes’. Daaronder versta ik alleen de Godswoorden, die expliciet als woorden van God worden aangeduid door de desbetreffende introductieformules. Op een paar plaatsen in dit boek treffen we namelijk het merkwaardige verschijnsel aan, dat Mozes in zijn tot het volk gerichte 6 vermanende redes tussendoor soms zinsneden gebruikt, die het doen voorkomen alsof God zelf aan het woord is. Deze retorische techniek van het ongemerkt overschakelen van een spreken namens God op een spreken van God, treffen we ook in de boeken van de profeten aan, met name in Jeremia. Het gaat om een retorische stijlmiddel dat de zeggenskracht vergroot: God is *zelf* aan het woord.

In Deuteronomium vinden we dit soort ‘onechte’ woorden van God op vijf plaatsen: 7:4; 11:13-15; 17:3; 28:20 en 29:5-6. ³

3. Zie hierover mijn commentaar, *Deuteronomium*, deel IB, p. 108.

Omdat ze ‘onechte’ Godswoorden zijn, vallen ze buiten de categorie van de ‘echte’ goddelijke redes.

Naar aanleiding van het voorafgaande moet ik nog een opmerking maken ten einde een misverstand te voorkomen. Men zou de termen ‘goddelijke redes’, ‘Godswoorden’ en dergelijke, kunnen opvatten, als zouden we met de eigen woorden van God te maken hebben. Dat is zeker niet de bedoeling van zulke uitdrukkingen. Iets als een door God zelf in het Hebreeuws geformuleerde redevoering bestaat niet. De idee dat God ‘spreekt’, is een antropomorfisme, een soort beeldspraak, evenals de gedachte dat Hij ‘ziet’, of ‘hoort’, of ‘lacht’.

Wanneer God sprekend wordt opgevoerd in een verhaal, dan ‘spreekt’ Hij bij wijze van spreken. De Bijbelse auteur wil daarmee overbrengen wat hij van God gelooft, wat God, volgens hem, in een bepaalde situatie aan zijn gesprekspartner wil overbrengen. Het gebruik van de directe rede in verband met God is overal in de Bijbel een literair middel, waarmee het *geloof* in het spreken van God onder woorden wordt gebracht. Hoe je het ook wendt of keert, de idee van het spreken Gods is een zaak van geloof.⁴

4. Zie voor een bespreking van de antropomorfistische voorstelling van het spreken van God mijn bijdrage, ‘Geloven in het spreken Gods’, in *Random het Woord*, 17de jaargang, nr. 4 (1975), blz. 64-81, alsmede mijn boek *Wat zegt de Bijbel in Gods*

Naam? Nieuwe Bijbeluitleg en modern godsgeloof, 1ste druk 's-Gravenhage 1977, 6de druk 1984, hoofdstuk 5, blz. 91-108.

De goddelijke redes en de godsspraakformules in Deuteronomium hebben een onmiskenbare, zeer uitgekiende structuur, die in bepaalde opzichten verschilt van die in de voorafgaande boeken. Ze laten op een ondubbelzinnige manier zien hoezeer ook dit boek een weldoordachte getalscompositie is.

Er komen in totaal 30 redes voor, die zo verdeeld zijn over de stof van het boek, dat er **10** voorkomen in ieder van zijn drie hoofddelen. Op inhoudelijke en formele gronden kunnen we het boek verdelen in de hoofdstukken 1-3; 4-26, en 27-34.

Een telling van de woorden in de redes en de bijbehorende introductieformules laat ons het volgende zien:

Aantal	Redes	Inleiding	Rede	Totaal
Hfst. 1-3	(10)	31	463	494 (19x26)
Hfst. 4-26	(10)	27	415	442 (17x26)
Hfst. 27-34	(10)	27	465	492
Totaal: 1-34	(30)	85	1343	1428 (84x17).

Het valt onmiddellijk op dat het aantal woorden in zowel de inleidingen als de redes 7 veelvouden van **17** zijn: $85 = 5 \times 17$, en $1343 = 79 \times 17$. De eindtelling berust op de door mij gemaakte keus voor de oplossing van enige problemen, die zich in hoofdstuk 32 voordoen, waar ik de lezer hier niet mee wil belasten.⁵

5. De eindtelling van de woorden in de redes is afhankelijk van een bepaalde visie op het moeilijke probleem betreffende de omvang van de goddelijke rede(s) in Deut. 32. Het totale aantal woorden in de introductieformules wordt bepaald door de keus voor de LXX- en Qumran-lezing van de Godsnaam in 32:37. Zie voor een bespreking van de problemen mijn hierboven in noot 1 geciteerde bijdrage 'Divine Speech in Deuteronomy', pp. 119f., alsmede mijn daar vermelde artikel 'Neue Wege und Perspektiven in der Pentateuchforschung', S.156.

Over de tellingen in het hart van het boek - de hoofdstukken 4-26 - kan geen verschil van mening bestaan. Hier nemen we iets waar, dat de kroon spant: het aantal Godswoorden komt op het bijzondere getal **442** te staan, het product van **17** en **26**!

Voor dit opvallende en intrigerende verschijnsel moet een verklaring gevonden worden. Waarom treffen we dit uitzonderlijke getal aan in het hart van de vermanende prediking van het boek Deuteronomium? Toeval lijkt toch wel uitgesloten te zijn.

Ook wat de drie series van **10** goddelijke redes betreft, moeten we aannemen dat we niet met toeval te maken hebben. In Deuteronomium speelt het getal **10** immers een belangrijke structurerende rol, anders dan in de voorgaande vier boeken, waarin vooral **7** als structuurgetal functioneert. De verklaring hiervoor ligt ongetwijfeld in het feit dat de Tien Geboden, hier de 'Tien woorden' genoemd, zo'n centrale plaats in dit boek innemen. In hoofdstuk 5 kom ik terug op het '*dekaloogmodel*', $10 = 4+6 / 6+4$.

Het verbaast ons dan ook niet dat we naast de drie series van **10** goddelijke redes andere series van **10** tegenkomen:

De **gods aanduiding JHWH**, *onze God*, komt zowel in hoofdstukken 1-3 als in 4-26 **10** keer voor. De Godsnaam JHWH vinden we precies **10** keer in de 'Tien Woorden'.

In de zogenoemde ‘wij-passages’ in de eerste drie hoofdstukken treffen we twee onmiskenbare series van **10** *werkwoorden in de eerste persoon meervoudvorm* aan.

In **10** gevallen worden de goddelijke redes ingeleid door het woordje ‘aldus’. De cruciale zinsnede die naar het spreken van God op de berg Horeb verwijst, ‘uit het midden van het vuur’, komt precies **10** keer voor.

Nemen we nu de *verwijzende godsspraakformules* in ogenschouw, zinsneden als ‘zoals JHWH...gezegd/gesproken/bevolen heeft’. Verspreid over het hele boek komen er precies **34** gevallen voor waarin het werkwoord ‘bevelen’ wordt gebruikt: ‘zoals JHWH ... bevelen heeft’. In de overige verwijzende formules, waarin ‘zeggen’ en ‘spreken’ gebezigd worden, valt het aantal woorden op. In de eerste elf hoofdstukken tellen deze formules **34** (2x17) woorden. In de rest van het boek **26** woorden. 8 Deze min of meer stereotiepe zinsneden vallen op door hun plooibaarheid. Ze wisselen van lengte, van twee tot zelfs zes woorden (in het Hebreeuws):

zoals Hij-gesproken-heeft	2w.
zoals-Hij tot-jullie gesproken-heeft	3w.
zoals JHWH tot-mij gesproken-heeft	4w.
zoals JHWH, uw-God, tot-hem gesproken-heeft	5w.
zoals JHWH, de-God uwer-vaderen, tot-u gesproken-heeft	6w.

Het verschijnsel dat de ene keer een korte, en de andere een langere formule wordt gekozen, vindt zijn verklaring in de behoefte aan meer of minder woorden, die nodig zijn om de gewenste numerieke structuur te realiseren.⁶

6. Voor verdere bijzonderheden, zie mijn hierboven in noot 1 geciteerde bijdrage ‘Divine Speech in Deuteronomy’, vooral blz. 119v.

Mijn onderzoek naar de goddelijke redes en de godsspraakformules in Deuteronomium heeft aangetoond dat dit boek in vergelijking met de andere boeken van de Pentateuch geen uitzondering vormt, voor wat betreft het veelvuldig gebruik van de structuurgetallen **17** en **26**. De goddelijke redes en de daarmee samenhangende inleidende en verwijzende formules lopen als een rode draad door de hele Pentateuch heen. Hetzelfde geldt voor **17** en **26**.

De verdere bestudering van de numerieke structuur van de hele tekst van Deuteronomium heeft mij de ogen geopend voor het feit dat het boek in zijn geheel in hoge mate gestructureerd wordt door deze twee getallen. Het kan daarom met recht als een getalscompositie beschouwd worden. Met mijn verrassende vondsten in Deuteronomium werd alleen maar het tipje van de sluier gelicht. Ik zou later gaan beseffen dat de aanduiding ‘getalscompositie’ niet alleen op Deuteronomium van toepassing is, maar voor de hele Pentateuch geldt en voor de meeste, zo niet alle, andere boeken van de Hebreeuwse Bijbel en voor het Nieuwe Testament.

De symbolische betekenis van 17 en 26

Alvorens kennis te nemen van de verdere onderzoeksresultaten moeten we ons nu eerst bezighouden met de vraag betreffende de symbolische betekenis van deze twee massaal voorkomende structuurgetallen en naar de redenen waarom ze zo veelvuldig voorkomen. Hun functie ter vormgeving van de tekst berust ongetwijfeld op het feit dat ze een bijzondere symbolische waarde hebben, op basis waarvan ze een diepere dimensie aan de tekst verlenen.

Rond de publicatie van de eerste resultaten van mijn onderzoek naar de structuur van de godsspraakformules in de Pentateuch, in 1982, ben ik in contact gekomen met het werk en de persoon van de Oostenrijkse oriëntalist en Bijbelgeleerde, *Claus Schedl*. Het bleek dat hij zich al sedert de jaren zestig toegelegd had op de bestudering van de numerieke aspecten van de Bijbeltekst. Op mijn vraag, hoe hij daartoe gekomen was, zei hij dat het in de Joodse traditie een weliswaar haast vergeten was, maar dat het toch nog bekend was, dat er in de Bijbeltekst iets met getallen aan de hand is. Zijn tot die tijd gepubliceerde werk, waarvan ik één boek wel kende, maar nog niet serieus had gelezen, en mijn ontmoetingen en correspondentie met hem, hebben mijn verdere onderzoek gestimuleerd en diepgaand beïnvloed. In het volgende hoofdstuk zal ik nader ingaan op zijn ontdekkingen en op de betekenis van zijn in alle opzichten baanbrekend onderzoek voor de Bijbelwetenschap.

Schedl was het, die mij de ogen geopend heeft voor de betekenis van de getallen **17** en **26**. In de Joodse traditie vertegenwoordigen ze beide de getalwaarde van de Godsnaam JHWH. Ik noem ze voor het gemak de godsnaamgetallen. De getalwaarde van woorden of namen berust op het beginsel dat de letters van het alfabet een waarde hebben en dat ze daarom aan een woord of naam een getalwaarde kunnen verlenen. Dit verschijnsel staat bekend als *gematrie*, of *gematria*.

De waarden, die de letters van de Godsnaam krachtens hun plaats in het alfabet hebben, zijn: Y=10; H=5; W=6 en H=5, samen **26**. De som van deze *getallen* is de ‘normale telling’. Men kent in de Joodse traditie echter ook de zogenoemde ‘kleine telling’, waarbij de som van de *cijfers* wordt berekend: $1+0+5+6+5 = 17$.

Het is niet bekend wat het verschil is tussen deze twee godsnaamgetallen wat hun functie en betekenis betreft. Dat is iets, waar toekomstig onderzoek een antwoord op zal moeten geven. Vooralsnog kunnen we in ieder geval constateren dat beide getallen massaal voorkomen in de Pentateuch, met name, doch niet uitsluitend, in verband met het spreken van God. Anders gezegd, de Pentateuch is een door de godsnaamgetallen beheerste getalscompositie.

De Naam van God ‘in de tekst geweven’

Voor de verklaring van dit intrigerende verschijnsel moeten we bij de Joodse traditie te rade gaan. Van daaruit wordt een verrassend licht geworpen op de relatie tussen de *Naam* van God en de *tekst* van de Tora. De Joodse overlevering spreekt erover dat de Tora zo samengesteld is dat de Naam van God er als het ware ‘ingeweven is als in een stuk materiaal’.⁷

Deze gedachte is vermoedelijk voor de eerste keer expliciet zo geformuleerd in de 13de eeuw door de Spaanse Joodse geleerde Gikatilla.⁸

7. Vgl. *Encyclopaedia Judaica*, Vol. 15 (1971), col. 1241: ‘Some said the entire Torah consists of the name of God set in succession... or interwoven in a fabric...’.

8. G. Scholem, *Zur Kabbala und ihrer Symbolik*, Frankfurt 1973, S. 69, zegt hierover: ‘Es scheint, dass Gikatilla als erster diesen Begriff des Gewebes (*‘ariga*) benutzte, um zu beschreiben, wie der Name Gottes in der Textur der Tora immer wieder vorkommt.’ Voor de belangrijkste andere geschriften van Scholem zie mijn in noot 2 geciteerde artikel, ‘De literairkritische methode’, blz. 7.

Dit betekent zeker niet dat deze gedachte pas in de middeleeuwen is ontstaan, want we hebben ongetwijfeld met een veel ouder gegeven te maken. Trouwens de Joodse Kabbala, in welk kader deze traditie werd doorgegeven, vindt zijn oorsprong evenmin pas in de middeleeuwen. De Joodse geleerde G. Scholem, kenner bij uitstek van de Kabbala, heeft onomstotelijk aangetoond dat de wortels van de Kabbala niet in de middeleeuwen liggen,

zoals vroeger werd aangenomen, maar dat ze ten minste teruggaan tot de eerste eeuwen van onze jaartelling.

In het licht van de tot dusver verkregen resultaten van wetenschappelijk onderzoek 10 kunnen we nu met zekerheid stellen dat de Kabbala niet iets is, dat in de naBijbelse tijd verzonnen is, maar dat de wortels ervan in de Bijbeltekst zelf liggen. Dat betekent dat de kennis van de techniek, waarbij de Naam van God in de tekst van de Tora is geweven, teruggaat tot de ontstaanstijd van de tekst van de Pentateuch. Dan spreken we ruwweg over de periode rond de Babylonische ballingschap tot de definitieve afronding en vaststelling van de tekst in de eerste eeuw van onze jaartelling.

Het historisch onderzoek naar de oorsprong van het fenomeen getalscompositie, als een in de Bijbelse tijd toegepaste literaire compositietechniek, moet nog helemaal van de grond komen. Het onderzoek dat tot nu toe gedaan is, kan vergeleken worden met een archeologische ontdekking, waarbij de fundamenten van een verdwenen stad zijn opgegraven. Wie zo'n ontdekking doet, kan nog geen antwoord geven op de vele historische vragen, die zich rond de ontdekking voordoen: wie heeft de stad gebouwd en bewoond, en gedurende welke tijd; wanneer en door wie werd ze met de grond gelijkgemaakt waardoor ze in vergetelheid raakte?

Zulke vragen doen echter niets af aan het feit dat er door de opgraving een stad is ontdekt en blootgelegd. Zo ligt er achter de ontdekking, dat de Bijbelse geschriften getalscomposities zijn, een wereld van historische vragen en problemen die op nader onderzoek wachten, maar dat neemt niet weg dat er getalscomposities aan het licht gebracht zijn.

De numerieke structuuranalyses, die in de Pentateuch tot dusver uitgevoerd zijn, bevestigen op een niet mis te verstane wijze wat in de Joodse traditie over de relatie tussen de Naam van God en de Tora wordt gezegd. Omdat vast is komen te staan dat de Pentateuch een getalscompositie is, die van de godsnaamgetallen doortrokken is, mogen we stellen dat men in de Joodse traditie met recht spreekt van de Godsnaam die in de Tora als in een stuk materiaal is geweven.

De resultaten van het tot dusver verrichte numerieke structuuranalytisch onderzoek buiten de Pentateuch leveren echter het bewijs dat het verschijnsel getalscompositie niet beperkt is tot de Tora, maar dat het ook elders in de Schrift aan te wijzen is. Om die reden moeten we, mijns inziens, het begrip 'Tora' in de Joodse overlevering in dit verband verstaan als een term, die op de ganse 'Heilige Schrift' betrekking heeft. Zowel in het Jodendom van de Bijbelse tijd als in de Evangelieën en bij Paulus heeft het woord *tora* soms de bredere betekenis van 'Schrift'. Een juistere interpretatie van de door Gikatilla geformuleerde traditie is daarom dat de Naam van God in de Schrift is geweven als in een stuk materiaal.

Waarvoor dienden de ingewikkelde getalsstructuren?

De vraag rijst onwillekeurig waarom de Bijbelse auteurs het zichzelf zo moeilijk maakten, door hun teksten tellend vorm te geven en daarbij heel ingewikkelde numerieke structuren te gebruiken. Daarvan kunnen we in de eerste plaats zeggen dat numerieke factoren in de Bijbelse en klassieke oudheid niet weg te denken waren bij de vormgeving van teksten. Het gebruik van structuren, die door getallen worden bepaald, was in die tijd een normaal compositie-principe. Het gaat om een techniek, die de schrijver tot een gedisciplineerde vormgeving van zijn tekst dwingt en hem ervan weerhoudt zo maar uit de losse pols te schrijven.

Daarbij biedt dit principe een auteur de mogelijkheid om door middel van symbolische getallen een extra dimensie aan de tekst toe te voegen. Deze getallen spreken een eigen taal en vertellen een eigen verhaal. Krachtens hun symboliek bevatten ze een latente boodschap,

die op een verborgen wijze aanwezig is in de tekst. We zullen in het volgende hoofdstuk nader ingaan op verholde boodschappen in de tekst.

Met de toepassing van numerieke structuren had de Bijbelse auteur ongetwijfeld ook een esthetische bedoeling. Deze techniek schept namelijk vele mogelijkheden om van de tekst een *kunstwerk* te maken, een literaire architectuur van grote schoonheid. Daarbij gaat het niet om de schoonheid op zichzelf, maar om de schoonheid in dienst van de inhoud. Een geschrift wordt vervaardigd op basis van een door de auteur gekozen bouwplan voor de vormgeving die bij de inhoud past en hem dienstbaar en waardig is.

Claus Schedl heeft voor het verschijnsel getalscompositie de passende term ‘logotechniek’ gecreëerd. Dit woord wordt afgeleid van het Nieuwgriekse *logotechnia*, dat ‘literatuur’ betekent, met name in de zin van een kunstig gecomponeerd letterkundig werk, dat aan bepaalde wetten ter vormgeving beantwoordt. Het gaat om ‘woord-kunst’, ‘taal-kunst’, ‘compositie-kunst’.⁹

9. Zie C. Schedl, *Baupläne des Wortes: Einführung in die biblische Logotechnik*, Wien 1974, S. 22.

Zulke numerieke structuren waren uiteraard niet voor iedereen evident, omdat ze nu eenmaal niet met het blote oog waar te nemen zijn. De doorsnee hoorder of lezer kon ze zeker niet ontwaren, omdat ze bij het schrijversgeheim hoorden. Het betreft hoogwaardige technieken van professionele schrijvers die alleen aan de ingewijden bekend waren. Deze esoterische kennis was het geheim van de geschoolde schrijver, de geleerde, die weet had van de verborgen structuren en de daarin opgesloten verholde boodschappen. Het is niet voor niets dat het woord voor ‘schrijver’, *sofer*, afgeleid is van een werkwoord, dat zowel ‘tellen’ als ‘schrijven’ betekent.

Dit schrijversgeheim was zeker ook de trots van de Bijbelse schrijvers, niet alleen wegens de vakkundigheid van hun composities, maar ook omdat ze hun compositiekunst tot eer van God toepasten. Zoals men in de middeleeuwen schitterende kathedralen tot meerdere glorie van God bouwde, zo schiepen de Bijbelse auteurs hun literaire kunstwerken tot eer van God. Wanneer in Psalm 19:8 gezegd wordt: ‘de Tora van JHWH is *volmaakt*’, dan wordt ongetwijfeld gezinspeeld op de Tora, of de Schrift als *literair kunstwerk*. De Schriften zijn ook bedoeld, om door hun schone vormgeving de glorie en de eer van God te weerspiegelen.

Gods Naam en Heerlijkheid in de tekst

We kunnen ons afvragen of het toeval is, dat de beide godsnaamgetallen **17** en **26** ook de numerieke waarden vertegenwoordigen van het woord voor Gods ‘Heerlijkheid’, *kabod* (volgens de zogenaamde ‘defectieve’ spelling: *kbd*, in tegenstelling tot de ‘volle’ spelling: *kbwd*). Volgens de waarden, die deze letters, krachtens hun plaats in het alfabet hebben, heeft het woord een *plaatswaarde* van **17**.

Overeenkomstig de getalswaarden van de letters, krachtens het feit dat de letters vanaf de *k* de tien- en honderdtallen vertegenwoordigen (*k*=20; *l*=30, *m*=40, enz.), heeft *kabod* ook de *getalswaarde* van **26**.

Plaatswaarde: $k + b + d = 11 + 2 + 4 = 17$

Getalswaarde: $k + b + d = 20 + 2 + 4 = 26$.

Krachtens dezelfde principes heeft *kbd* volgens de ‘volle’ spelling ook twee waarden:

Plaatswaarde: $k + b + w + d = 11 + 2 + 6 + 4 = 23$

Getalswaarde: $k + b + w + d = 20 + 2 + 6 + 4 = 32$.

Op deze alternatieve waarden van het woord voor Gods Heerlijkheid komen we in het volgende hoofdstuk uitvoerig terug, omdat ze een heel eigen rol spelen.

De onmiskenbare samenhang tussen de Naam en de Heerlijkheid van God blijkt duidelijk uit het verhaal in Exodus 33:17-23, waar Mozes God vraagt hem zijn *Heerlijkheid* te tonen, waarop JHWH reageert door zijn *Naam* te proclameren. Het valt daarbij op dat de slotrede van JHWH in de verzen 21-23 gestructureerd is volgens de twee godsnaamgetallen: **17** woorden in vss. 21-22, en 9 woorden in vs. 23, samen **26** Godswoorden. Deze aaneenkoppeling van de godsnaamgetallen in de tekst is een techniek die we verderop vaker zullen aantreffen.

De samenhang van de twee begrippen wordt ook numeriek weerspiegeld door de structurerende rol van het getal **17** in de vier teksten in het Oude Testament, waarin de *Naam* en de *Heerlijkheid* van God samen expliciet worden genoemd:

Jes. 59:19-21 vs. 19 **17** woorden, vss. 20-21 **34** woorden
 Ps. 72:18-19 samen **17** woorden
 Ps. 102:13-23 samen **85** (5x**17**) woorden
 Neh. 9:5 **17** woorden in het citaat.

Wat voor de gewone hoorder of lezer verborgen was en waar deze niet direct iets aan had, was zichtbaar voor God en was ook voor Hem bedoeld. Dit inzicht werpt verrassend nieuw licht op de voor uitleggers heel moeilijk te verklaren tekst in Deut. 29:29 (vs. 28 in de Hebreeuwse tekst):

De verborgen dingen zijn voor JHWH, onze God,
 maar de *geopenbaarde dingen* zijn voor ons en onze kinderen voor altijd,
 opdat wij al de woorden van deze wet volbrengen.

De primaire boodschap van deze tekst is dat men zich in moeilijke en onbegrijpelijke situaties, waar alleen God de zin van kent, trouw aan de Tora moet houden. Er zit echter ook een diepere betekenis achter, die iedere schrijver aan de mensen van die tijd zou kunnen uitleggen: de *verborgen dingen* in de tekst van de Tora, de esoterische aspecten van de tekst, zijn bedoeld voor God, tot zijn eer, maar de *geopenbaarde dingen*, de duidelijk waarneembare dingen, dat wil zeggen de 13 evidente aspecten van de tekst, zijn bedoeld voor de hoorders en lezers van de tekst, opdat ze doen wat de Tora zegt.¹⁰

10. Zie mijn *Deuteronomium*, (De Prediking van het Oude Testament), 1987, deel IA, blz. 48, en de uitleg van deze tekst in Deel III.

De getalwaarde van de Naam als verkondigingstechniek

We zouden de vraag kunnen stellen of de Bijbelse schrijvers ook de bedoeling hadden een specifieke symbolische betekenis toe te kennen aan het feit dat ze de getallen, die de Naam en de Heerlijkheid van God vertegenwoordigen, in de tekst weefden. Voor het geven van het juiste antwoord op deze vraag moeten we ons de betekenis van de *naam* in de Bijbelse oudheid voor de geest halen. De naam representeerde in die tijd de drager van de naam en symboliseerde diens reële aanwezigheid. Waar JHWH's Naam gevestigd is, daar is Hij tegenwoordig.

Wanneer de Bijbelse auteurs nu de heilige Naam van God door middel van de godsnaamgetallen in hun geschriften weefden, realiseerden ze zijn symbolische aanwezigheid in de tekst. Zo werd de tekst als het ware geheiligd en werden hun geschriften tot Heilige Schrift, die met de Naam van God verzegeld is en diens Heerlijkheid reflecteert.

Ze maakten daarmee duidelijk dat God niet alleen betrokken is, maar ook aanwezig wil zijn bij datgene wat in de tekst wordt beschreven.

Het 'weven' van de Naam JHWH in de tekst kan vergeleken worden met het 'leggen' van de Naam op de Israëlieten bij het plechtig uitspreken van de zegen door de Aäronitische priesters: 'Zij moeten mijn Naam leggen op de Israëlieten, dan zal Ik hen zegenen.' (Numeri 6:27). De zegen treedt in werking door de aanwezigheid van de Naam. Zo is het ook met de aanwezigheid van de Naam in de tekst: er gaat een zegen van uit; wie de Schrift hoort of leest, kan Gods zegen verwachten.

11. Zie de doctoraalscriptie van G. Ruiterkamp, *Gezegend ben je! Een studie van achtergrond, vorm en functie van de Aäronitische zegen (Numeri 6:22-27)*, Faculteit der Godgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen 1988. De logotechnische analyse van de tekst laat zien dat deze is gestructureerd door de twee godsnaamgetallen en het getal **33**, de getalswaarde van *brk*, 'zegenen', waarbij het woord *sjalom*, 'vrede', het **33ste** woord is.

Dit 'geweven' zijn van Gods Naam in de Bijbeltekst dient er verder toe om de aanwezigheid van God daarin *doorlopend* te verkondigen. We kunnen daarom spreken van een *consistent* doorgevoerde latente theologische boodschap: God is er!

De Godsnaam JHWH heeft immers de betekenis 'Hij is er'. Dat weten we enerzijds op basis van onze kennis van de Hebreeuwse taal, want het woord *yahwéh* is een archaïserende vorm van het normale woord *yihyéh*, 'hij is (er)'. Anderzijds wordt de Godsnaam naar zijn betekenis verklaard in het verhaal over de eerste ontmoeting tussen Mozes en God JHWH in Exodus 3:14a. Als Mozes vraagt welke Godsnaam hij ten overstaan van de Israëlieten moet gebruiken, antwoordt God met een uitleg van de betekenis van zijn Naam, gevolgd door de opdracht aan Mozes om die Naam als de naam van zijn Zender te gebruiken.

En God zei tot Mozes: "Ik ben omdat Ik er ben";
en Hij zei: "Zo moet gij tot de Israëlieten zeggen:
'Ik ben' heeft mij tot jullie gezonden".

Deze uiterst belangrijke tekst, waarin de Naam JHWH wordt geopenbaard en uitgelegd, is in het Hebreeuws zo gestructureerd, dat de beide Godsnaamgetallen erin voorkomen, en wel in het totale aantal letters:

wy'mr 'lhym 'l msh (En God zei tot Mozes) **15** letters
'*hyh 'sr 'hyh* ('Ik ben, omdat Ik er ben') **11** letters.

Deze **26** letters in vs. 14a vertegenwoordigen getalsmatig de Godsnaam, en wel volgens zijn twee onderdelen:

YH (15) + WH (11) = 26.

Deze verdeling van het getal **26** is geen toeval - ik heb er vele voorbeelden van gevonden - we zullen direct weer een geval tegenkomen. De rest van het vers 14b bestaat uit **34** (2x**17**) letters, waarbij ook het andere Godsnaamgetal in de tekst wordt gerealiseerd. Zo verkondigen niet alleen de woorden, maar ook de letters op een numerieke wijze de Naam van God, dat wil zeggen zijn reële aanwezigheid.

De aanwezigheid van JHWH komt ook tot uitdrukking in het leven van de aartsvaders Abraham, Isaäk en Jakob door middel van het godsnaamgetal **17**. Dit getal blijkt namelijk telkens het uitgangspunt geweest te zijn voor de berekening van hun leeftijden, en wel volgens het volgende schema:12

12. Zie voor bijzonderheden mijn artikel 'The Life Spans of the Patriarchs', in: *New Avenues in the Study of the Old Testament*, edited by A.S. van der Woude (Oudtestamentische Studiën 25), blz. 125-127.

Abraham $175 = 7 \times 5 \times 5 / 7 + 5 + 5 = 17$

Isaäk $180 = 5 \times 6 \times 6 / 5 + 6 + 6 = 17$

Jakob $147 = 3 \times 7 \times 7 / 3 + 7 + 7 = 17$.

Op deze wijze verkondigen de getallen betreffende de leeftijden van deze aartsvaders - als uit het godsnaamgetal voortspuitende symbolische getallen - dat God JHWH in hun midden was. Het is dan ook zeker niet toevallig dat in Gen. 47:28, met gebruikmaking van **17** woorden, gezegd wordt dat Jakob nog **17** jaar in Egypte verbleef, en dat 'zijn dagen, de jaren zijns levens', **147** waren. Op deze manier wordt de *aanwezigheid* van JHWH bij Jakob in Egypte tot uitdrukking gebracht.

De verkondiging van 'JHWH is één' in de Schrift

Israëls geloof dat JHWH *één* is, dat op z'n kortst is geformuleerd in de *sjema-belijdenis* in Deut. 6:4, 'Hoor Israël, JHWH, onze God, JHWH is één', wordt in het boek Deuteronomium op indrukwekkende wijze in alle toonaarden verkondigd. Daarbij wordt ook, zoals we in het volgende hoofdstuk zullen zien, gebruik gemaakt van de verkondigingstechniek door middel van de getalwaarde van de belijdenis 'JHWH is één', *JHWH 'èchad: 26+13 = 39*.

Deze techniek treffen we niet alleen in Deuteronomium aan. Ze komt ook elders in de Bijbel voor. Trouwens ze strekt zich over de hele oudtestamentische Schrift uit. Dat gebeurt door wat we kunnen noemen de structuur van de inhoudsopgave van de Hebreeuwse Bijbel met zijn **39** boeken, die er als volgt uitziet:

Genesis – Deuteronomium	5 +
Jozua - II Koningen	6 = 11 +
de 3 'grote' en 12 'kleine' Profeten	15 = 26 +
de overige Geschriften	13 = 39 .

Dat betekent dat de **11** 'historische boeken' (Genesis - II Koningen) en de **15** Profetenboeken samen uit **26** boeken bestaan, en wel in overeenstemming met de twee delen van de Godsnaam, YH en WH (op speelse wijze in omgekeerde volgorde: **11** + **15**!). Zo verkondigt de oudtestamentische Schrift in de structuur van haar samenstelling: '*JHWH is één*'!

Daarmee wordt tegelijkertijd een bevredigende verklaring gegeven voor het feit dat sommige boeken in tweeën gesplitst zijn, namelijk ter verkrijging van het gewenste aantal van **39** boeken overeenkomstig de formule **39 = 26+13**.

Het is natuurlijk mogelijk de boeken anders te tellen, door ze anders te groeperen. Zo kende het Jodendom (daarin gevolgd door christenen) ook andere tellingen, namelijk **22**, **24**, of **27**. De telling van **27** boeken in het Nieuwe Testament is kennelijk naar analogie van deze telling voor de boeken van het Oude Testament.

De godsnaamgetallen in het werk van Oskar Goldberg

Laat ik nu het verhaal van de herontdekking in onze tijd van de in vergetelheid geraakte getalsstructuren in de Bijbel verder vertellen. Van Joodse zijde is in onze eeuw reeds in 1908 aandacht gevraagd voor het feit dat de Pentateuch een getalscompositie is, en wel door Oskar Goldberg, in een 44 bladzijden tellend boekje met de titel *Die fünf Bücher*

Mosis ein Zahlengebäude: Die Feststellung einer einheitlich durchgeführten Zahlenschrift, uitgegeven in Berlijn. Daarin stelt hij:

De Pentateuch is van begin tot eind een getalssysteem, waarvan de grondgetallen uit de Godsnaam JHWH voortkomen. Dit getalssysteem vertoont zich primair in de inhoud van de tekst, vervolgens ook in de stijl tot in zijn fijnste nuances, ja in de hele architectuur van de tekst verdeeld in alinea's, verzen en versdelen. Het regelt de woorden, bepaalt het aantal letters en laat de getallen zelfs in hun natuurlijke getalwaarden tevoorschijn treden.

De Pentateuch is dus op te vatten als de ontvouwing van de Naam van God door middel van een getallenschrift. - mijn vertaling, C.J.L.13

Wat hij hiermee bedoelt, zet hij uiteen aan de hand van twee passages uit de Pentateuch, die als steekproef functioneren: de **104** (4x**26**) woorden tellende genealogie van Sem in Genesis 10:21-32 en het **119** (7x**17**) woorden tellend verhaal over de strijd tegen Amalek in Exodus 17:8-16.14

13. Oskar Goldberg, *Die fünf Bücher Mosis ein Zahlengebäude: Die Feststellung einer einheitlich durchgeführten Zahlenschrift*, Berlin 1908, blz. 1.

14. Laatstgenoemde passage vormt een belangrijk onderdeel van dissertatie-onderzoek van ds. A. Schuil over de Amalek-teksten in het Oude Testament: *AMALEK. Onderzoek naar oorsprong en ontwikkeling van Amaleks rol in het Oude Testament*, Zoetermeer: Boekencentrum, 1997.

We hoeven het niet met al zijn gedetailleerde rekenwerk eens te zijn om te beseffen dat hij onomstotelijke bewijzen heeft aangedragen ter staving van de Joodse overlevering dat *de Naam JHWH in de Tora is geweven*. Er zal wel het een en ander af te dingen zijn op zijn resultaten, bijvoorbeeld op zijn opvatting dat het eigenlijke 'grondgetal' **8** is (de som van de cijfers van zowel **17** als **26**). Zelf vind ik dat in bepaalde onderdelen van zijn werk de grens tussen wetenschappelijke overweging en kabbalistische fantasie niet meer duidelijk te onderscheiden is. Daarbenevens zijn er nog lacunes in zijn onderzoek, met name wat de literaire-, meer specifiek de numerieke structuur-analyse betreft, zaken die pas in het werk van Schedl goed aan de orde zouden komen.

Dat neemt echter niet weg dat hij op indringende wijze heeft aangetoond hoe fundamenteel de structuur van deze teksten bepaald wordt door de getallen **17** en **26**. Bovendien laat hij aan de hand van talloze voorbeelden zien welke grote rol het getal **7** in de Pentateuch speelt. Het voor de Bijbelwetenschap essentiële van zijn bevindingen is, dat de Pentateuch een door de getallen **7**, **17** en **26** beheerste getalscompositie is. Deze ontdekking van Goldberg betekende wetenschappelijk gezien een doorbraak in het onderzoek van de Bijbeltekst. Dat het nog lang zou duren, voordat de betekenis ervan in de Bijbelwetenschap zou doordringen, doet niets af aan het belang van zijn ontdekking. Daarom beschouw ik Goldberg als de pionier, die in onze eeuw de eerste aanzetten heeft gegeven tot de serieuze numerieke analyse van de Bijbeltekst.

De gegevens die Goldberg ten aanzien van de door hem onderzochte teksten aan het licht heeft gebracht, zijn volkomen controleerbaar en verifieerbaar door iedereen die bereid is er serieus naar te kijken. Deze bereidheid konden zijn collega's tijdgenoten kennelijk niet opbrengen, want zijn werk is, zover ik kon nagaan, voor dovemans oor gesproken. In de wetenschappelijke literatuur van zijn tijd werd hij doodgezwegen.

De voornaamste reden daarvoor was dat Goldbergs aanspraak, dat een specifiek getallensysteem aan de hele Pentateuch ten grondslag ligt, regelrecht inging tegen de bronnen-theorie die in die dagen hoogtij vierde. Zijn boodschap dat de Pentateuch een literaire eenheid is, was gewoon niet welkom bij de aanhangers van de bronnensplitsing als

het nieuwe paradigma ter verklaring van de eigenaardigheden van de Pentateuch. Daarbij komt dat zijn grote eerbied voor de masoretische tekst absoluut niet strookte met de geestdrift waarmee de Bijbelwetenschappers van zijn tijd tekstkritiek bedreven op zoek naar de ‘oorspronkelijke tekst’.

Een tweede mogelijke reden voor de absoluut negatieve reactie op de bevindingen van Goldberg is dat men zijn ontdekking, dat het verschijnsel van gemetrie diep verworteld ligt in de Bijbelse tekst, weigerde te aanvaarden. Men beschouwde in die tijd de gemetrie en de daarmee samenhangende Kabbala als veel latere, in de middeleeuwen ontstane verschijnselen, die los staan van de historische werkelijkheid van de Bijbeltekst.

Een derde reden voor het doodzwijgen van de inzichten van Goldberg zou gezocht kunnen worden in het feit dat hij een omstreden figuur was, wegens zijn eigenzinnige kabbalistische uitleggingen van de Tora, als gevolg waarvan men, door hem te negeren, als het ware het kind met het badwater heeft weggegooid. Buiten de uitkomst van zijn onderzoek, dat de Pentateuch een door de godsnaamgetallen beheerste getalscompositie is, trekt Goldberg geen verdere conclusies. Wel wijst hij op de laatste bladzijden van het boekje erop, dat de totstandkoming van dit ‘getallenbouwwerk’, gezien de ingewikkeldheid ervan, voor ons iets onvoorstelbaars is. Of hij zich in zijn andere geschriften duidelijker heeft uitgesproken over dit ‘onvoorstelbare’, is mij niet bekend.

Nader onderzoek betreffende deze interessante figuur zou hier meer licht op kunnen werpen.

Laten we nu in het volgende hoofdstuk gaan kijken hoe het met dit ‘onvoorstelbare’ of ‘ongelooflijke’ van de Bijbelse compositiekunst gesteld is. Ter aanvulling van wat we reeds tegengekomen zijn, zal ik aan de hand van verdere voorbeelden proberen de lezer nog dieper inzicht te geven in de literaire schoonheid van de Bijbel. We zullen kennis maken met de fraaie compositiemodellen, die de Bijbelse schrijvers hebben gebruikt, en met de vele geraffineerde technieken waarmee ze de vormgeving van de tekst in dienst hebben gesteld van de inhoud. Daarbij zullen we merken welke cruciale rol de structuurgetallen, waarmee we reeds kennis gemaakt hebben, speelden in de vormgeving van de teksten en in de verdieping van hun inhoud.

5. DE BIJBEL: EEN HOOGWAARDIG LITERAIR KUNSTWERK

Het onderzoek naar de numerieke vormgeving van de tekst De merkwaardige indeling van het boek Genesis Het baanbrekend onderzoek van Claus Schedl De theoretische onderbouwing van Schedls hypothese Enkele door Schedl gevonden compositiemodellen Het gebruik van compositiemodellen en andere technieken Het menora- en balansmodel De kleine tetraktys en andere modellen

Het onderzoek naar de numerieke vormgeving van de tekst

Nadat we in de voorafgaande hoofdstukken kennis gemaakt hebben met de hoge frequentie, waarin de symbolische getallen 7, 17 en 26 in de Bijbeltekst aangetroffen worden, zullen we nu gaan kijken in welke mate en op welke wijze deze getallen functioneren bij de vormgeving van teksten. De numerieke vormgeving van de Bijbeltekst vormt een cruciaal onderdeel van zijn totale architectuur en draagt in hoge mate ertoe bij de Bijbel tot een kunstwerk te maken. De meesterhand van de literaire vakman is met name zichtbaar in de uiterst geraffineerde numerieke structuur van de tekst.

Als ik met betrekking tot de Bijbel van een ‘kunstwerk’ spreek, zeg ik niets nieuws, omdat vele Bijbelgeleerden en literatuurwetenschappers vóór mij al overtuigd waren van zijn grote literaire schoonheid. Het betreft geleerden die de Bijbeltekst aanvaardden in de vorm waarin hij voor ons ligt en die zich keren tegen de onevenredig grote aandacht voor de voorstadia van de tekst in de oude literair-kritische traditie.

Hierbij denk ik met name aan de exponenten van de zogeheten ‘Amsterdamse school’ hier te lande en aan hun voorgangers en geestverwanten. Op hun opvattingen en werkwijze hoef ik hier niet in te gaan, omdat de lezer zich daarover uitstekend kan laten informeren door dr. Roel Oost in zijn dissertatie over de ‘Amsterdamse methode’ van Bijbeluitleg. Het enige dat ik hierbij moet opmerken is dat ik, op basis van mijn onderzoek naar de numerieke aspecten van de Bijbeltekst, volledig kan instemmen met de door de ‘Amsterdamse school’ steeds gehuldigde opvatting over de literaire eenheid en de schoonheid qua vormgeving van de tekst van de Hebreeuwse Bijbel.¹

1. Zie R. Oost, *Omstreden Bijbeluitleg: Aspecten en achtergronden van de hermeneutische discussie rondom de exegese van het Oude Testament in Nederland. Een bijdrage tot gesprek*, Kampen 1986, 2de druk 1987. Mijn opmerkingen over de ‘Amsterdamse school’ in *Wat zegt de Bijbel in Gods Naam?*, ‘s-Gravenhage 1977 (1ste tot 6de druk), blz. 61v., heb ik in daaropvolgende publicaties op bepaalde punten genuanceerd en anders geformuleerd.

Laten we ons nu verder gaan verdiepen in de boeiende wereld van de Bijbelse getalscomposities, waarbij we ook kennis kunnen maken met de beginselen van de logotechnische of numerieke structuuranalyse: de ontleding van de tekst met betrekking tot zijn door getallen bepaalde vormgeving. Het gaat daarbij niet om een geheel zelfstandige methode van tekstontleding, die zich naast andere methoden aandient, maar om een verbreding en verdieping van de bestaande zogeheten ‘literair-kritische methode’. Daaronder verstaan we de wijze waarop de tekst wordt onderzocht naar a) zijn omvang, en b) zijn vormgeving, ten einde inzicht in en toegang tot de tekst te verkrijgen om deze beter te verstaan.²

2. Voor een gedetailleerde kritische uiteenzetting van wat de zogenoemde ‘literairkritische methode’ als oudste methode voor tekstanalyse inhoudt, haar relatie tot de later opgekomen andere methoden van tekstonderzoek, en een pleidooi voor de vernieuwing van haar werkwijze door de integratie van de logotechnische analyse in haar takenpakket, zie mijn in noot 1 van hoofdstuk 1 geciteerde bijdrage ‘De literairkritische methode’, blz. 102-127.

Voor de juiste interpretatie van een tekst is het heel belangrijk om precies te weten waar zo’n tekst begint en waar hij ophoudt. In de Bijbeltekst zelf zijn er allerlei aanwijzingen, die ons kunnen helpen om de grenzen van een samenhangende teksteenheid vast te stellen. Zulke aanduidingen ter afbakening van teksten worden helaas veelal door exegeten genegeerd of over het hoofd gezien. Zo laten velen het Abraham-verhaal op inhoudelijke gronden ten onrechte pas beginnen bij de roeping van Abraham in Genesis 12.

Het verhaal begint in werkelijkheid echter met het opschrift ‘Dit is de familiegeschiedenis van Terah’ in hoofdstuk 11:27. Het dient tevens in de bredere context gelezen te worden van de geschiedenis van de mensheid na de zondvloed (Gen. 11:1vv.).

Voor de uitleg is het belangrijk te beseffen dat dit verhaal begint met een korte inventarisering van de bestaande overleveringen betreffende de aartsvaders in Mesopotamië, de nakomelingen van Sem. Uitgaande van deze profane overleveringen maakt de auteur er een theologisch verhaal van, dat bij 12:1 inzet met de roeping van Abraham. Daarmee wil hij duidelijk maken dat de trek van vader Terah en de zijnen uit Ur der Chaldeeën, de chaotische wereld van de Babylonische spraakverwarring, onder de doelgerichte leiding van God JHWH plaatsvond.

Dit voorbeeld laat zien hoe nodig het is voor het juiste verstaan van een tekst, dat we ons houden aan de indeling ervan, zoals die in de Masoretische traditie tot ons gekomen is. In de Codex Leningradensis, het oudste volledige handschrift van de Hebreeuwse Bijbel, zijn er op vele plaatsen onmiskenbare open spaties in de tekst, die de cesuren aangeven ter markering van de kleinere en grotere teksteenheden. Deze cesuren zijn weliswaar niet consequent aangebracht, maar waar ze wel voorkomen, mogen we ze nooit negeren - wat exegeten helaas maar al te vaak doen. Deze open spaties hebben heel oude papieren en gaan terug tot de ontstaanstijd van de tekst en zijn overlevering.³

3. Zie hierover J.M. Oesch, Petucha und Setuma (*Orbis biblicus et Orientalis* 27), Fribourg 1977, alsmede zijn artikel ‘Textgliederung im Alten Testament und in den Qumranhandschriften’, *Henoch* 5 (1983), S. 289-321.

Een berucht voorbeeld onder de vele die te noemen zijn, van zo’n cesuur in de tekst, die door Bijbelwetenschappers massaal wordt genegeerd, is de open spatie tussen het 3de en 4de vers van Genesis 2.

Door geen rekening te houden met deze cesuur laat men het scheppingsverhaal niet bij 2:3 eindigen, maar pas bij 2:4a, zodat het Tuinverhaal eerst bij 2:4b begint. Dat is volkomen ontoelaatbaar, want in het licht van de duidelijke cesuur na vers 3 begint het Tuinverhaal bij 2:4, en wel, alle interpretatie-problemen ten spijt, met het opschrift ‘Dit is de geschiedenis van hemel en aarde, toen ze geschapen waren’.

In dit verband moet met betrekking tot de werkwijze van M. van Tijn en D. Nicolai opgemerkt worden dat hun veronderstelling, dat de Masoreten ‘niets meer wisten van de indeling in perikopen’, beslist onjuist is. Zelf streven ze ernaar in iedere tekst te zoeken naar ‘kernzinnen’, ‘kernwoorden’ en ‘sleutelwoorden’ en willen daarbij steeds het midden vaststellen.

Op zichzelf is dit een legitieme onderneming. Dat ze daarbij echter geen rekening houden met de Masoretische cesuren, vind ik volstrekt onaanvaardbaar. 4

Afgezien van de vraag of iedere perikoop steeds een bewust zo gestructureerd midden heeft - wat lang niet altijd het geval is - acht ik het ten enen male ontoelaatbaar de cesuren in de tekst te negeren en de grenzen van de diverse teksteenheden op eigen houtje vast te willen stellen. De wetenschappelijk juiste werkwijze is, dat we eerst de omvang van een tekst met inachtneming van de Masoretische cesuren moeten vaststellen, om pas daarna te gaan kijken of er een zinvol 'midden' is. Daarbij moeten we ons steeds afvragen of dat 'midden' toevallig is, of dat het door de auteur echt bedoeld is als structureel centrum van de tekst.

De merkwaardige indeling van het boek Genesis

Laten we nu een blik werpen op de indeling van het boek Genesis, waarbij we ons streng houden aan de grote cesuren in de tekst, de zogenoemde petuchot (zo'n grote, en dus zware cesuur heet een parasja petucha in tegenstelling tot de kleinere cesuur, de parasja setuma). Het boek wordt op basis van de grote cesuren ingedeeld in **43** 'teksteenheden', die heel verschillend van omvang zijn. Deze indeling loopt voor een deel dwars door en over de structurering op basis van de opschriften (de toledot-formules) heen! Ze is kennelijk op een andere conceptie van de structuur van het boek gebaseerd dan de indeling op basis van de opschriften, die we boven reeds tegengekomen zijn. De bedoeling hiervan is om de godsnaamgetallen **17** en **26** in de indeling van het boek tot uitdrukking te brengen. Het getal 43 valt ons onmiddellijk op als de som van 17 en 26. Als we de criteria 'schepping' en 'vóór en na de vloed' toepassen en ons houden aan de drie grote verhaal-cycli (verhaalkransen) rond Abraham, Jakob en Jozef, dan komen we tot de volgende grove indeling van de 43 teksteenheden:5

4. M. van Tijn en D. Nicolai, *Belofte en Catastrofe*, Bloemendaal 1977, blz. 23.

5. De fijnere indeling van de 43 (17+26) eenheden is als volgt:

7 eenh.: 1:1-5, 6-8, 9-13, 14-19, 20-23, 24-31; 2:1-3. 10 eenh.: 2:4-3:21; 3:22-4:26; 5:1-20, 21-24, 25-27; 5:28-6:4; 6:5-8; 6:9-9:17; 9:18-29; 10:1-32. 9 eenh.: 11:1-9; 11:10-12:9; 12:10-13:18; 14:1-17:27; 18:1-21:21; 21:22-34; 22:1-19; 22:20-24:67; 25:1-18. 7 eenh.: 25:19-32:3; 32:4-34:31; 35:1-8, 9-22, 23-29; 36:1-30, 31-43. 10 eenh.: 37:1-36; 38:1-40:23; 41:1-44:17; 44:18-46:27; 46:28-47:31; 48:1-22; 49:1-4, 5-12, 13-26; 49:27-50:26.

Gen. 1:1 - 2:3 (de schepping)	7)	
) 17	
Gen. 2:4 - 10:32 (vóór de vloed)	10)	
Gen. 11:1 - 25:18 (grote Abram-cyclus)	9 }	
Gen. 25:19 - 36:43 (Jakob-cyclus)	7) }	26
) 17 }	
Gen. 37:1 - 50:26 (Jozef-cyclus)	10) }	

Volgens deze macrostructuur zijn er 17 teksteenheden in het verhaal van vóór de vloed, 9 in de Abram-cyclus en 17 in de Jakob- en Jozefcyclus: **17 + 9 + 17 = 43**.

Daarmee wordt ook in de structurering van het boek getalsmatig tot uitdrukking gebracht dat JHWH aanwezig is bij al datgene wat in Genesis beschreven wordt. Het hele boek wordt als het ware ingekaderd door de aan elkaar gekoppelde godsnaamgetallen, een techniek die we verderop weer zullen tegenkomen. De 9 teksteenheden, waarbinnen de Abram-cyclus zich bevindt, staan in het mathematische midden van het boek. Het

verwondert ons niet dat het verhaal over de roeping van Abram uit de chaotische volkerenwereld van na de Babylonische spraakverwarring, de voorgeschiedenis van het volk Israël, zich numeriek-structureel in het mathematische hart van het boek bevindt. Het voornaamste staat immers meestal in het midden, dat wil zeggen als er zo'n midden in de tekst waar te nemen valt. Verdere voorbeelden van deze techniek, die we reeds hierboven tegengekomen zijn, waarbij de essentie van een tekst zich in zijn mathematische centrum bevindt, geef ik verderop in dit hoofdstuk bij de presentatie en bespreking van de verschillende compositiemodellen en -technieken. Alvorens daartoe over te gaan moet ik iets zeggen over het pionierswerk van de Oostenrijkse oriëntalist en Bijbelgeleerde Claus Schedl, de ontdekker van een aantal belangrijke compositieprincipes en -modellen.

Het baanbrekend onderzoek van Claus Schedl

Zoals ik in het vorige hoofdstuk heb uitgelegd, is de term logotechniek, 'woordkunst', 'spraak-kunst', 'compositie-kunst', van hem afkomstig. Zonder te overdrijven kan hij beschouwd worden als de vader van de numerieke structuuranalyse.

Eerlijk gezegd is mijn eigen onderzoek in dit verband ondenkbaar zonder het baanbrekende werk van deze pionier, die de bestudering van de numerieke aspecten van de Bijbeltekst op een wetenschappelijke basis heeft gezet.⁶ Uitgaande van het beginsel der gemetrie en de nauwe relatie tussen 'tellen' en 'schrijven' in de Joodse traditie, alsmede van de herinnering in de overlevering aan de samenhang van tekst en getal, heeft Schedl de hypothese opgesteld dat de Bijbelse geschriften getalscomposities zijn. Gaandeweg maakte hij deze hypothese hard door de resultaten van zijn onderzoek naar de numerieke aspecten van de Bijbeltekst. Hij ontdekte daarbij bepaalde bouwplannen of compositiemodellen, die hij regelmatig in diverse teksten terugvond.

Het baanbrekend werk van Schedl is *Baupläne des Wortes. Einführung in die biblische Logotechnik*, Wien 1974. Werken specifiek op het gebied van het Oude Testament zijn: *Rufer des Heils in heilloser Zeit. Der Prophet Jesajah Kapitel I-XII logotechnisch und bibeltheologisch erklärt*, Paderborn 1973, en *Zur Theologie des Alten Testaments. Der göttliche Sprachvorgang in Schöpfung und Geschichte*, Paderborn 1986. Voor zijn boeken op het terrein van het Nieuwe Testament, zie noot 9 beneden.

Ook leerde hij door ervaring bedacht te zijn op, en oog te krijgen voor de architectonische criteria, die bij de numerieke vormgeving van een tekst werden toegepast: het woordbestand van de tekst in zijn geheel, van de verzen naar hun verdeling in twee vershelften, van de verhalende passages en de redes, van de hoofd- en bijzinnen en van de verwoording van de handelingen van de in de tekst figurerende subjecten, alsmede het aantal zinsdelen en verzen in een perikoop.

Een van de principiële uitgangspunten van Schedl is dat hij als object van onderzoek één teksttraditie neemt en uiterst voorzichtig en zeer spaarzaam omgaat met tekstkritiek. Voor het Oude Testament gebruikt hij de Masoretische tekst, zoals overgeleverd in de Codex Leningradensis, en voor het Nieuwe Testament de Codex Vaticanus. Hij wil daarmee voorkomen dat men, door teksttradities te mengen, de tekst met behulp van tekstvarianten net zo lang manipuleert tot deze in eigen kraam te pas komt.

Verder meent hij dat de open spaties in de **Masoretische tekst** als aanduidingen van de indeling van de tekst volstrekt serieus genomen dienen te worden, omdat ze geen latere toevoegingen zijn, maar teruggaan tot de ontstaanstijd van de tekst.

Hij is er ook van overtuigd dat de tekenjes, die de Masoreten boven woorden of letters in de tekst hebben aangebracht, en de opmerkingen in de marge veel meer omvatten dan

geleerden tot dusver hadden aangenomen. Ze bevatten volgens hem numerieke codes die betrekking hebben op de woordmystiek in de desbetreffende tekst.

Dit is een aspect van de Masoretische traditie waarop ik hier niet dieper kan ingaan, mede omdat het onderzoek wat dit betreft nog in zijn kinderschoenen staat. De grote kennis die Schedl hiervan had, is helaas met hem het graf ingegaan.

Het respect dat hij eist voor de overgeleverde tekst hangt samen met zijn stellige overtuiging dat de tekst, die nu voor ons ligt, de eindtekst, ten grondslag moet liggen aan het Bijbelonderzoek, en *niet een of ander verondersteld voorstadium ervan*. Daarmee zet hij zich terecht af tegen de eenzijdige beoefening van de literaire kritiek als een zoeken naar de ‘bronnen’ waaruit de tekst opgebouwd zou kunnen zijn. De bestudering van de wordingsgeschiedenis van een tekst, is en blijft een belangrijke taak van de Bijbelwetenschap. Het onderzoek ernaar hoort echter niet in het takenpakket van de literaire kritiek, die de opdracht heeft na te gaan hoe de eindtekst in elkaar zit.⁷

7. Zie mijn in noot 2 geciteerde artikel, vooral blz. 102-106.

De theoretische onderbouwing van Schedls hypothese Ter onderbouwing van zijn hypothese dat de Bijbelse geschriften getalscomposities zijn, heeft Schedl een aantal geschriften uit de vroeg-Joodse literatuur met betrekking tot hun numerieke aspecten bestudeerd, onder meer het geschrift Sêfêr Jetsirâ. 8

8. Zie Claus Schedl, Talmud, Evangelium, Synagoge, Innsbruck/Wien/München 1969.

In dit boekje, afkomstig uit de eerste eeuw van onze jaartelling, komen de basisprincipes van de Joodse (getallen)mystiek aan de orde, waarin de 10 oerwoorden, sefirôt (afgeleid van sfr, ‘tellen’), als kosmische scheppings-elementen, een cruciale rol spelen.

Samen met de 22 letters van het Hebreeuwse alfabet vormen ze de 32 paden der wijsheid. In de formule $22+10 = 32$ meende Schedl een van de bouwmodellen gevonden te hebben voor de compositie van teksten.

Daarnaast wijst hij op de grote rol van getallen in de wiskundig-filosofisch-theologische wereldbeschouwing van de Pythagoreeërs en van Philo van Alexandrië. Hier moet volgens hem de oorsprong gezocht worden van het theologisch inzicht, dat ‘Gij (God) alles naar maat en getal en gewicht geordend hebt’ (omnia in mensura et numero et pondere disposuisti - expliciet geformuleerd in Wijsheid van Salomo, 11:21).

Deze uitspraak heeft in onze cultuur tot aan de Romantiek toe grote invloed gehad op de literatuur, architectuur, kunst en muziek. Achter dit beroemde adagium schuilt de gedachte dat God als de grote SchepperKunstenaar de mensen voorgedaan heeft hoe het moet, en dat ze Hem in een soort imitatio Dei (navolging van God) dienen na te doen.

Dit laat ons denken aan het verhaal over de bouw van de ark door Noach en van de tabernakel door Mozes op basis van aanwijzingen van God. Zo lezen we in Ex. 25:9 ‘Gij zult het maken overeenkomstig alles wat Ik u toon, het model van de tabernakel en het model van zijn gerei.’ (vgl. ook Num. 8:4). We hebben in dit verband in hoofdstuk 3 al geconstateerd dat er een onmiskenbare analogie is tussen het handelen van Mozes rond de bouw en de inrichting van de tabernakel, en het handelen van God rond de schepping van de wereld.

We denken dan ook aan de woorden die de schrijver van Kronieken David tot Salomo laat spreken in verband met de bouw van de tempel: ‘Alles staat in een geschrift, ontvangen uit de hand des Heeren, waarin Hij mij onderrichtte aangaande de gehele uitvoering van het ontwerp.’ (I Kron. 28:19). Het hemelse voorbeeld staat model voor het aardse ontwerp.

Uitgaande van de culturele eenheid van de toenmalige wereld, meent Schedl dat de ideeën over de architectuur van de kosmos niet alleen bij de Grieken maar ook reeds bij de

Babyloniërs bekend zijn geweest. In de Nieuwbabylonische cultuur had de kennis van de astronomie en de architectuur, waarbij het vooral om maat en getal ging, reeds een hoge vlucht genomen.

Terecht ziet Schedl de periode van de Babylonische ballingschap als de tijd waarin vele Bijbelse geschriften hun beslag hebben gekregen. Na het verlies van de tempel in Jeruzalem hebben de Schriftgeleerden, zoals de overlevering vertelt, een uit woorden bestaande geestelijke tempel voor God JHWH gebouwd. Vanaf die tijd functioneerden de heilige teksten voor Israël als het geestelijke Godshuis, iets dat zo gebleven is ondanks het feit dat de tempel in Jeruzalem herbouwd werd.

Voor de vormgeving van de heilige teksten, de bouwplannen volgens welke ze gecomponeerd moesten worden, hebben de schrijvers de door getallen bepaalde vormgevende principes uit de Babylonische cultuur overgenomen. Uiteraard hebben ze daarbij de symboliek van de daarin voorkomende getallen gezuiverd, door ze te ontdoen van hun uit de afgodendienst afkomstige inhoud en door er een eigen invulling aan te geven. [?]

Daarnaast hebben ze een aantal geheel eigen technieken ontwikkeld voor de vervaardiging van hun heilige teksten, onder meer de verzegeling van de tekst met de Godsnaam. Zo zijn volgens Schedl tijdens de ballingschap in het Jodendom heel specifieke compositie-technieken voor het maken van 'heilige schrift' in gebruik gekomen, die zouden doorlopen tot in de tijd van het ontstaan van de boeken van het Nieuwe Testament toe. Of dat reeds in de vóór-exilische tijd bekend was en in gebruik is geweest, dat wil zeggen vóór de Babylonische ballingschap, is een zaak waarover verdere studie uitsluitel zal moeten geven.

Het gaat mij er nu niet om of Schedl gelijk heeft met deze historische onderbouwing van zijn hypothese. Dat zal historisch onderzoek moeten uitwijzen. Zijn hypothese is naar mijn overtuiging echter dusdanig plausibel dat ze volstrekt serieus genomen dient te worden. Ze kan als werkhypothese dienen voor het historisch onderzoek naar de oorsprong van het verschijnsel getalscompositie, een onderzoek dat nog van de grond moet komen.

Vast staat in ieder geval dat Schedl een belangrijke principe ontdekt en met vele voorbeelden geïllustreerd heeft: de Bijbelse boeken zijn geen vrije composities, doch geschriften die op basis van bouwplannen en volgens numerieke compositieregels tot stand zijn gekomen. Schedls onderzoek betreffende het Nieuwe Testament komt in het kort hierop neer dat de met betrekking tot het Oude Testament ontdekte compositietechnieken in principe ook in het Nieuwe Testament te vinden zijn. Daarmee wordt de eenheid van de twee testamenten ook vanuit de numerieke invalshoek aangetoond. Schedl maakt in zijn onderzoek geen verschil tussen Oude en Nieuwe Testament, omdat beide producten van het Jodendom zijn en de onmiskenbare stempel van deze cultuur dragen.⁹

Steekproeven in het Nieuwe Testament bij mijn eigen onderzoek, waarvan boven enige resultaten werden gegeven, wijzen in dezelfde richting. Het onderzoek betreffende numerieke aspecten in het Nieuwe Testament, dat met name in Nederland wordt gedaan, en wel door J. Smit Sibinga en M.J.J. Menken, wordt gekenmerkt door eenzijdige aandacht voor de Grieks-Romeinse wereld, waarbij haast volledig wordt voorbijgegaan aan de oudtestamentisch-Joodse cultuur. Toekomstig onderzoek op dit gebied zal zeer gebaat zijn bij het werk van Schedl en bij de integratie van zijn benadering in de verdere bestudering van de numerieke aspecten van het Nieuwe Testament.¹⁰

9. Zie Claus Schedl, *Als sich der Pfingsttag erfüllte. Erklärung der Pfingstperikope Apg. 2,1-47*, Wien/Freiburg/Basel 1982 en *Zur Christologie der Evangelien*,

Wien/Freiburg/Basel 1984. In zijn hoofdwerk, Baupläne des Wortes, worden vele nieuwtestamentische teksten behandeld.

10. Zie mijn kritische bespreking van de dissertatie van M.J.J.Menken, Numerical Literary Techniques in John. The Fourth Evangelist's Use of Numbers of Words and Syllables, Supplements to Novum Testamentum, Vol. LV, Leiden 1985, in de boven in noot 1 van hoofdstuk 1 geciteerde bijdrage in Nederlands Theologisch Tijdschrift 41 (1987), blz. 1-16, vgl. met name blz. 12-16, waar de lezer een overzicht kan vinden van de relevante publicaties.

Enkele door Schedl gevonden compositiemodellen

De zogenoemde 'kleine tetraktys': $55 = 23+32$

Dit is een van de belangrijkste door Schedl ontdekte modellen voor het vakkundig componeren van een Bijbeltekst. Een tekst die volgens dit veel gebruikte model is Enkele door Schedl gevonden compositiemodellen De zogenoemde 'kleine tetraktys': $55 = 23+32$ Dit is een van de belangrijkste door Schedl ontdekte modellen voor het vakkundig gecomponeerd, heeft in totaal **55** woorden, verdeeld over twee componenten, één van 23 en één van 32 woorden, getallen die elkaars spiegelbeeld vormen.

Het getal **55** is het driehoeksgetal van **10** (de som van de getallen van 1-10), dat op zijn beurt het driehoeksgetal van **4** is. In de filosofie van de Pythagoreeërs bevat het getal 4 in zich het punt, de lijn, het vlak (de driehoek) en het lichaam (de piramide). Vandaar de benaming tetraktys, 'vierheid'. De getallen 1-10, waarvan de som de 'tienheid', dekade vormt, werden in de Babylonische wiskunde, en later in die van de Pythagoreeërs, zo gerangschikt dat ze met elkaar een driezijdige piramide vormen:

$$\begin{array}{cccc}
 & & & 1 \\
 & & & 2 & 3 \\
 & & 4 & 5 & 6 \\
 7 & & 8 & 9 & 10
 \end{array}$$

Het driehoeksgetal van de dekade, **55**, wordt verdeeld in **23** (de som der getallen op de vier hoeken van de piramide: $1+5+7+10$) en 32 (de som van de resterende getallen, die met elkaar een zeshoek vormen: $2+4+8+9+6+3$). Vandaar de compositieformule $55 = 23+32$, waarvan ik verderop voorbeelden zal geven.¹¹

Hier wil ik de lezer eraan herinneren dat we de getallen 23 en 32 boven reeds tegengekomen zijn als de numerieke waarden van Gods kbwd, 'Heerlijkheid'. Volgens mij zijn dit de symbolische waarden, die men in de Bijbelse traditie als eigen invulling aan deze getallen heeft toegekend. Schedl meent dat de kleine tetraktys verhoogd kan worden met 3, waardoor het model $58 = 23+32+3$ ontstaat, de getalwaarde van de 'Heerlijkheid van JHWH' (kebôd-JHWH) = $32+26$). Uit mijn onderzoek is echter gebleken dat $58 = 32+26$ een zelfstandig recht van bestaan heeft los van de tetraktys. Volgens Schedl kan de tetraktys ook met **8** verhoogd worden, waardoor het typische getal 63 ontstaat. In Deuteronomium ben ik **63** vaak tegengekomen als het getal van de vermanende prediking. Het hoeft niet per se met de tetraktys in verband gebracht te worden.¹²

11. Naast de kleine tetraktys vond Schedl ook het model van de grote tetraktys, $54=18+36$, in het Griekse orfisme bekend als het model van de geometrische 'wereldboom'. De stam wordt gevormd door het cijfer **1**, dat zich vertakt in de cijfers 2 en 3, die op hun beurt zichzelf voortzetten in het kwadraat en in de derde macht:

$$\begin{array}{ccc}
 8 & & 27 \\
 & 4 & & 9 \\
 & & 2 & & 3 \\
 & & & & & 1
 \end{array}$$

De som van deze getallen, **54**, wordt verdeeld in de twee componenten: **36** (de som van de getallen die de stam en de twee toppen vormen: **1+8+27**) en **18** (de som van de resterende getallen die de takken vertegenwoordigen: $2+3+9+4$). Dit model is echter zeldzaam - zie mijn Deuteronomium, deel IA, blz. 34v.

12. Zie mijn Deuteronomium, deel IA, blz. 42v., voor acht gevallen van het gebruik van dit getal.

Verdere ‘verhogingen’ van de kleine tetraktys zijn volgens Schedl 5, 6, 7, 12, 17 en 22, waarbij hij uitkomt bij significante getallen. Volgens mij kan de tetraktys met een x aantal woorden worden verhoogd, zonder dat er sprake is van enige symboliek in het eindgetal. Daarom komen genoemde verhogingen mij voor als een zaak die net even te ver wordt doorgevoerd. Dit laatste is iets waaraan de pionier, die de juiste weg nog aan het zoeken is, zich vaak schuldig maakt, wat in dit geval echter niets afdoet aan de grote wetenschappelijke betekenis van de arbeid van Schedl.

Dezelfde kritiek geldt voor de getalswaarde van de Godsaanduidingen **Adonay (65)**, **Elohîm (86)**, **Adonay JHWH (91)** en **JHWH Elohîm (112)**.

Zo krijgen we te veel symboolgetallen, iets dat de geloofwaardigheid niet ten goede komt. In dit verband moet ik ook opmerken dat Schedl voor mijn gevoel te veel symboolgetallen opvoert, zoals de kosmische getallen 19, 235, 243, 248, 318, 360, 365 en 720, waarmee hij zijn doel helaas voorbyschiet.

Maar naast de genoemde compositiemodellen heeft hij een paar andere ontdekt, waarvan ik drie hier in ’t kort vermeld en één later uitvoeriger zal bespreken.

Het pentateuchmodel: $5 = 4+1$

Dit model heeft vijf elementen, waarvan het vijfde qua vorm en inhoud afwijkt van de vier andere, die formeel en inhoudelijk met elkaar overeenkomen en samenhangen. De benaming ‘pentateuchmodel’ is afgeleid van de structuur van de vijf boeken van de Pentateuch: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium, waarbij dit laatste boek qua inhoud en vorm afwijkt van de andere vier. Een voorbeeld van dit model zijn we in hoofdstuk 1 tegengekomen, het vijf hoofdstukken tellend boekje Klaagliederen met zijn vier echte alfabetische gedichten gevolgd door het vijfde, dat geen alfabetisch gedicht is doch een soort acrostichon bevat.

Dit model ligt ook ten grondslag aan de indeling van het boek Psalmen in vijf boeken (1-41; 42-72; 73-89; 90-106 en 107-150), en aan de indeling van de als samenhangende eenheid bedoelde eerste vijf boeken van het Nieuwe Testament: De vier Evangelien en als het vijfde geschrift het boek Handelingen.

Het dekalooamodel: $10 = 4+6 / 6+4$

Dit model wordt gekenmerkt door tien elementen die uiteen vallen in twee componenten van respectievelijk vier en zes (of omgekeerd) naar analogie van de opbouw van de Tien Geboden.¹³

13. Zie mijn Deuteronomium, deel IA, blz. 30, voor een bespreking met voorbeelden van het pentateuchen dekalooamodel.

Het JHWH-'èchâd-model: 39 = 26+13

De formule bevat de getalwaarde van JHWH-'èchâd, 'JHWH is één', op basis van de bekende belijdenis in Deut. 6:4, 'Hoor Israël, JHWH, onze God, JHWH is één'. De compositieformule $39 = 26+13$, die we reeds in het vorige hoofdstuk hebben leren kennen, heb ik vele malen in Deuteronomium aangetroffen, en wel in heel specifieke contexten. Ze komt namelijk met name voor in passages waarin gesproken wordt over de uniekheid (enigheid!) van Israël en van zijn relatie met God JHWH, over de uniekheid van Israëls geloofservaring met JHWH, over de uniciteit (eenheid, enigheid!) van JHWH, en over de ene plaats die JHWH verkozen heeft.

Ik moet er helaas van afzien hier nader op in te gaan en verwijs de lezer voor bijzonderheden naar mijn commentaar op Deuteronomium.14

14. Deuteronomium, deel IA, blz. 41 en deel II, blz. 18v., waar de teksten worden genoemd.

Het gebruik van compositiemodellen en andere technieken

Voordat ik enige voorbeelden van de voornaamste compositietechnieken de revue laat passeren, wil ik de lezer eraan herinneren dat de godsnaamgetallen 17 en 26, zoals we in het vorige hoofdstuk hebben vastgesteld, doorgaans in de Bijbeltekst 'geweven' zijn. Ik zal er in het vervolg niet altijd op wijzen, omdat de (vet gedrukte) getallen voor zichzelf zullen spreken. Wel geef ik nog één uitgebreid voorbeeld, deze keer uit het boek Psalmen, van hoe de godsnaamgetallen door de tekst heen aanelkaargeregen zijn.

Psalm 1 ziet er, op basis van 'Hoofdzinnen' en 'Bijzinnen' geanalyseerd, als volgt uit:

Vers	Hoofdzin	+	Bijzin	=	Totaal	
1	2	+	13	=	15	Inleiding.
2	+ 9	+	0	=	9	Over de rechtvaardige.
3	+ 6 = 17	+	11 = 17			
2-3	15		+ 11	=	26	
4	6	+	3	=	9	Over de goddeloze.
5	9	+	0	=	9	Conclusie t.a.v. beiden.
6	0	+	8	=	+ 8 = 17	
4-6	15	+	11	=	26.	

In de identieke compositieformules van de verzen 2-3 en 4-6 wordt het godsnaamgetal **26** op de geijkte wijze verdeeld in $15 + 11$. De verzen 2-3, met hun 26 woorden, hebben als versindeling $9+17 = 26$. Ook de verzen 4-6 zijn verdeeld in $9+17 = 26$, waarbij we moeten bedenken dat vss. 5-6 inhoudelijk bij elkaar horen.

Deze aaneenkoppeling van de godsnaamgetallen treffen we direct al in de eerstvolgende Psalm 2 aan, in de **26** woorden tellende concluderende vermaning van de dichter aan de koningen in de verzen 10-12. Bij de toepassing van het criterium 'vóór en na de versdeler' krijgen we de compositieformule $17+9 = 26$.

Ik kan het bijna niet laten nog meer voorbeelden van deze techniek te geven, maar dat zou ons te ver voeren. Wel moet ik nog even vermelden dat van de 66 woorden in de verzen 1-9 van Psalm 2 de dichter er 34 spreekt, en God 26 (de directe rede in de vss. 6-9), terwijl de volken er 6 bezigen (vs. 3).15

15 Voor mijn logotechnische analyse van de Psalmen, zie www.labuschagne.nl/psalms.htm

Het menora- en balansmodel

Het menoramodel bestaat uit zeven elementen waarvan het vierde als belangrijkste in het centrum staat. Bij de bespreking van de rol van het getal 7 in hoofdstuk 2 hebben we er al enigszins mee kennis gemaakt. De structurering van een tekst in zeven onderdelen: zinnen, zinsdelen, verzen, versdelen, perikopen of grotere teksteenheden, was een zeer geliefde compositietechniek in de Bijbelse oudheid. Ik heb er talloze voorbeelden van gevonden. Het verwante balansmodel heeft niet noodzakelijkerwijs zeven onderdelen, maar wel een mathematisch midden. Essentieel voor beide modellen is het principe van de symmetrie, de juiste onderlinge verhouding, wat vorm en omvang betreft, van de twee onderdelen of helften van een geheel. Het streven naar symmetrie is een van de meest wezenlijke kenmerken van de oudtestamentische compositiekunst. We treffen haar aan in de uit twee delen bestaande ‘spreuk’ (masjal), in de zogenoemde ‘paralellie van de (twee) leden (van een versregel)’ in de poëzie (paralellismus membrorum) en in de verdeling van het Bijbelvers in twee helften door middel van de versdeler. Deze modellen hebben door hun structuur een onmiskenbare focus-functie: wat in het midden staat wordt scherp in focus gebracht en daardoor extra belicht. Het is heel belangrijk voor het verstaan van de tekst om op een dergelijk ‘midden’ bedacht te zijn en ermee rekening te houden bij de uitleg. Laat ik dit illustreren aan de hand van het eerste door Schedl gesignaleerde menoramodel, het 26 woorden tellende verbod op arbeid in Deut. 5:14.16

16. Zie zijn Baupläne des Wortes, S. 172.

De-zevende dag is-een-sabbat voor-JHWH, uw-God;	5
geen arbeid zult-gij verrichten,	12[4
gij, noch-uw-zoon, noch-uw-dochter	+ 3 = 7
 noch-uw-knecht, noch-uw-dienstmaagd,	 2
 noch-uw-rund, noch-uw-ezel, noch-al uw-vee,	 4
noch-uw-vreemdeling, die in-uw-poorten-is,	12[+ 3 = 7
opdat uw-knecht en-uw-dienstmaagd mogen-rusten als-gij.	5

Wat direct opvalt is dat het 1ste en het 7de zinsdeel met elkaar overeenstemmen (ieder heeft 5 woorden). We spreken dan van een inclusio, waarbij de met elkaar corresponderende aanvang en slot de tekst als het ware ‘inkaderen’. Dit is een verschijnsel dat we verderop vaker zullen aantreffen. We hebben hier het menoramodel in zijn meest perfecte vorm. Het is niet alleen symmetrisch gestructureerd, maar is naar zijn vorm ook in volkomen evenwicht doordat het midden-element zich in het mathematische centrum bevindt, met 12 woorden ervoor en 12 erna. Het heeft dus tegelijk het essentiële kenmerk van het balansmodel, waarvan ik straks voorbeelden uit het Oude Testament zal geven - het komt namelijk ook vaak in het Nieuwe Testament voor.¹⁷

17. Zie de boven geciteerde dissertatie van M.J.J.Menken, pp. 18, 49, 55, 64, 83f., 146, 251 en 253.

Opvallenderwijs staan [de dienstknecht en dienstmaagd](#) in het mathematische midden van het arbeidsverbod, waardoor ze sterk in focus worden gebracht. Ze worden bovendien nogmaals nadrukkelijk genoemd in het laatste zinsdeel. De structuur van de tekst vraagt op deze wijze met klem aandacht voor de slaven als de meest kwetsbare categorie, voor wat het verrichten van arbeid op de sabbat betreft. Dit voorbeeld illustreert het belang van de

compositionele structuur van een tekst voor de exegese: de vorm ondersteunt de inhoud.
18

18. Zie mijn Deuteronomium, deel IB, blz. 41 en 45v. 13

In de Exodusversie van dit gebod (Ex. 20:10), waar we een andere visie op de sabbat aantreffen, worden niet, zoals hier, negen 'individuen' genoemd, maar zeven: gij, uw zoon, uw dochter, uw knecht, uw dienstmaagd, uw vee, uw vreemdeling, waarbij de knecht in het midden staat.

Een ander voorbeeld van het menoramodel is de Deuteronomium-versie van de Tien Geboden, met haar zeven elementen:

Vss. 1-5	Proloog
Vss. 6-11	Drie Verboden
Vss. 12-14	Gebod de sabbat te onderhouden
Vs. 15	Vermaning of Paraenese: Bevrijding
Vs. 16	Gebod de ouders te eren
Vss. 17-21	Vijf Verboden
Vs. 22	Epiloog.

De ingewikkelde, doch schitterende numerieke structuur van de decaloog kunnen we hier jammer genoeg niet verder bespreken. De lezer wordt daarvoor verwezen naar mijn commentaar op Deuteronomium. Waar we nu in geïnteresseerd zijn is de menora-vorm van de decaloog. De vermaning om op de sabbat de bevrijding uit de slavernij in Egypte te gedenken, staat nadrukkelijk in het midden. De blijde boodschap van bevrijding bevindt zich daarmee in het hart van de Tien Geboden.

Op deze wijze wordt grote nadruk gelegd op het feit dat 'het Evangelie' voorafgaat aan 'de Wet', en dat de sabbat eigenlijk de viering van bevrijding is.

Ook de zeven 'grotere teksteenheden' van de vermanende prediking in Deuteronomium 4-11, met hun 204 (**12x17**) woorden, hebben de vorm van de menora. Hoofdstuk 7, met zijn 7 'kleinere teksteenheden' en zijn **26** verzen, staat daarbij in het centrum, en wel zo dat 26 'kleinere teksteenheden' zich ervoor, en 26 zich erna bevinden!

De menorastructuur van Deuteronomium 7 ziet er als volgt uit:19

19. Voor de nadere, ook de numerieke, bijzonderheden betreffende deze verbluffend geraffineerde structuur, zie mijn Deuteronomium, deel IA, blz. 50v.

1-4	<i>'Met de ban slaan!'</i>
5-6	Vernietig de vreemde cultus: u bent JHWHs volk!
7-11	<i>Bemoediging</i> : denk aan de bevrijding uit Egypte!
12-16	Toezegging van JHWHs zegeningen.
17-20	<i>Bemoediging</i> : denk aan JHWHs daden in Egypte!
21-24	Vrees de vreemde volken niet: JHWH is in uw midden!
25-26	<i>'Met de ban slaan!'</i>

De prachtige symmetrische structuur, met de beloften van zegen in het centrum, spreekt voor zichzelf.

Laten we nu twee verdere voorbeelden bekijken van de perfecte menora-vorm, het balansmodel. Het eerste vinden we in Deut. 1:34-40, het verhaal over JHWHs beslissing over wie wel, en wie niet, het beloofde land mocht binnengaan. De zeven verzen, met hun

95 woorden, hebben een concentrische indeling en vormen een prachtige balans, waarbij de 11 woorden van vs. 37 in het mathematische midden staan, met 42 woorden ervoor en 42 erna:

Vs. 34 JHWHs reactie t.a.v. de Israëlieten	8
Vs. 35 Verboden toegang voor de oude generatie	15
Vs. 36 Toegang toegestaan voor Kaleb	+ 19 = 34 (2x17)
Vs. 37 Verboden toegang voor Mozes	11
Vs. 38 Toegang toegestaan voor Jozua	15
Vs. 39 Toegang toegestaan voor de jonge generatie	+ 19 = 34 (2x17)
Vs. 40 JHWHs opdracht aan de Israëlieten	8

Vers 34 en 40, met ieder 8 woorden, vormen een *numerieke inclusio*. Het middelste vers heeft aan weerszijde precies 34 woorden. In dit centrale vers formuleert JHWH zijn cruciale beslissing ten aanzien van Mozes. In de numerieke structuur wordt de ambivalente positie van Mozes en zijn dubbele loyaliteit tot uitdrukking gebracht.

De som van de 15 woorden van vers 35 (over de oude generatie) en de 11 woorden van vers 37 (over Mozes) is 26; de 11 woorden van vers 37 vormen samen met de 15 van vers 38 (over Jozua) nogmaals het godsnaamgetal 26. Mozes is enerzijds verbonden met de oude generatie en mag het land niet binnengaan. Anderzijds is hij verbonden met Jozua die als zijn opvolger - en dus namens hem - het land wel mag binnengaan. Deze tragische beslissing betreffende Mozes komt een tweede keer ter sprake in het Deuteronomium-verhaal, namelijk in 3:23-29, waarin verteld wordt dat Mozes probeert God te overreden op zijn beslissing terug te komen. 19.

Deze aan de vorige sterk verwante perikoop, met haar 99 woorden, nemen we als laatste voorbeeld:20

20. In de andere inhoudelijk verwante passage, waarin verwezen wordt naar JHWHs weigering Mozes in het land toe te laten, Deut. 4:20-24, worden 79 woorden gebruikt (39 vóór en 40 na de versdeler). Vs. 22a met zijn 9 woorden staat in het mathematische centrum, met 35 woorden ervoor en 35 erna: ‘Aangezien ik aanstonds in dit land ga sterven, zal ik de Jordaan niet oversteken...’. Zie mijn Deuteronomium, deel IA, blz. 32, 46 en 267vv., evenals de bijlage, blz. 31.

Vs. 23 Mozes vertelt over zijn smeekbede tot JHWH	6)
Vs. 24 Mozes herinnert JHWH aan diens grote daden	21)40
Vs. 25 Mozes smeekt JHWH om toegang	13)
Vs. 26 Mozes vertelt over JHWHs weigering	19
Vs. 27 Mozes moet de berg bestijgen	17)
Vs. 28 Mozes moet Jozua in zijn ambt installeren	18) 40
Vs. 29 Mozes vertelt het verhaal verder	5)

Het begin- en slotvers, met hun 11 woorden, vormen een *inclusio*. Dat het getal 11 hier zo prominent voorkomt, verbaast ons niet. Het is immers, zoals we in hoofdstuk 3 gezien hebben, het getal der vervulling. De weigering van God Mozes in het land toe te laten staat hier centraal. Het **19** woorden tellende vers **26** heeft exact 40 woorden ervoor en 40 erna, waarmee symbolisch verwezen wordt naar Israëls verblijf van 40 jaar in de woestijn.

Vermeldenswaard is verder dat het smeekgebed van Mozes **34** (2x17) woorden telt en het antwoord van JHWH 44, samen dus **78** (3x26). Daarbij valt het op dat de hoofdzinnen uit

51 (3x17) woorden bestaan en dat de woorden, die het handelen van Mozes beschrijven, op exact 52 (2x26) komt te staan. De opdracht van JHWH aan Mozes nooit meer over de zaak te spreken (vs. 26b) telt 9 woorden, terwijl het vervolg, het bevel aan Mozes de berg te bestijgen (vs. 27) uit 17 woorden bestaat, samen dus 26. Hier hebben we weer een voorbeeld van de techniek van de aaneenkoppeling van de godsnaamgetallen, die we hierboven gesignaleerd hebben. Van het menoramodel zouden nog tientallen fraaie voorbeelden gegeven kunnen worden, ook uit het Nieuwe Testament, onder meer het schitterend gecomponeerde 26 verzen tellende Hoge priesterlijk Gebed van Jezus in Johannes 17. 21

21. Zie mijn boven vaker genoemde bijdrage in Nederlands Theologisch Tijdschrift 41, blz. 15.

We moeten echter met de hierboven besproken gevallen volstaan, omdat ze ons voldoende inzicht geven in deze buitengewoon kunstige, veelal op speelse wijze toegepaste compositietechniek.

De kleine tektraktys en andere modellen

Van de kleine tetraktys, de compositieformule $55 = 23+32$, geef ik twee voorbeelden om te laten zien hoe speels de Bijbelse auteurs met dit model omgingen. Het eerste is de schitterende ‘Lofprijzing om het goede land’ in Deut. 8:7-10.

7. Aangezien JHWH, uw God, u in een goed land¹ brengt –
 een land² van waterrijke-beken¹, bronnen² en
 veel-grondwater³ dat in dal en berg ontspringt;
 8. een land³ van tarwe¹, gerst², wijnstokken³,
 Vijgebomen⁴ en granaatappelen⁵, een land⁴ van
 olierijke-olijfbomen⁶ en honing⁷;
 9. een land⁵ is het, waarin gij niet-in-armoede-brood⁴
 zult eten, waarin gij aan-niets-gebrek⁵ zult hebben;
 een land⁶ is het, waarvan de-stenen-ijzer⁶ zijn
 en waarvan gij uit de-bergen-koper⁷ zult houwen –
 10. eet dus en word verzadigd en prijs JHWH, uw God,
 om het goede land⁷, dat Hij u geeft.

De woorden **goed land** in het 1ste en laatste vers geven de inclusio aan; het trefwoord **land** komt 7 keer voor; het land heeft 7 kenmerken (waarbij het ‘niet in armoede brood eten’ in het centrum staat); het land brengt 7 soorten vruchten voort (met ‘vijgebomen’ in het centrum).

Verder bestaat de tekst uit 14 zinsdelen (hier niet zichtbaar gemaakt), waarvan 10 zich bevinden in vss. 7-9 en 4 in vs. 10. De compositieformule van de kleine tetraktys treffen we aan in de verdeling van de woorden over het ‘handelen van het land’ enerzijds en het ‘handelen van JHWH en Israël’ ten aanzien van het land anderzijds: het land 23 woorden, JHWH-en-Israël 32, samen 55.

De compositieformule voor de ‘hoofd-’ en ‘bijzinnen’ bevat het godsnaamgetal 26: $55 = 29Hz + 26Bz$.

Wie dit allemaal wil natellen en checken wordt verwezen naar de behandeling van deze passage in mijn commentaar op Deuteronomium.

Het tweede voorbeeld is de welbekende **Psalm 23**, een juweeltje van compositiekunst. In dit geval is het niet nodig de hele tekst weer te geven. Als we bij onze analyse het criterium ‘derde persoon’ en ‘tweede persoon’ toepassen, zien we dat het gedicht op de volgende

wijze is gestructureerd: In de eerste helft wordt over God in de ‘derde persoon’ gesproken, en wel met gebruikmaking van exact 26 woorden, tot en met de woorden ‘...ik vrees geen kwaad’ (vers 4). Daarvandaan wordt God in de ‘tweede persoon’ direct aangesproken: ‘want gij zijt-bij-mij’, in het Hebreeuws kî ‘attâ ‘immâdî.

Deze 3 woordjes worden gevolgd door nogmaals 26 woorden, en staan dus in het mathematische midden van de tekst. Op deze wijze drukt de dichter(es) door de vorm van de tekst uit hoe hij/zij onder alle omstandigheden als het ware door God wordt ‘omringd’. God JHWH is immers door middel van zijn Naam, gerepresenteerd door het getal 26, aanwezig! 22

22. Geheel onafhankelijk van mij en Dr. R. Oost, die mijn aandacht op Psalm 23 heeft gevestigd, heeft Jacob Bazak gewezen op het midden van Psalm 23, 34, 81 en 92. Zie Jacob Bazak, ‘Numerical Devices in Biblical Poetry’, in *Vetus Testamentum* 38 (1988), pp. 333-337.

De compositieformule van de kleine tetraktys komt twee keer in dit gedicht voor: 1) de twee versdelen, vóór en na de versdeler (‘atnach): 32a + 23b woorden 3) de handelende subjecten: JHWH 23 en de dichter 32 woorden. Er zijn vele voorbeelden te noemen waarbij het mathematische midden van de tekst omringd wordt door een significant aantal woorden die fundamenteel bepaald wordt door belangrijke symboolgetallen. Ter illustratie heb ik Psalm 82 en 92 gekozen.²³

23. Voor bijzonderheden zie mijn analyse van de psalmen: www.labuschagne.nl/psalms.htm 17

In **Psalm 82** is de kebôd-JHWH formule ($58 = 26+32$) duidelijk aanwezig in de structurering van de inhoud in de ‘hemelse scène’, waarbij JHWH in de ‘godenvergadering’ staat en de ‘goden’ aanklaagt en uitdaagt (vss. 1-4), en de ‘aardse scène’, waarbij de dichter de balans opmaakt (vss. 5-8). Deze compositieformule is zichtbaar mede op basis van de overgang van de tweede persoon aanspreekvorm in vss 2-4, waar JHWH de ‘goden’ toespreekt, naar de derde persoon meervoud in vs. 5, waar de dichter over de ‘goden’ spreekt:

Vss. 1-4 Hemelse scène: God daagt de goden uit	26
Vss. 5a-b Aardse scène: de goden zijn nergens!	6
Vss. 5c-8 Aardse scène: de implicaties voor de aarde + 26 = 32	

De 6 woorden ‘Zij weten niets en begrijpen niets, in duisternis dolen ze rond’ (vs. 5a) beschrijven de hopeloze en hulpeloze toestand waarin JHWH de ‘goden’ door zijn uitdaging heeft gebracht. Ze zijn nergens! Volgens de structuur van de tekst hangen ze ergens in het niet tussen de ‘hemelse scène’ en de ‘aardse scène’. In vs. 5b spreekt de dichter over de situatie op aarde: er is chaos. Op basis van wat hij gezien heeft, trekt hij de conclusie dat de ‘goden’ geen echte goden zijn, en roept ten slotte God JHWH op om de aarde te richten.

Kijken we nu naar de woorden die respectievelijk door de dichter en God worden gesproken, wordt dezelfde compositieformule zichtbaar:

1. v. 1 De dichter introduceert God: Hij staat er als Rechter	7
2. v. 2 God verwijt de goden hun gedrag	7
3. vss. 3-4 God daagt de goden uit	12
4. v. 5 De dichter trekt zijn conclusie	10

v. 6 God heroverweegt hun vermeende status	7	
6. v.7 God kondigt zijn oordeel aan	<u>6</u>	
7. v. 8 De dichter: "Sta op, God, en richt de aarde!"		<u>9</u>
vss. 1-8 Totaal aantal woorden	32 +	26 = 58

De handeling van 'staan' en 'richten' in het eerste en laatste vers functioneert als een inclusio. Er zijn zeven handelingen waarbij de conclusie die de dichter trekt (vers 5) in het centrum staat van die menorastructuur.

Psalm 92 heeft als opschrift meegekregen: 'een lied voor de sabbatdag'. Het heeft de structuur van het balansmodel, waarbij de twee helften ieder een perfecte menora vertonen. Voor ons doel hier is het niet nodig dat ik de volledige analyse laat zien, maar globaal ziet het er als volgt uit:

vss. 2-8	7 verzen samen 52 (2x26) woorden
vs. 9	het centrum 4 woorden
vss. 10-16	7 verzen samen 52 (2x26) woorden.

Het gedicht heeft als mathematisch centrum het opvallend korte, slechts 4 woorden tellend regeltje in vs. 9, 'Maar-gij, JHWH, bent-voor-eeuwig in-den-hoge !'.

De tekst is bovendien zo geconstrueerd dat de godsnaam **JHWH er 7 keer** in voorkomt, en wel zo dat het de vierde keer in het mathematische midden verschijnt. Op deze wijze wordt het centrum van de tekst op twee manieren in focus gebracht.

Bovenstaande gegevens, samen met de in de vorige hoofdstukken geboden informatie, acht ik voldoende om de lezer een indruk te geven van hoezeer, en op welke wijze, de Bijbelse geschriften getalscomposities zijn. Daarbij stel ik me voor dat de lezer, evenals ik dat ben, diep onder de indruk is gekomen van de literaire schoonheid van de Bijbel, en van de knappe vakmanschap van degenen die hem vervaardigd hebben. Ons rest nu alleen nog de taak om de vraag naar de relevantie en het nut van dit alles onder ogen te zien. Wat hebben we er nu eigenlijk aan?

6. HET NUT VAN DE KENNIS VAN SYMBOOLGETALLEN IN DE BIJBEL

De betekenis van de recente inzichten voor de Bijbelwetenschap

De betekenis voor de uitleg van de Bijbel

Kleine proeve van toegepast logotechnisch tekstonderzoek

Hoezo, geen mensenwerk en dus Gods werk? - Friedrich Weinreb

Ivan Panin - een tragische en miskende figuur

De betekenis van de ontdekking voor mij persoonlijk

De betekenis van de recente inzichten voor de Bijbelwetenschap Het grootste nut van de ontdekking dat de Bijbelse geschriften getalscomposities zijn, ligt in de betekenis die ze heeft voor de wetenschap. Zoals eerder in hoofdstuk 1 gezegd, beschouw ik dit nieuwe inzicht betreffende de totstandkoming en vormgeving van de boeken van de Bijbel als de belangrijkste ontdekking van onze tijd op het gebied van de Bijbelwetenschap. Het wetenschappelijke belang ervan kan naar mijn mening niet hoog genoeg geschat worden. Hoewel het hier niet de plaats is om uitvoerig in te gaan op de betekenis van dit inzicht voor de wetenschap, wil ik de lezer toch een indruk geven van welke implicaties het heeft voor het Bijbelonderzoek.

Deze prille ontdekking, die nog maar net van de grond is gekomen, werpt nu reeds verrassend nieuw licht op de Bijbelse geschriften. Ze noopt ons tot een andere dan de traditionele kijk op het ontstaansproces van de boeken van de Bijbel. Door deze ontdekking wordt het ons hoe langer hoe meer duidelijk dat de Bijbelse geschriften niet het resultaat zijn van een toevallig stollingsproces in hun wordingsgeschiedenis, maar dat ze de vrucht zijn van een weldoordachte eindredactie.

Daarbij heeft deze ontdekking ook verstrekkende consequenties voor de manier waarop wetenschappelijk Bijbelonderzoek in de toekomst bedreven zal moeten worden. Ik ben ervan overtuigd dat men niet meer om het principe der getalscompositie heen zal kunnen en dat men zich genoodzaakt zal zien het onderzoek naar de getalsmatige aspecten van de tekst een vaste plaats in het takenpakket te geven. De ontdekking van dit principe opent geheel nieuwe perspectieven en voegt een extra dimensie toe aan het historisch onderzoek naar het ontstaan van de Bijbel, en aan de bestudering van zijn vorm en inhoud.

Daarnaast reikt ze ook een nieuw paradigma (kader van de theorievorming) aan voor de Bijbelwetenschap, die zich momenteel in een crisis bevindt, omdat de oude paradigma's voor veel, vooral jongere, Bijbelgeleerden afgedaan hebben.¹

1. Zie mijn afscheidsrede: Hoe heilzaam is de Bijbelwetenschap? De bijdrage van de Bijbel(wetenschap) aan de cultuur, Nijkerk 1991. Ook op: <http://www.labuschagne.nl/artikelen/Afscheidsrede.pdf>

De implicaties voor de Bijbelwetenschap komen in 't kort hierop neer, dat wij als Bijbelwetenschappers, bij de bestudering van de Bijbelse teksten, onze blikrichting moeten veranderen. Dit houdt in dat we onze aandacht primair moeten richten op de tekst, zoals die vóór ons ligt, en dat we alle facetten ervan serieus onder ogen dienen te zien, alvorens we onderzoek gaan doen naar de voorgeschiedenis van de tekst.

In ieder geval mag het historisch onderzoek betreffende de wordingsgeschiedenis van de tekst niet langer verricht worden ten koste van de bestudering van de eindtekst. De sleutel tot het verstaan van de eigenaardigheden van de tekst is namelijk niet in de eerste plaats te vinden in de gereconstrueerde voorstadia ervan, maar in de tekst zelf, zoals die aan ons is overgeleverd.

Door de logotechnische analyse kunnen we er nu achter komen hoe een tekst precies in elkaar zit, iets dat van fundamenteel belang is voor het juiste verstaan en de uitleg ervan.²

2. Zie mijn vaker genoemde bijdrage 'De literairkritische methode', blz. 102-127.

De betekenis voor de uitleg van de Bijbel

Als het goed is, moet de exegeet profiteren van de resultaten van het wetenschappelijk Bijbelonderzoek. Op basis van de logotechnische analyse kan de exegeet een tekst naar zijn architectonische vormgeving scherper dan vroeger mogelijk was in beeld krijgen. Men kan voor de uitleg heel vruchtbaar gebruikmaken van de ontdekking van de nauwe samenhang tussen de vorm van een tekst en zijn inhoud. In de voorafgaande hoofdstukken hebben we talloze voorbeelden daarvan onder ogen gekregen, waarbij ik heb laten zien wat het belang is van de vormgeving voor de uitleg. Kennis van de symbolische betekenis van de structuurgetallen kan een extra dimensie verlenen aan de uitleg. Aangezien ik dat in mijn commentaar op Deuteronomium voldoende heb geïllustreerd, kan ik hier volstaan door de exegeten en de geïnteresseerde lezers daarnaar te verwijzen.³

3. Zie het onderdeel 'Samenhang van vorm en inhoud' in mijn Deuteronomium, deel IA, blz. 44-48, en de uitleg van de desbetreffende passages.

De exegeet zal moeten proberen er achter te komen op welke wijze de desbetreffende structuurgetallen de tekst verdiepen en wat hun verwijzende functie is. Op dit moment is nog weinig bekend van de precieze relatie tussen de door de auteur gekozen compositieformule en de inhoud van de tekst. In het algemeen is waar te nemen dat er een consistent streven bij de auteurs is, om de godsnaamgetallen 17 en 26 zoveel mogelijk in de tekst te 'weven'.

Hetzelfde geldt voor de getallen 23 en 32 die Gods Heerlijkheid representeren.

Daarnaast kan een in de tekst genoemd getal de formule voor de compositie dicteren. Een prachtig voorbeeld hiervan is de vermelding van 38 jaar in Deut. 2:14. De passage waarin dit vers staat, telt 114 woorden, 3 x 38, terwijl de tekst in drie onderdelen verdeeld is van 38 woorden elk. Het is zeker niet toevallig dat dit getal ook een rol speelt in Johannes 5, waarin het verhaal staat over de man die 38 jaar lang ziek is geweest.⁴

4. Voor Deut. 2:14, zie mijn Deuteronomium deel IA, blz. 153-155, en voor Johannes 5, vgl. M.J.J. Menken, a.w., p. 101 e.v. (zie hierboven noot 10 van hoofdstuk 5).

Vaak wordt een compositieformule bepaald door de getalwaarde van een belangrijk woord of begrip in de tekst. Zo is de passage in Deut. 4:9-10, die de 'verbondsluiting' inleidt, gecomponeerd volgens de formule van de 'grote tetraktys', $54 = 18+36$, kennelijk omdat **54** de getalwaarde is van de twee Hebreeuwse woorden voor 'de-woorden' en 'verbond'. Volgens hetzelfde beginsel is de bepaling betreffende de verzoening van onschuldig vergoten bloed in Deut. 21:1-9 gecomponeerd: de 135 woorden van de tekst (75 vóór en 60 na de versdeler) corresponderen met de getalwaarde van de drie Hebreeuwse woorden voor 'onschuldig bloed uit-uw-midden' (vs.9). Bovendien zijn de 60 woorden na de versdeler verdeeld in 17 en 43, de getalwaarden respectievelijk van de twee woorden *dâm nâqî*, 'onschuldig bloed' (vs. 8).

Deze techniek is niet beperkt tot Deuteronomium, maar wordt ook in andere boeken toegepast. Verdere voorbeelden geven zou ons te ver voeren.⁵

5. Verdere voorbeelden van deze techniek in Deuteronomium 12 - 26 kan de lezer vinden door een blik te werpen in de Bijlage van deel II van mijn commentaar.

Omdat de juiste afbakening van een tekst heel belangrijk is voor de uitleg, kan de logotechnische analyse goede diensten bewijzen om de omvang van een tekst te bepalen. Laat ik dit illustreren aan de hand van de in hoofdstuk 5 behandelde passage, de ‘Lofprijzing om het land’ in Deut. 8:7-10. Sommige commentatoren houden niet rekening met de cesuur tussen vss. 7-10 en 11-16 en lezen na vs. 10 gewoon door naar vs. 11. Voor de uitleg heeft dat verstrekkende consequenties, omdat in het laatste geval het accent op de waarschuwing in vs. 11 valt: ‘...neem u ervoor in acht...’. Nemen we echter vss. 7-10 en 11-16 als twee afzonderlijke perikopen, hetgeen door de numerieke structuur wordt vereist, dan valt alle nadruk op de in vs. 10 geformuleerde opdracht aan Israël: ‘...eet dus, en wordt verzadigd...’. Als de uitlegger zich hier niet aan houdt, dan loopt hij over de nadrukkelijke opdracht in vs. 10 heen en mist daardoor de bedoeling van de auteur.⁶

6. Voor bijzonderheden, zie mijn Deuteronomium, deel IB, blz. 158-162.

Kleine proeve van toegepast logotechnisch tekstonderzoek

Ik wil in dit verband nog één voorbeeld geven van een tekst met een afbakeningsprobleem, om tegelijkertijd te laten zien hoe de ontdekking van een verhulde boodschap in de tekst ons bij de uitleg op het goede spoor kan zetten. Dit kan alleen gebeuren, als we de perikoop correct afbakenen, uiteraard met behulp van de numerieke structuuranalyse. Het betreft de nogal duistere passage in Jesaja 8:19 - 9:6, waarin Jesaja tijdens de uitzichtloze situatie waarin Juda zich bevindt, wegens de dreiging van de kant van de Assyriërs, een boodschap van hoop verkondigt, en in dat verband over de geboorte van een kind spreekt.

Er bestaat groot verschil van mening onder geleerden zowel over de afbakening als over de indeling van deze tekst, om maar te zwijgen over de uitleg ervan. De cesuren in de masoretische tekst bakenen de passage duidelijk af als een ‘grotere teksteenheid’, waarvan de tekst doorloopt vanaf hoofdstuk 8:19 tot 9:6.

Als we ons nu aan deze afbakening houden en bij onze analyse het meest voor de hand liggende criterium, ‘vóór en na de versdeler’, toepassen, ziet de tekst van Jes. 8:19-23, er als volgt uit:

Vers	Voor versdeler	Na versdeler	Totaal
vs. 19	10 +	9 = 19	Stelling over raadpleging.
vs. 20	2 +	9 = 11	Dageraad!
vs. 21	4 +	9 = 13 Duis	
			23 ternis - 32 = kâbôd (heerlijkheid)
vs. 22	3 +	7 = 10	
vs. 23	15 +	6 = 21	Geen duisternis!
vs. 20-23	24 +	31 = 55	
vs. 19-23	34 +	40 = 74.	

De hele tekst is verzegeld met de Godsnaam door middel van het **dubbele godsnaamgetal 34** in de compositieformule $74 = 34+40$.

Uit de structuur blijkt dat de 55 woorden van vss. 20-23 onmiskenbaar naar het model van de kleine tektraktys, $55 = 23+32$, zijn gestructureerd, waarbij vs. 19, als de ‘verhoging’ van de tetraktys, buiten het model zelf valt. Dit vers handelt over de sterke afwijzing van de dodenbevraging ter verkrijging van een voorzegging en moet dus opgevat worden als de inleiding tot de gehele passage.

Verzen 20-23 zijn zo gestructureerd dat vs. 20 en vs. 23 met elkaar corresponderen, want in vs. 20 wordt gesproken over ‘geen dageraad’ voor de afvalligen; bij implicatie dus: wel ‘dageraad’ voor de gehoorzamen, en in vs. 23 over ‘geen donkerheid’, dus ‘licht’ voor het ‘land in benauwdheid’.

De 32 woorden van vs. 20 en 23, die de heerlijkheid, d.w.z. de lichtende aanwezigheid van JHWH aanduiden, omringen de 23 woorden van vss. 21-22 waarin de duisternis-situatie beschreven wordt.

De symbolische betekenis hiervan is kennelijk om duidelijk te maken dat het licht de duisternis omsluit: het licht van Gods aanwezigheid overweldigt de duisternis. We moeten onwillekeurig denken aan Johannes 1:5 'Het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet overweldigd'! Daarmee wordt ontegenzeggelijk gezinspeeld op het tweede onderdeel, 9:1-6, waarin sprake is van de definitieve doorbraak van het licht: 'Het volk, dat in duisternis wandelt, heeft een groot licht gezien...'.

Het getal 55 treffen we ook hier aan, want de compositieformule van deze passage, geanalyseerd op basis van hetzelfde criterium als in 8:19-23 ('vóór en na de versdeler') is $94 = 55+39$. Door middel van de kleine tetraktys wordt de tekst zo gestructureerd dat zijn vorm de boodschap van de zege van het licht over de duisternis kracht bijzet.

Er is echter naar mijn mening een tweede reden waarom de profeet de kleine tetraktys, en daarmee het getal 55, in zijn boodschap van hoop heeft gebruikt. Hij kon met behulp van gemetrie een naam gecodeerd in de tekst leggen. Nu moeten we in gedachte houden dat Jesaja als profeet werkte tijdens de regering van de grootvader en de vader van Hizkia. We kunnen ons voorstellen dat de geboorte van een prins bij de profeet de overtuiging heeft doen postvatten, dat er een nieuwe tijd zou aanbreken als deze aan de macht zou komen. Deze pas geboren prins was heel waarschijnlijk Hizkia van wie het in 9:5 heet 'een kind is ons geboren, een zoon is ons gegeven'.

{Note Gihonbron. Dit is **grove Schriftvervalsing**; het is niemand minder dan Prins Immanuël!}

Deze persoonlijke overtuiging riep de profeet niet van de daken, maar legde haar voor zichzelf, voor andere insiders en voor wie er meer van wilden weten, met behulp van het getal 55, gecodeerd vast in zijn profetie. Dit getal, dat twee keer in de tekst voorkomt, vertegenwoordigt namelijk de getalswaarde van de naam Hizkia, in het Hebreeuws Chizqijâhû ($8+7+19+10+5+6 = 55$).

Het zou na Jesaja meerdere malen in de geschiedenis van het Joodse volk gebeuren dat men de verwachting van een door God gezonden, tot vredevorst gezalfde heerser (Messias) hoopvol in vervulling zag gaan bij de geboorte of de troonsbestijging van een vorst uit het huis van David. *In de eerste eeuw van onze jaartelling zagen de eerste christenen voor zichzelf deze verwachting vervuld in het optreden van Jezus.*

Het zou ons te ver voeren in detail in te gaan op de schitterende numerieke structuur van het tweede onderdeel, 9:1-6. Toch kan ik het niet laten te melden dat de daden van God in 9:2-3 (waar de 'gij-vorm' wordt gebruikt, in tegenstelling tot vss. 1 en 4, waar de 'hij-vorm' voorkomt) beschreven wordt met 26 woorden (15 vóór en 11 na de versdeler). De profeet *verzegelde dus zijn blijde boodschap met de **Godsnaam**.*

Verder valt het op dat de proclamatie en de nadere omschrijving van de betekenis van de naam van de nieuw geboren prins, de directe rede in vss. 5b β -6ba, 'Wonderbare Raadsman... tot in eeuwigheid'), eveneens 26 woorden tellen!

Ten slotte kan ik er op wijzen dat deze 26 woorden in vss. 5b-6b het *balansmodel* vertonen. In het mathematische centrum staan de twee woorden kissê dâvid (de-troon van-David), met 12 woorden ervoor en 12 erna. Daarbij staat de naam David op de 14de plaats, doordat 14 de getalswaarde is van de naam David ($dwd = 4+6+4 = 14$). Van de door God bestemde vredevorst werd immers verwacht dat hij op de troon van David zou zitten. In dit verband herinneren we ons de profetie in Jeremia 23:5 'Zie, de dagen komen, luidt het woord des Heeren, dat Ik aan David een rechtvaardige Spruit zal verwekken...' en dan denken we ook aan de boodschap van de engel aan Maria in Lucas 1:32 'Deze zal groot zijn en Zoon des

Allerhoogste genoemd worden, en de Heere God zal Hem de troon van zijn vader David geven'. Zoals we eerder hebben geconstateerd, is de bedoeling van de genealogie van Jezus in Mattheüs 1 om duidelijk te maken dat Jezus uit het huis van David stamt.

Terugkerend naar de inleiding tot onze 'grotere literaire teksteenheid' in Jes. 8:19, moeten we nog opmerken dat de profeet zijn volk expliciet waarschuwt dat men voor de duiding van de gebeurtenissen niet te rade moet gaan bij de dodenbezweerders, maar dat men bij hem, de woordvoerder Gods, moet zijn. Met het bovenstaande voorbeeld, naast de in de voorafgaande hoofdstukken genoemde gevallen, hoop ik de lezer enigszins een indruk gegeven te hebben van wat het belang is van numerieke structuuranalyse en getallensymboliek voor de uitleg van de Bijbel.

Ik besef dat wat ik heb laten zien maar een fractie is van wat er in dit stadium van het onderzoek al over deze materie te zeggen valt. Het zou van plichtsverzuim mijnerzijds getuigen, als ik zou nalaten hier een waarschuwend woord te laten horen aan het adres van wie zich bezighoudt met de uitleg van de Bijbel. We moeten zeer voorzichtig en met de *nodige schroom omgaan met de interpretatie van getallen als symboolgetallen*. Niet alle getallen zijn namelijk symboolgetallen, laat staan dat ze als zodanig in iedere tekst functioneren. Wat ik wil zeggen, is dat uitleggers ervoor moeten waken Helena in *jedem Weibe* te zien.

Uiterste behoedzaamheid is geboden, wanneer het gaat om het zoeken naar gecodeerde boodschappen of voorzeggingen in de tekst van de Bijbel. Het is beslist niet zo, dat er in iedere tekst een verholde boodschap aanwezig is, zoals hier in Jesaja 8, of zoals in Openbaring 13:17-18, waar met behulp van het getal 666 bedektelijk wordt verwezen naar keizer Nero als het beest. Van dit soort teksten zijn naar mijn mening maar weinig voorbeelden in de Bijbel.

Wat we zonder meer uit ons hoofd moeten zetten is het idee dat er in de Bijbel gecodeerde 'profetieën' staan, die op onze tijd betrekking zouden hebben. Ik denk hierbij aan de bewering dat er in het boek Esther een verholde voorspelling zou zijn van de berechting van de Nazi oorlogsmisdadigers in 1946. Men baseert deze bewering op het getal 707, dat als de getalswaarde van drie letters in Esther 9:7-9 wordt berekend. Dit getal zou dan verwijzen naar het jaar 5707 in de Joodse, en dus naar het jaar 1946 in de christelijke jaartelling. Dat daarbij zomaar een periode van 5000 jaar over het hoofd wordt gezien, schijnt de getallenwischelaars niet te deren.

Dit *gegoochel met de tekst van de Bijbel* - iets dat tegenwoordig in bepaalde kringen in Israëel ook met behulp van de computer wordt uitgevoerd - kan alleen maar afgekeurd worden. Dit is nu *Bijbelmisbruik van het grofste soort en een belediging voor de Bijbelse auteurs*.⁷

7. Ik verwijs voor een dergelijk gehannes met de Bijbeltekst in de computer naar een artikel in *Nachrichten aus Israel*, Nr. 4 (1986) en een 'bericht' in *De Telegraaf* van 10 augustus 1985, met als titel 'Hebreeuwse Bijbel kan niet door mensen zijn geschreven'. Op deze onzin kom ik beneden straks terug in het paragraaf 'Hoezo, geen mensenwerk en dus Gods werk?' Zie weerlegging van 'onzin' door Prof. Dr. M. Paul, blz. 70

De mogelijkheden van de computer kunnen zeker met vrucht benut worden bij het verrichten van serieus wetenschappelijk Bijbelonderzoek, zoals dat bijvoorbeeld door Dr. E. Talstra van de Faculteit der Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit te Amsterdam wordt gedaan. Wanneer de computer echter gebruikt wordt om te bewijzen dat de Bijbel niet door mensen geschreven is, zoals uit bepaalde kringen in Israëel wordt gemeld, dan is er sprake van oneigenlijk, afkeurenswaardig gebruik. Dit brengt ons bij het laatste

onderwerp van onze evaluatie, de vraag naar de relevantie van de nieuwe ontdekkingen voor het geloof.

Hoezo, geen mensenwerk en dus Gods werk? - Friedrich Weinreb

We herinneren ons uit hoofdstuk 4 dat de pionier Oskar Goldberg reeds zijn verbazing heeft uitgesproken over wat hij allemaal had ontdekt, en dat hij daarbij het woord ‘onvoorstelbaar’ gebruikte. Bij mijn eigen onderzoek naar de numerieke aspecten van de Bijbeltekst dacht ik zelf vele malen bij al het ongelooflijke wat ik tegenkwam: ‘hoe is het mogelijk?’ Het is voor ons, westerse christenen, die vervreemd zijn van de Joodse wortels van onze cultuur, en totaal onkundig zijn wat getalscomposities betreft, ook inderdaad onvoorstelbaar en ongelooflijk. Geen wonder dat de reacties van Bijbelwetenschappers op de eerste gepubliceerde resultaten van het logotechnisch onderzoek vaak in de trant waren van ‘dat kan ik me gewoon niet voorstellen’, of ‘dat kan niet!’ of ‘dat geloof ik niet!’. Alsof het een kwestie van geloven is!

Er zijn ook mensen, die vanuit dit ‘onvoorstelbare’ of ‘ongelooflijke’ van de getalscomposities de conclusie getrokken hebben, dat de Bijbel geen mensenwerk kan zijn en dus door God zelf vervaardigd zou zijn. In dit verband denk ik in de eerste plaats aan Friedrich Weinreb, een exponent van de moderne kabbalistiek. Weinreb heeft in Nederland veel bekendheid gekregen, niet alleen door zijn omstrede oorlogsverleden, maar ook door zijn cursussen, voordrachten en boeken, waaraan ruchtbaarheid werd, en wordt, gegeven met name door de ‘Academie voor de Hebreeuwse Bijbel en de Hebreeuwse Taal’. 8

8. Secretariaat Nederland: W. de Bruin te Veere; studiesecretaris: ds. J.D. Wuister te Schiedam.

Weinrebs voornaamste werk is, als het op getallen aankomt, *De Bijbel als Schepping*, Wassenaar, 1963, een boek van meer dan 600 bladzijden. Wie meer wil weten over de uiterst speculatieve ideeën van deze man, kan dit boek gaan lezen, hoewel ik het niemand zal aanbevelen. Met Claus Schedl, die zich zeer kritisch uitlaat over Weinrebs kosmische getallen- en letterspeculaties, ben ik van mening dat dit soort boeken de zaak waar het eigenlijk om gaat, namelijk dieper inzicht krijgen in de vorm en inhoud van de Bijbel, meer schade doet dan goed. In plaats van ons naar de tekst van de Bijbel toe te leiden, voeren zulke speculaties ons eerder weg van de tekst naar de zweverige, mistige wereld van de letter- en getallenmystiek. Voor de Bijbelwetenschap heeft het werk van Weinreb nauwelijks enige waarde. Het beroep dat Weinreb en zijn geestverwanten op God doen voor hun ideeën, vind ik naïef, en het Godsbeeld dat er achter zit, is voor de Bijbelse auteurs bepaald niet vleidend te noemen. Zij worden op deze wijze schromelijk onderschat en niet in staat geacht de Bijbeltekst, zoals die nu voor ons ligt, tot stand te hebben gebracht.

En dan te bedenken dat zij hun totale vakmanschap en verbeeldingskracht in dienst gesteld hebben van het streven om deze geschriften naar het beste van hun vermogen tot eer van God te vervaardigen! Om maar te zwijgen van de onnavolgbare wijze waarop zij literair uitdrukking hebben gegeven aan hun geloof in God, door diens Naam nauwgezet in de teksten te weven.

Het komt me voor dat er achter deze onderschatting van de literaire vakbekwaamheid van de Bijbelse auteurs een typisch westerse arrogantie schuilgaat: de mensen van de oudheid kunnen onmogelijk zulke geraffineerd in elkaar zittende teksten vervaardigd hebben, zo meent men te weten. Wij, moderne geavanceerde westerlingen, zouden er al grote moeite mee hebben, hoeveel te meer zulke primitieve mensen als de Joodse schrijvers van meer dan 2000 jaar geleden! Het is dezelfde arrogantie, die ik vaker in verband met mijn onderzoek naar de functie van *getallen in de Bijbelse oudheid* bij westerse geleerden ben

tegengekomen. Bijvoorbeeld dat er gezegd wordt dat de Joden in de Bijbelse tijd nog geen benul van grammatica hadden, omdat ze die pas in de middeleeuwen van de Arabieren zouden hebben geleerd. Of dat er beweerd wordt dat ze het decimale stelsel niet kenden, of dat ze nog niet goed konden rekenen, omdat ze geen cijfers kenden. Een dergelijke onderschatting van de capaciteiten en de deskundigheid van de mensen van de Bijbelse oudheid vind ik een belediging voor hen.

Door de onderschatting van de mogelijkheden van de mens, komt Weinreb - en zijn geestverwanten - tot een overschatting van het aandeel van God in de totstandkoming van de Bijbel. Als mensen niet in staat worden geacht de Bijbeltekst voortgebracht te hebben, dan moet de totstandkoming ervan aan God toegeschreven worden. Hier zit niet alleen een naïeve logica achter, maar ook een soort van estafette-theologie: waar het menselijk kunnen ophoudt, daar neemt God over.⁹

9. Voor een kritische benadering van dit soort theologie, zie mijn boek *Wat zegt de Bijbel in Gods Naam?*, de passage 'We hebben God weggepresteerd', blz. 115-118.

10. Wybo Vons, *Numerieke structuuranalyse in het Oude Testament*, Doctoraalscriptie Faculteit der Godgeleerdheid, Rijksuniversiteit te Groningen, 1987, blz. 16; zie blz. 13-17, waar het werk van Weinreb geëvalueerd wordt.

Wat moeten we trouwens denken van een god, die ons wil imponeren met esoterische getalscomposities? En wat hebben we aan een geloof in God, dat een dergelijk bewijs van zijn aanwezigheid in onze wereld nodig heeft? Waarom zouden de Bijbelse geschriften niet gewoon door mensen van vlees en bloed voortgebracht kunnen zijn? Ik ben in mijn onderzoek naar de vormgeving van de Bijbeltekst nergens iets tegengekomen, dat niet door mensen bedacht en uitgevoerd had kunnen worden. Hoe moeten we ons de totstandkoming van de Bijbelse geschriften anders voorstellen dan dat ze van begin tot eind mensenwerk is? Wybo Vons schrijft in zijn doctoraalscriptie *Numerieke structuuranalyse in het Oude Testament* o.a. het volgende over Weinreb:

Natuurlijk probeert Weinreb door de voorbeelden die hij geeft aan te tonen dat de Bijbel zó kunstig in elkaar zit, dat deze wel een goddelijke oorsprong moet hebben. Maar al datgene wat hij laat zien, geeft mij geenszins de indruk dat dit niet door het menselijk verstand of Weinrebs creatieve geest tot stand zou kunnen zijn gekomen. Integendeel, het menselijk brein denkt op het ogenblik zeer complexe computerprogramma's uit, en is denk ik tot zeer veel in staat. Het goddelijk kunnen wordt bij Weinreb de sluitpost op de menselijke begroting.'

Vons velt dan ook terecht het oordeel dat Weinrebs theorieën meer blijk geven van zijn originaliteit, dan van zijn wetenschappelijkheid.¹⁰

Ivan Panin - een tragische en miskende figuur In aansluiting op wat ik over Weinrebs opvatting betreffende de goddelijke herkomst van de Bijbel heb gezegd, moet ik ook in 't kort melding maken van het werk van Ivan Panin. Deze in 1855 in Rusland geboren Jood was aanvankelijk een fervente bestrijder van het christendom, totdat hij zich tot datzelfde christendom bekeerde. Zijn bekering geschiedde op basis van zijn bestudering van het Nieuwe Testament, waarin hij hetzelfde veelvuldig gebruik van 7 vond als in het Oude Testament. Dat bracht hem tot de conclusie dat de Bijbel in zijn geheel een 'mathematisch wonderwerk' zou zijn, dat onmogelijk door mensen tot stand gebracht kon zijn en dus door God zelf vervaardigd moest zijn. De vele zeventallen in de Bijbel beschouwde hij als Gods 'watermerk' dat de echtheid van de Schrift moet waarborgen.

Panin heeft ongetwijfeld vele echte zeventallen in de beide testamenten opgespoord. Maar zijn vergezochte kabbalistische berekeningen, alsmede zijn ongenueanceerde, simplistische, zo niet naïeve, ideeën over de tekst van het Nieuwe Testament en over de (33!) auteurs van

de Bijbelboeken, maakten dat hij door Bijbelwetenschappers niet serieus werd genomen. Zijn uit geloofsijver ontsproten conclusie, dat de Bijbel geen mensenwerk is, heeft er zeker ook toe bijgedragen dat hij zichzelf, en daarmee het zinnige in zijn werk, buiten de wetenschappelijke discussie heeft gesteld. 10

10. Voor het werk van Panin was ik aangewezen op enige obscure publikaties van mensen, die bekendheid hebben gegeven aan zijn 40.000 bladzijden tellende berekeningen en de tekst van sommige van zijn lezingen. *Astounding New Discoveries*, a Publication of the Southwest Radio Church of the Air, Oklahoma City, z.j.; vermoedelijk hetzelfde als K.G. Sabiers, *Erstaunliche neue Entdeckungen*, Heijkoop Verlag, Schwelm 1975 (8ste druk); een uitvoerig artikel over de bevindingen van Panin in een Duitstalig missionair tijdschrift, waarvan ik de naam niet kon achterhalen, werd me door Schedl kort voor zijn dood toegestuurd: Prof. Panins wissenschaftlicher Beweis: Die Bibel ist nicht Menschenwerk, met als ondertekening 'Wasserzeichen' bürgt für Echtheit - Zahlengeheimsschlüssel löst alle Fragen. Daarin worden de volgende publikaties van Panin vermeld, zonder uitgever of jaartal: *Numeric Greek New Testament*, en *Numeric English New Testament*; verder F.W. Grant, *Numerical Bible* (zeven delen) en *Numerical Structure of Scripture*. Iemand stuurde me eens de volgende brochure toe: *The Shorter Works of Ivan Panin*, uitgegeven door The Association of THE COVENANT PEOPLE, Burnabay (Canada), z.j. In deze categorie geschriften valt ook het boekje van W.E. Filmer, *God counts. A Study in Bible Numbers*, Croydon 1947.

Net als het werk van Oskar Goldberg, onderging ook dat van Panin het lot van het kind dat met het badwater werd weggegooid. Het zou echter de moeite waard kunnen zijn als iemand eens serieus de geschriften van Panin onder de loep nam, om uit te maken wat er in zit dat voor de Bijbelwetenschap de moeite waard is.¹¹

11. Hetzelfde geldt voor de in 1935 verschenen dissertatie van Peter Friesenhahn, *Hellenistische Wortzahlenmystik im Neuen Testament*, Leipzig/Berlin 1935, heruitgegeven door Verlag B.R. Grüner te Amsterdam 1970. Friesenhahn heeft niet de aandacht gekregen die hij naar mijn mening verdient. Zie mijn opmerkingen in mijn vaker genoemde artikel 'De numerieke structuuranalyse van de Bijbelse geschriften', in: *Nederlands Theologisch Tijdschrift* 41 (1987), blz. 7.

De betekenis van de ontdekking voor mij persoonlijk

Mijn pertinente afwijzing van de gevolgtrekkingen van Panin, Weinreb en hun geestverwanten houdt niet in dat ik van oordeel ben dat de ontdekking van getalsstructuren in de Bijbeltekst voor het geloof van nul en gener waarde zou zijn. Integendeel.

Mijn persoonlijke reactie erop was van meet af aan diep respect en grote bewondering voor de vervaardigers van de tekst van de Bijbel en een toenemend besef van het bijzondere van de Schrift. Door mijn onderzoek naar de numerieke aspecten van de Bijbeltekst ben ik veel dichter bij de Bijbelse schrijvers gekomen - ik mocht ze over de schouder kijken, bij de arbeid gadeslaan en getuige zijn van hoe ze te werk gingen: bouwplannen bedenken, zorgvuldig woorden kiezen en zinnen formuleren, schrijvend tellen en tellend schrijven, passen en meten, doorlopend bewust van de heilige Naam, die telkens in de tekst gewoven moest worden.

Ik mocht hun deelgenoot worden, niet alleen bij hun arbeid, maar ook in hun Godsgeloof. Hun met woorden opgetrokken tempel ter ere van God mocht ik zo diep binnentreden als

me voorheen nog niet gegeven was. Ik kon rondkijken en zag daar veel dingen die ik als buitenstaander niet voor mogelijk achtte. Wat ik te zien kreeg was meer dan alleen hoogwaardig vakwerk. Het was religieuze kunst van de hoogste plank. Uiteraard beïndrukte de architectuur van het kathedrale kunstwerk me, en juist daardoor werd ik hoe langer hoe meer gefascineerd door de ruimte waarin ik me bevond, en door wat er daar te zien is. In die ruimte, die de Bijbelse auteurs als ontmoetingsplaats geschapen hebben, mogen alle lezers van de Schriften, geheel naar hun bedoeling, God ontmoeten. Zo heeft mijn wetenschappelijk onderzoek naar de vormgeving van de Bijbelse geschriften mij dichter bij de Schrift, dichter bij de mensen achter de Schrift, en dichter bij hun kennis van God gebracht.

Ik wil hier ten besluite nog iets aan toevoegen. Het betreft mijn visie op de Bijbel. Met het oude adagium van ‘De Bijbel is Gods Woord van kافت tot kافت’, als zou het een door God persoonlijk geïnspireerd boek zijn, kon ik eigenlijk nooit goed uit de voeten. Dat kan ik nog steeds niet, omdat deze uitspraak gebaseerd is op de oude aanvechtbare en ongeloofwaardige fundamentalistische theorie van de *letterlijke inspiratie* van de Bijbel. Deze leer is in strijd met de Bijbelse gedachte dat God mensen riep en door zijn Geest inspireerde, hetgeen echter niet betekent dat het boek dat ze hebben voortgebracht zelf ‘geïnspireerd’ was. 12

12. Zie mijn boek *Wat zegt de Bijbel in Gods Naam?*, hoofdstuk 3, de paragraafjes ‘Het menselijke.

Aan de doctrine van de Bijbel als ‘Gods Woord’, kan ik vasthouden, maar dan onder voorbehoud dat zowel de literaire vorm, vorm van de Bijbel als de daarin voorkomende geloofsgetuigenissen puur mensenwerk zijn. Dit feilbaar en tijdgebonden menselijk product biedt ons echter de mogelijkheid voor een ontmoeting met God, die ons naar aanleiding van het gelezene door zijn Geest wil aanspreken.

Toegevoegd uit de boeken van Labuschange

Verborgen handtekeningen in de Hebreeuwse Bijbel

Dit artikel gaat over mijn ontdekking van het spectaculaire gebruik van de numerieke waarde van iemands naam, in het bijzonder die van de hoofdpersoon in een schrift, als een middel om zijn numerieke handtekening aan te duiden.

Dit fenomeen is pas recentelijk ontdekt en moet verder worden onderzocht, omdat er waarschijnlijk veel meer dan de gevallen die ik tot nu toe heb opgemerkt. In ieder geval, hoewel sommige gevallen toeval kan zijn, is er alle reden om aan te nemen dat we te maken hebben met een geaccepteerde schrijftechniek in Bijbelse tijden. Onnodig te zeggen dat de kennis van dit apparaat zeer esoterisch is.

In feite heb ik dit fenomeen jaren geleden opgemerkt in Psalm 3, de allereerste Davidische psalm, maar pas later realiseerde ik me dat het veelvuldig voorkomen van het getal **14** in de psalm was bedoeld door de auteur om de numerieke handtekening van David aan te duiden.

Wat meteen opvalt in de logotechnische analyse van Psalm 3 is het overvloedige gebruik van **14** om te geven structuur aan de tekst. 14 is de *numerieke waarde* van de naam van: $4+6+4=14$. De structuur is:

Strofe 1 (vs. 2-3) 14 woorden Strofe 1 wordt afgebakend door sela

Strophe 2 (vs. 4-5) 14 woorden Strophe 2 wordt afgebakend door sela

Strofen 3-4 (vs. 6-8) 28 (2x14) woorden.

Aangezien Psalm 3 de eerste Davidische Psalm in het psalter is, heeft de auteur duidelijk gekozen voor: dit nummer om de psalm te structureren en te doordrenken met Davids handtekening. Houd er echter rekening mee dat dit betekent zeker niet dat elk getal 14 dat in het boek Psalmen voorkomt, naar David verwijst!

Laten we nu naar het Nieuwe Testament gaan, Mattheüs 1:1-17, met de kop "De genealogie van Jezus" Christus, de zoon van David, de zoon van Abraham. De passage bevat een lijst van $42=3 \times 14$ "bereikt" generaties en **41** echte generaties van Abraham tot Jezus om het idee te illustreren dat Jezus de zoon is van Abraham en de zoon van David. Het getal 14 staat voor de handtekening van David, en **41** voor die van Abraham door middel van de numerieke waarde van zijn naam in het Hebreeuws: $1+2+20+5+13=41$.

Wat volgt is een aantal belangrijke voorbeelden, maar er zijn er ongetwijfeld meer:

Deuteronomium 1:1-5: De tijd en plaats van de toespraak van Mozes (voorafgaand aan de inleidende formule): $78=2 \times 39$ woorden, de numerieke waarde van de naam : $13+21+5=39$.
 Jozua 23:15-16: De strenge waarschuwing tegen afgoderij aan het einde van Jozua's afscheidsrede: 58 woorden, die de numerieke waarde van zijn naam vertegenwoordigen, : $10+5+6+21+16=58$.

1 Samuël 1-28: de handtekening van Samuël cijfers maar liefst **8x**: $= 21+13+6+1+12=53$:

1. 1:1-3, 53 woorden aan het begin van de passage waarin de hoofdpersonen worden geïntroduceerd;
2. 1:9-11, 53 woorden aan het begin van de passage waarin Hanna bidt en een gelofte aflegt;
3. 2:19-21, 53 woorden aan het einde van de passage die gaan over de mantel van de kleine Samuël;
4. 3:8-10, 53 woorden aan het einde van de passage waar Samuël zegt: "Spreek, want uw dienaar hoort!"
5. 7:2-17, 265 (5x53) woorden in de passage over Samuël als rechter en bemiddelaar;
6. 9:15-20, 106 (2x53) woorden in de passage waar JHWH Samuël informeert over zijn bedoelingen;
7. 12:22-25, 53 woorden aan het einde van de beroemde toespraak van Samuël;

8. 28:12-14, 53 woorden in de passage over het verschijnen van de spookachtige vorm, geïdentificeerd als Samuël.

1 Samuël 17:1-54: David als de Filistijnse kampioen: de passage heeft in totaal 854 woorden, 61×14 , de numerieke waarde van de naam van David, : $4+6+4=14$.

1 Samuël 27:1-28:2: David als overvaller in dienst van Achis: de passage heeft in totaal 252 woorden, 18×14 , de numerieke waarde van de naam van David, : $4+6+4=14$.

2 Samuël 12:1-3: Het begin van de passage over Nathans ontmoeting met David heeft 50 woorden, wat de numerieke waarde is van de naam Nathan, : $14+22+14=50$.

2 Samuël 13:11-14: De passage waarin Tamar de verkrachting probeert af te weren, heeft 55 woorden, wat de numerieke waarde van de naam van Tamar, : $22+13+20=55$.

2 Samuël 13:20-22: De passage over de nasleep van de verkrachting heeft ook 55 woorden.

**Zin en onzin rond de bijbel.
Bijbelgeloof, bijbelwetenschap en bijbelgebruik**

Auteur: prof. dr. C. J. Labuschagne
Pleidooi voor moderne bijbelwetenschap

Recensie door dr. M. J. Paul - 23 augustus 2000

Stevige stellingen uit Groningen

In zijn boek "Wie God verlaat heeft niets te vrezen" zet Maarten 't Hart zich voor de zoveelste keer af tegen zijn orthodox gereformeerde opvoeding. Dit was volgens dr. C. J. Labuschagne niet nodig geweest als de bekende schrijver zijn licht had opgestoken bij de verworvenheden en inzichten van het moderne bijbelonderzoek. Als hij dat had gedaan, hoefde hij zich niet langer te keren tegen een aantal verwerpelijke orthodoxe imago's van God, want die zeggen nog niets over God Zelf.

Dr. Labuschagne heeft als lector en hoogleraar Oude Testament aan de Rijksuniversiteit te Groningen diverse boeken op zijn naam staan waarmee hij het gewone kerkvolk wil bereiken. Hij vindt het niet juist dat er een grote scheiding is tussen de wetenschappelijke bestudering van de Bijbel en de manier waarop de Bijbel in kerk en gemeente gebruikt wordt. Daarom schreef hij eerder: "Wat zegt de bijbel in Gods naam?", "Gods oude plakboek" en "Zin en onzin over God". Aan deze trilogie voegt hij nu een nieuw boek toe met de titel "Zin en onzin rond de bijbel".

De auteur beschrijft het proces van voortdurende confrontatie tussen traditionele bijbelopvattingen en de visie op de Bijbel die de bijbelwetenschap ons aanreikt. Hij voert een hernieuwd pleidooi om de moderne bijbelwetenschap serieus te nemen en haar resultaten te integreren in de bijbelbeschouwing en de daaruit voortvloeiende persoonlijke geloofsvoorstellingen. Door de Bijbel anders te lezen –dat wil zeggen: niet meer naïef, maar kritisch en met verstand– kunnen wij volledig modern mens zijn en tegelijkertijd in God (blijven) geloven.

Stelling

Zoals al blijkt uit de titels van zijn boeken, aarzelt de auteur niet om krachtig stelling te nemen. Ook in deze uitgave komen talrijke stellingen naar voren die men van een wetenschapper niet zo gauw zou verwachten. Om er enkele te noemen: „Naar mijn inzicht moeten alle misvattingen omtrent de bijbel geweten worden aan de traditionele fundamentalistische visie op de bijbel”, en „Naar mijn mening vormt het fundamentalisme in onze tijd een van de grootste bedreigingen voor de wereldvrede.”

De voorstelling dat God regelrecht sprak tot mensen, ook tot profeten, is volgens Labuschagne onjuist: „De godsspraakformules en de van God gebruikte directe rede zijn de literaire inkleding, de concrete vorm waarmee aan het geloof in God in de taal gestalte wordt gegeven. God sprak bij wijze van spreken.” Bij de profeten moeten we dan ook niet aannemen dat zij de toekomst voorspeld hebben. „Erger nog, men heeft zich laten wijsmaken dat de profeten over de hoofden van hun tijdgenoten heen voorspellingen hebben gedaan die op onze tijd betrekking hebben.” „De bijbelse toekomstvisie verkeert niet in de ban van doemdenken en ondergang, maar staat volledig in het teken van hoop voor de wereld.”

Kuitert en Den Heyer

Wie zulke uitspraken doet en daarmee zeer selectief de Bijbel benadert, zal geen halt houden bij het hart van het Evangelie. Inderdaad komen we Kuitert en Den Heyer tegen als auteurs die een betere weg wijzen dan de gangbare orthodoxie. Zo komt het tot de opvatting dat Jezus Zijn gevangenneming en terechtstelling vermoedelijk heeft zien aankomen, maar deze niet geduid als een door God verlangd zoenoffer. „De gedachte dat God eerst bloed moet zien om te kunnen vergeven, zou voor Jezus onvoorstelbaar geweest zijn”. Daarom kan in het avondmaal beter niet meer het verzoenend lijden en sterven centraal staan, maar de viering van de gedachtenis van het martelaarschap van Jezus in het belang van het Godsrijk: een Messiaans lijden en sterven.

Door zulke aanstootgevende uitspraken is het moeilijk de betere passages in dit boekje te waarderen. Het zou niet moeilijk zijn nog een poosje door te gaan met citeren. Steeds beroept Labuschagne zich op de Bijbelwetenschap. Ik zou willen zeggen: op de hoofdstroom van de West-Europese Bijbelwetenschap. Gelukkig zijn er wereldwijd duizenden bijbelwetenschappers die er anders over denken. Alleen daarom al zouden wat meer nuancerings op hun plaats zijn.

Wie de gangbare wetenschap over zijn geloof laat heersen, verliest heel veel. Natuurlijk kan dat restant bevrijdend genoemd worden. Wat dat betreft behoeven we niet te twijfelen aan de goede bedoelingen van de auteur. De norm ligt echter niet in onze vrijheid of in onze wetenschap, maar in God Zelf. Wie als rechter bepaalt wat „zin” en „onzin” is, loopt grote kans een vergissing te maken.